

Vidzemes ilgtermiņa attīstības scenāriju analītiskais ziņojums

Vidzemes plānošanas reģions
2011

Vidzemes ilgtermiņa attīstības scenāriji izstrādāti projekta “Lauku reģiona pievilcīga tēla veidošana – *Trans in Form* (041) ietvaros. Projekta aktivitāte: WP3 „Scenāriju plānošana reģionālā potenciāla un pilsētvides attīstībai.”

Ziņojumu izstrādāja Vidzemes Augstskolas scenāriju izstrādes darba grupa šādā sastāvā:

Visvaldis VALTENBERGS	Scenāriju izstrādes vadība. Scenāriju konceptuālais modelis, scenāriju izstrādes sadaļa un metodoloģija. Integrētie scenāriji. Ieteikumi un rekomendācijas.
Andris KLEPERS	Vietu pievilcība. Integrētie scenāriji. Ieteikumi un rekomendācijas.
Kristaps ROČĀNS	Ekonomikas, lauku attīstības, pārvaldības, transporta un pieejamības tematiskie scenāriji.
Guna ŠULCE	Demogrāfijas, enerģētikas, klimatu pārmaiņu, sociālo un kultūras vērtību transformācijas tematiskie scenāriji.
Inese EBELE	Sociālo un kultūras vērtību transformācijas tematiskais scenārijs. Integrālās teorijas lietojums.

Par ziņojumā atspoguļotajiem faktiem un viedokļiem atbild autori.

Ziņojuma saturs obligāti neatspoguļo Vidzemes plānošanas reģiona un Eiropas Komisijas viedokli.

Agnese KARASEVA	Teksta redakcija un korektūra
...	Maketēšana
...	Vāka noformējums

© Vidzemes plānošanas reģions, 2011.

Pārpublicēšanas vai citēšanas gadījumā atsauce uz izdevumu „Vidzemes ilgtermiņa attīstības scenāriju analītiskais ziņojums” obligāta.

ISBN....

Kopsavilkums

Cilvēkus vienmēr interesējusi nākotne, un jo īpaši tādos dzīves posmos, kad tie sastopas ar grūtībām. Iztēloties iespējamo nākotni nav viegli, tomēr, lai to spētu, ne vienmēr jābūt gaišrēģim. Sabiedrības procesu virzību var ieskicēt arī ar analītiski veidotu nākotnes scenāriju palīdzību.

Vidzemes ilgtermiņa attīstības scenāriju mērķis ir noteikt dažādus iespējamus Vidzemes plānošanas reģiona attīstības virzienus līdz 2030. gadam. Scenāriju izstrādes gaitā tika analizēta dažādu virzītājspēku un šodienas rīcības ietekme uz reģiona attīstību tālākā nākotnē un noteikti nozīmīgākie nākotnes izaicinājumi un iespējas. Scenāriji veidoti, ņemot vērā globālos procesus un tendences, valsti un reģionu raksturojošos attīstības rādītājus, ekspertu vērtējumus, jauniešu viedokļus un vairāku semināru rezultātus, iesaistot arī ārvalstu ekspertus. Scenāriju izstrādē ņemts vērā pasaules pēckrīzes konteksts un tehnoloģiju progress.

Turpinājumā izveidoti apraksti deviņiem *tematiskajiem scenārijiem*, kas aptver reģiona attīstībai aktuālākās jomas: *demogrāfija, ekonomika, klimata izmaiņas, enerģija, transports un infrastruktūra, lauku attīstība, sabiedrības sociālo un kultūras vērtību izmaiņas, pārvaldība un vietu pievilcība*. Balstoties uz šiem scenārijiem, izveidoti četri *integrētie scenāriji*, prognozējot iespējamās rīcības sekas turpmākajiem divdesmit gadiem.

- *Status-quo* scenārijā Vidzemē turpinās esošās attīstības tendences, jo nenotiek aktīva iejaukšanās pastāvošajā situācijā. Šajā scenārijā, izmantojot reģiona saukļa metaforu, Vidzemē ceļš ved augšup, bet gājēji ir tādi paši. Zaudētāji šajā scenārijā galvenokārt ir Vidzemes lauki.
- *Konkurences* scenārijā valda sāncensības princips. Vidzemes ceļš ved augšup tikai spēcīgākajiem. Tāpēc reģionā palielinās sociālās un teritoriālās atšķirības.
- *Kohēzijas* scenārijā Vidzemes attīstība notiek lēnāk, jo atbalstu saņem arī mazāk attīstītās teritorijas un nozares. Vidzemes ceļš ved augšup, pavelkot kalnā arī vājākos.
- *Optimālais* scenārijs apvieno pozitīvās kohēzijas un konkurences iezīmes. Šajā scenārijā vidzemnieki vairāk sadarbojas, specializējas un tiecas pēc zināšanām. Pieaug viņu spēja pieņemt izmaiņas un paaugstinās iedzīvotāju labjūta. Vidzemes ceļš ved augšup, un pa to iet visi kopā.

Scenāriji veidoti, lai veicinātu dažādu sabiedrības grupu vienošanos par vēlamajiem un iespējamajiem vietu attīstības virzieniem. Balstoties uz optimālo Vidzemes attīstības scenāriju, izstrādāti priekšlikumi Vidzemes plānošanas reģiona un pašvaldību attīstības politikai. Nākotnē uz šo scenāriju pamata būtu jārada vienots Vidzemes stratēģiskās attīstības dokuments ar apspriestiem un precīzi definētiem uzdevumiem izvirzīto mērķu sasniegšanai. Scenāriji pielietojami arī kā vadlīnijas Vidzemes pašvaldību attīstības programmu izstrādē.

Scenārijus no 2011. g. februāra līdz 2011. g. jūnijam izstrādāja darba grupa Vidzemes Augstskolā. Darbs veikts Vidzemes plānošanas reģiona projekta “Lauku reģiona pievilcīga tēla veidošana” („*Trans In Form*”) ietvaros. Šādi visaptveroši scenāriji kādam reģionam Latvijā izstrādāti pirmo reizi.

Scenāriju vārdnīca

Scenāriju vārdnīca ietver šajā ziņojumā lietoto saīsinājumu un nozīmīgāko jēdzienu skaidrojumu. Kodolīgs jēdzienu skaidrojums nepieciešams vieglākai ziņojuma uztverei.

<i>Jēdziens</i>	<i>Skaidrojums</i>
Cilvēkdrošība	Brīvība no bailēm un nenonākšana trūkumā. Cilvēkdrošība ir tautas attīstības priekšnosacījums, jo katrs indivīds var sevi attīstīt tikai tad, ja viņam ir pieeja veselības aprūpei, iespēja izglītoties un ir pietiekami ienākumi. Cilvēkdrošības pamatā ir indivīdu drošība no pastāvīgiem draudiem (bads, slimības, apspiestība u.c.) un aizsargātība pret pēkšņām un sāpīgām pārmaiņām ikdienā.
Cilvēkkapitāls	Resurss, ko veido veselība un izglītība, indivīda zināšanas, prasmes, atklātie un vēl apslēptie talanti. Jo lielāks ir sabiedrības cilvēkkapitāls, jo labāks ir tās iedzīvotāju veselības stāvoklis un augstāka viņu dzīves laikā iegūtā kompetence.
Integrālā teorija	Visaptveroša pieeja pasaules nozīmīgāko zināšanu apkopošanai un pielietojumam cilvēka un sabiedrības aktuālo norišu savstarpējās mijiedarbības skaidrošanai. Ietver centienus rast jauna līmeņa risinājumus 21.gadsimta cilvēces izaicinājumiem.
Integrētais scenārijs	Starpnozaru scenārijs, kas ataino iespējamo rīcību sekas vairākās jomās vienlaicīgi.
Kohēzija	Uz vienlīdzīgu attīstību vērst process, kas burtiski nozīmē „turēšanās kopā”. Sociālā kohēzija ietver vietu sabiedrībā ikvienam indivīdam, piemēram, apkarojot nabadzību, bezdarbu un diskrimināciju. Teritoriālā kohēzija paredz līdzsvarotāku vietu attīstību, īpaši pievēršot uzmanību mazāk attīstītajām vietām. ES budžetā ir naudas līdzekļi ar apzīmējumu „Kohēzijas fonds”, ko lieto, piemēram, jaunu ceļu finansēšanai, palīdzot mazāk attīstītiem reģioniem pilnīgāk iekļauties ES ekonomikā.
Kultūras kapitāls	Kultūras kapitālu veido iedzīvotāju attieksmes un uzskati par pasaules redzējumu un lietu kārtību. Kultūras kapitāls var būt materiāls un nemateriāls. Daži no kultūras kapitāla elementiem, piemēram, uzņēmējdarbības kultūra, ir cieši saistīti ar cilvēka un sociālo kapitālu.
Labjūta	Labo procesu kopums līdzsvarotas un uz pašattīstību vērstas indivīda dzīves nodrošināšanai, ietverot fizisko un garīgo komfortu. Labjūta tiek lietota jēdziena „laime” vietā, kas biežāk tiek uztverts īslaicīgā redzējumā, kā arī jēdzienu „pārticība” un „labklājība” vietā, kuri vairāk saistīti ar patēriņu.
Latvija 2030	Līdz šim nozīmīgākais visaptverošais Latvijas ilgtermiņa nākotnes redzējuma dokuments. Tas izstrādāts ar perspektīvu līdz 2030. gadam Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas uzdevumā asoc.prof. Roberta Kīļa vadītās ekspertu grupas sastāvā.
Nodarbinātspēja	Indivīda spējas uzsākt un saglabāt nodarbinātību, kā arī ja nepieciešams – sākt darbu jaunā vietā. Nodarbinātspēja ļauj indivīdam pilnveidoties darba tirgū, saglabājot brīvību un mobilitāti.
Optimālais scenārijs	Scenārijs, kas līdzsvaro dažādu radikāli atšķirīgu scenāriju pieejas padarot tās par savstarpēji papildinošām.
Politiskais kapitāls	Iedzīvotāju spēja ietekmēt kopējo resursu sadalījumu un lietojumu. Politisko kapitālu veido dažādas iedzīvotāju iniciatīvas un vairāku līmeņu pārvaldības sistēmā. Lielāks politiskais kapitāls veidojas līdz ar iedzīvotāju vietējo iespējošanu pretstatā politikas veidošanai no augšas.
Sirmais elektorāts	Vidēja un veca gada gājuma vēlētāji. Tā kā demogrāfiskā grupa Latvijā ir plaši pārstāvēta un izceļas ar augstu līdzdalību vēlēšanās, viņu balsis ir svarīgi piesaistīt lielākajai daļai politisko spēku.

Sīrmo matu ekonomika	Ekonomikas nozare, kas orientējas uz senioru vajadzību apmierināšanu.
Sociālais kapitāls	Vērtību un resursu kopums, kas kļūst pieejams, veidojot aktīvas un uz sadarbību vērstas sociālas attiecības, kā arī izzinot dažādas pieredzes, mijiedarbojoties un attīstot savstarpējo komunikāciju.
Status-quo	Esošo lietu un procesu stāvoklis, kas tiek pieņemts kā nenovēršams un bez aktīvas iesaistīšanās neietekmējams. Nākotnes perspektīvā tas nozīmē notiekošo attīstības procesu pašplūsmu, kas dažādām iesaistītajām pusēm var būt gan pozitīva, gan negatīva. Paļaušanās uz ārējo virzītājspēku un tendenču ietekmi.
Tematiskais scenārijs	Raksturo galvenās attīstības tendences noteiktā jomā. Šajā ziņojumā tematiskie scenāriji definē reģiona šodienas pozīcijas un parāda, kādas rīcības un virzītājspēki varētu ietekmēt situācijas attīstību nākotnē.
Teritoriālais kapitāls	Viss kādā noteiktā teritorijā pieejamais vērtību un resursu kopums, kas veido pamatu turpmākām šī teritorijas attīstības iespējām.
Vidzeme	Vidzeme šajā ziņojumā kā teritoriāls jēdziens attiecināms uz Vidzemes plānošanas reģionu, ja nav norādīts savādāk.
Vidzemes trijstūris	Teritorija, kas veidojas starp trīs Vidzemes lielākajām pilsētām – Valmieru, Cēsīm un Smilteni. Savas atrašanās vietas, iedzīvotāju, infrastruktūras un uzņēmējdarbības koncentrācijas dēļ, <i>trijstūris</i> ir izveidojusies par ekonomiski spējīgāko un attīstītāko reģiona funkcionālo teritoriju – perspektīvu Vidzemes attīstības centru. Vidzemes teritoriālajā perspektīvā <i>trijstūris</i> tiek saukts arī par Ziemeļu, jeb <i>kreiso spārnu</i> pretstatā Dienvidu, jeb <i>labējā spārna</i> , funkcionālajai teritorijai ap Madonu, Gulbeni un Alūksni.
Zīmolveidība	Mērķtiecīgi virzīts stratēģisks process, kura laikā tiek pastiprināta emocionālā saikne starp vietu un indivīdu. Tā pamatu veido zīmols, kas iekļauj vietas vērtības, simbolus un vizuālo identitāti ciešā saiknē ar indivīdu asociācijām par vietu, vietas tēlu un vēlmi tajā dzīvot, strādāt vai apmeklēt to. Vietas savā starpā konkurē un vieglāk izvēlēties starp zīmoliem, kas rada noteiktas emocijas.

Saīsinājums

Skaidrojums

AER	Atjaunojamie enerģijas resursi
CSP	LR Centrālā statistikas pārvalde
EK	Eiropas Komisija
ES	Eiropas Savienība
ESAO	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (angl.: <i>OECD – Organization for Economic Cooperation and Development</i>)
ESPON	Eiropas teritoriālās attīstības un kohēzijas novērošanas tīkls (angl.: <i>European Spatial Observation Network</i>)
IKP	Iekšzemes kopprodukts
LIAA	Latvijas Investīciju Attīstības aģentūra
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
SVID	Stipro, vājo pušu, iespēju un draudu analīze
ViA	Vidzemes Augstskola

Satura rādītājs

1. Ievads.....	7
2. Scenāriju izveide	9
3. Vidzemes attīstības perspektīva un to ietekmējošie faktori	19
3.1. Demogrāfija.....	22
3.2. Ekonomika	24
3.3. Klimata pārmaiņas	29
3.4. Transports un pieejamība	32
3.5. Enerģija	36
3.6. Lauku attīstība	38
3.7. Sociālās un kultūras transformācijas	41
3.8. Pārvaldība.....	45
3.9. Vietu pievilcība.....	48
4. Četri scenāriji	52
4.1. Status-quo scenārijs	52
4.2. Konkurences scenārijs	54
4.3. Kohēzijas scenārijs	57
4.4. Optimālais scenārijs.....	59
5. Ieteikumi politikas veidošanai	61
Pielikumi.....	70
Vēres.....	80

Ilustrāciju saraksts

1. attēls. Integrālās attīstības pieeja ar četrām vienlīdz būtiskām perspektīvām.	10
2. attēls. Teritoriālā kapitāla pieeja Vidzemes attīstībai.	12
3. attēls. Vidzemes iespējamās rīcības.....	14
4. attēls. Vidzemes scenāriju modelis.....	15
5. attēls. Vidzemes scenāriju izveidē izmantotās vietējās un ārējās zināšanas.	16
6. attēls. Strādājošo vidējā mēneša darba samaksa Latvijas reģionos.....	25
7. attēls. Ievainojamība un adaptācija klimata pārmaiņām.....	30
8. attēls. Klimata pārmaiņu potenciālo ietekmju virkne.....	31
9. attēls. Vidzemes funkcionālie reģioni un ceļu tīkls.	34
10. attēls. Dažādas indivīda attīstības stadijas integrālajā pieejā.	44
11. attēls. Lauku tūrisma uzņēmējdarbības vietas izvēli ietekmējošie faktori un to nozīmīgums.....	51
12. attēls. Vidzemnieku vietas identitāte un piederības sajūta.....	51
13. attēls. Vidzemes adaptēšanās spējas palielināšana.	63
14. attēls. Teritoriālo kapitālu veicinošie procesi.....	64

Tabulu saraksts

1. tabula. Vidzemes optimālā scenārija un pārējo scenāriju būtiskāko izpausmju salīdzinājums.....	62
2. tabula. Status-quo, konkurences un kohēzijas scenāriju raksturojums.....	70
3. tabula. Integrēto scenāriju ietekme uz dažādām jomām.....	71

1. Ievads

Cilvēkus vienmēr interesējusi nākotne, un jo īpaši tajos dzīves posmos, kad jāstopas ar grūtībām. Taču nojaust iespējamo nākotni nav viegls uzdevums. Pirms simt gadiem gaišreģis Eižens Finks, kurš savas īpašās spējas pamanīja, būdams vēl mazs zēns un dzīvodams Valmierā, par nākotni „konsultēja” arī Vidzemes gubernatoru Nikolaju Zvegincevu. Šodien sabiedrības procesu virzību var nojaust un prognozēt ar scenāriju palīdzību, analizējot nozīmīgākos virzītājspēkus un tendences, kas ietekmē šos procesus.

Šo scenāriju mērķis ir piedāvāt diskusijai dažādus iespējamus Vidzemes attīstības virzienus un sekmēt aktīvu to apspriešanu, lai rosinātu vēlmi ietekmēt nākotni sev un sabiedrībai vēlamā virzienā. Scenāriji iezīmē nozīmīgākos nākotnes izaicinājumus un iespējas Vidzemes reģionā, kā arī ieskicē labvēlīgāko Vidzemes attīstības virzienu.

Ilgtērmiņa attīstības scenāriju izveide ir liels izaicinājums mūsdienu nenoteiktības apstākļos, ko rada tādas globālās norises kā notikumi pasaules finanšu tirgos, klimata pārmaiņas un politiskie satricinājumi. Tomēr nenoteiktību pastiprina arī Latvijas valsts iekšējā politiskā, ekonomiskā un sociālā nestabilitāte. Pirmo reizi Latvijas vēsturē notika iedzīvotāju referendums par parlamenta atlaišanu, norādot uz lielo plaisu, kas izveidojusies starp iedzīvotājiem un vēlēto institūciju. Apspriežot Vidzemes nākotni, jāņem vērā arī tā pieredze, ko Latvija un citas jaunās ES dalībvalstis guva no globālās ekonomikas un finanšu krīzes. Krīze satrieca mānīgās attīstības rādītāju līknes, atsedzot stratēģisku tuvredzību un neefektivitāti valsts pārvaldes un ekonomikas vadīšanā. Līdz šim pieļautās kļūmes pieprasa plašāku ilgtermiņa attīstības redzējumu, kurā ekonomiskā attīstība ir ilgtspējīga un ētiski pamatota.

Vidzemes ilgtermiņa attīstības scenāriji ir mēģinājums sniegt šādu redzējumu un apspriest to plašākā sabiedrībā. Līdzšinējie attīstības skatījumi vairāk uzsvēra ārējās vides un dažādu sistēmu pārkārtošanu atbilstoši cilvēka un sabiedrības vajadzībām. Tomēr nākotnē lielāka uzmanība jāpievērš pašu cilvēku iekšējai izaugsmei, vērtību pilnveidei un garīgajai attīstībai, jo indivīdu motivācija un rīcība jāvirza arī uz kopējiem sabiedrības ieguvumiem. Turklāt, cilvēka iekšējo spēju pilnveide palielina arī viņa personisko drošības sajūtu, kas ir svarīgi ārējās vides nenoteiktības palielināšanās apstākļos.

Tomēr nākotnes nenoteiktību nevajadzētu uztvert tikai kā ierobežojumu, bet gan arī iespēju. Vidzemei ir vairākas iespējamās nākotnes un katrai no tām ir savi plusi un mīnusi, katrā būs ieguvēji un zaudētāji. Scenāriji ir kā koordinātu sistēma, kas palīdz labāk orientēties starp dažādām attīstības alternatīvām un prioritātēm. Daudzu nebūtisku strīdu vietā vidzemniekiem vairāk jāsakopo spēki nozīmīgāko reģiona attīstības jomu un līdzsvarota teritoriālā kapitāla attīstībai. Teritoriālo kapitālu veido ne tikai vērtīgie dabas resursi un infrastruktūra, bet arī tādi “netveramie labumi” kā sabiedrības grupu savstarpējā kopība un rīcības vienotība, iedzīvotāju zināšanas, radošums un identitāte. Tieši šie resursi var būt izšķiroši Vidzemes konkurētspējas attīstīšanai, kas Eiropas mērogā ir lauku reģions ar sarūkošu iedzīvotāju skaitu. Īpaši liela nozīme jāpievērš vietu pievilcības veicināšanai. Pievilcīgām vietām ir lielākas izredzes palikt uz Vidzemes kartes, taču kā to nodrošināt?

Scenāriju izstrādes laikā bija vērojama Latvijas ekonomiskā fona uzlabošanās. Grūtīte apstākļi pierādīja ilgtermiņa redzējuma un pielāgošanās spējas mainībai nozīmi daudzu uzņēmumu vadīšanā. Šīs abas vērtības izmantotas kā vadmotīvs scenārijiem. Tomēr galvenās negatīvās tendences – iedzīvotāju skaita straujā samazināšanās, enerģijas cenu

pieaugums, teritoriālās attīstības nevienlīdzības, iedzīvotāju pesimisms un neuzticība pārvaldei, – saglabājas. Šīs tendences nav iespējams izmainīt vienā dienā, taču to ietekmi var pamazām mērķtiecīgi mazināt.

Līdz ar to scenārijos sniegtās rekomendācijas veidotas tā, lai tās būtu spēkā neatkarīgi no vēlēšanu iznākumiem un politiskajām kaislībām. Scenāriji ir kā ceļa karte, kurā koordinātas jau noteiktas, bet ceļā uz galamērķi tās savstarpēji savieno paši lēmumu pieņēmēji. Līdz ar pašvaldību vai parlamenta vēlēšanām var mainīties kartes krāsas, taču koordinātas paliks nemainīgas. Iespējams, ka mainīsies lēmumu pieņēmēji un viņu prioritātes, bet krasi nemainīsies vispārīgās vides, cilvēka, ekonomikas un sociālo procesu kopsakarības. Atšķirībā no stratēģijas, scenāriji nerekomendē tikai vienu, bet gan vairākus iespējamus attīstības virzienus. Tie skaidrāk parāda šo virzienu plusus un mīnus. Pēc tam konkrēti soļi jāplāno stratēģijas ietvaros.

Vidzemes scenāriju ziņojums sākas ar tematiskajiem scenārijiem, kas raksturo galvenās tendences deviņās Vidzemes attīstības dokumentos uzsvērtās aktuālās jomās. Katrs tematiskais scenārijs definē Vidzemes reģiona pozīciju šodienā un parāda, kādas rīcības un virzītājspēki varētu ietekmēt situācijas attīstību un kāda būs to teritoriālā ietekme. Tematiskie scenāriji ieskicē konkrēto jomu attīstības dilemmas.

Vidzemes reģiona teritorijas un tajās dzīvojošo iedzīvotāju intereses, protams, ir dažādas. Lai vienkāršotu izvēli, tika izveidoti četri *integrētie scenāriji*, kas ataino dažādu rīcību sekas vairākās jomās vienlaicīgi. Katrs integrētais scenārijs ir uz noteiktām vērtībām un principiem balstītu politiku kopums. *Status-quo* scenārijs neparedz aktīvu iejaukšanos procesu norisē, tāpēc tajā tiek pieņemts, ka turpināsies pašreizējās attīstības tendences. *Konkurences* scenārijā valda sāncensības princips. Atsevišķu dalībnieku tieksme pēc tūlītējiem labumiem palielina sociālās un teritoriālās atšķirības. Toties *kohēzijas* scenārijā Vidzemes mazāk attīstītās teritorijas un nozares saņem dāsnāku atbalstu, kamēr Vidzemes kopējā attīstība tiek atlikta stabilākas izaugsmes un ilgtspējas vārdā. *Optimālais* scenārijs līdzsvaro konkurences un kohēzijas pieejas, tiecoties uz augstāku reģionālās ekonomikas produktivitāti un specializāciju. Optimālajā scenārijā Vidzeme orientējas uz dažādu sadarbības tīklu veidošanu, kas ļauj pārvarēt ārējo nenoteiktību.

Integrētie scenāriji veidoti kā stāsti, kurus ievada komentārs par Vidzemes iedzīvotāju uzskatu un vērtību prioritātēm. Šis komentārs veido fonu iedzīvotāju lēmumiem un rīcībām. Katrā scenārijā īstenoto darbību kopums vērtēts, ņemot vērā to ietekmi uz dabu un infrastruktūru, zināšanām, identitāti, iedzīvotājiem un sociālo kapitālu. Noslēgumā sniegts vērtējums par scenārija ietekmi uz teritoriju un Vidzemes pievilcību. Scenāriju izklāsts ir nedaudz dramatisēts, lai izceltu krasākās scenārija izpausmes un parādītu kontrastu starp dažādiem iespējamiem rīcības virzieniem. Tāpēc scenāriji ir kā stāsti par iespējamām nākotnēm, nevis precīzs nākotnes stāvokļa attēlojums.

Ziņojuma otrajā daļā sniegti ieteikumi politikas veidošanai teritoriālā kapitāla bagātināšanā un Vidzemes vietu pievilcības stiprināšanā.

Scenāriju izstrādātāji cer, ka šis ziņojums stimulēs kvalitatīvas diskusijas par Vidzemes nākotni un kalpos kā palīgs novadu un pilsētu jauno attīstības programmu izveidē.

2. Scenāriju izveide

Scenāriju izveides gaitā darba grupai bija jāatbild uz četriem jautājumiem:

- Cik daudz un kāda veida scenāriji Vidzemei nepieciešami?
- Kā nodrošināt, lai scenāriji būtu pietiekami specifiski un pielietojami, bet vienlaikus arī viegli uztverami?
- Kā scenārijos nodrošināt visaptverošu attīstības redzējumu?
- Kādas vērtības noteiks lēmumu pieņemšanu Vidzemē un kādas būs iespējamās rīcības sekas?

Scenāriji ir paredzējumi par iespējamajām nākotnēm

Plānojot reģiona nākotni, protams, nav iespējams precīzi apzināt visu faktoru ietekmi. Negaidīti notikumi, piemēram, lielas zemestrīces, plūdi un satricinājumi globālajā finanšu sistēmā, var izjaukt pat visprecīzākās prognozes. Tāpēc Vidzemes scenāriji veidoti kā *paredzējumi* par *iespējamām reģiona nākotnēm*. Paredzējuma metode (*foresight*), atšķirībā no otras populāras nākotnes plānošanas pieejas – prognozēšanas (*forecasting*), ir atvērta nenoteiktībai un ļauj veidot dažādas iespējamās nākotnes.¹ Scenāriju mērķis nav prognozēt, bet gan loģiski argumentēt nozaru attīstību, parādot iespējamās darbības vai bezdarbības sekas. Atšķirībā no stratēģijas scenāriji nenosaka vienu vēlamo attīstības virzienu, bet parāda dažādu virzienu pozitīvās un negatīvās sekas ilgākā laika posmā.

Vidzemes vietas un to iedzīvotāji ir pārāk dažādi, lai tiem piemērotu vienus un tos pašus vēlamos scenārijus. Vidzemes lielākajām pilsētām var būt atšķirīgs viedoklis kā lauku pašvaldībām, un bieži atšķirības būs arī starp pilsētām. Arī lauku novadi nav viendabīgi. Esošais stāvoklis un dažādās vajadzības apgrūtina vienošanos par iespējamo attīstību noteiktās jomās. Tāpēc Vidzemes nākotnes plānošanā svarīgi būtu aptvert vairākas iespējamās nākotnes, kurā katrai būtu savas priekšrocības un trūkumi.² Tāpēc par piemērotāko scenāriju veidošanas metodi izvēlēta kombinētā *vēlamo-nevēlamo* un *kontrast-scenāriju* pieeja. *Vēlamie-nevēlamie* scenāriji iezīmē pozitīvos un negatīvos nākotnes aspektus un rekomendē reālo nākotnes darbības virzienu kā pesimistiskā un optimistiskā scenārija kombināciju. Savukārt *kontrast-scenāriji* veido vienlīdz vēlamās un iespējamās nākotnes, kas atšķiras pēc tā, kādi virzītājspēki ir noteicošie un kādas ir lēmumu pieņēmēju stratēģiskās prioritātes.

Dziļums vai kopsakarības?

Vidzemes tagadne un nākotne jāskata kopsakarībās. Tomēr vienlaikus nepieciešama padziļināta analīze reģionam nozīmīgās jomās, kas par aktuālām atzītas Vidzemes reģiona un pašvaldību stratēģiskajos dokumentos. Šīs jomas ir *demogrāfija, ekonomika, enerģija, pārvaldība, transports un pieejamība un vietu pievilcība*. Šo jomu attīstības dilemmas aplūkotas arī dažādos lauku reģionu attīstības pētījumos,³ uz kuriem balstīti šie scenāriji.

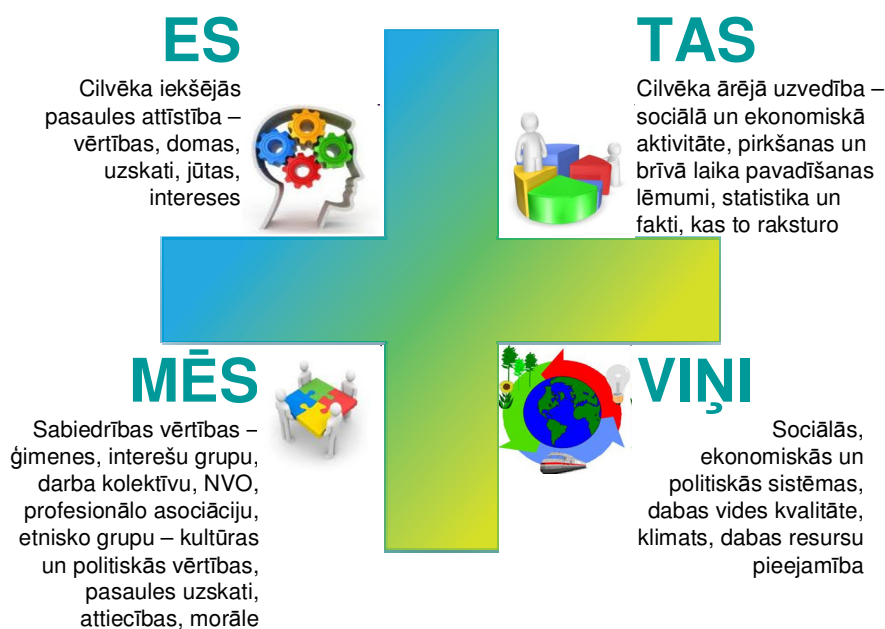
Lai apmierinātu vidzemnieku vajadzības pēc visaptveroša un reizē konkrēta skatījuma, ziņojums veidots no divu žanru scenārijiem. *Tematiskie scenāriji* vairāk domāti informācijas analīzei un attīstības virzienu ieskicēšanai noteiktās jomās, bet *integrētie scenāriji* ir starpnozaru scenāriji, kas analizē iespējamās rīcības un to potenciālo ietekmi

dažādās jomās vienlaicīgi. Integrētos scenārijus bieži izmanto pašvaldību, reģionu un valstu scenāriju veidošanai. Piemēram, Barselonas provincē Spānijā izstrādātie scenāriji veidoti kā integrētie scenāriji.⁴ Integrētie scenāriji vienkāršo lēmumu pieņemēju izvēli un ļauj vieglāk saskatīt svarīgāko.

Stratēģiskās analīzes komisijas Latvijai izstrādātie scenāriji 2030. gadam arī veidoti pēc integrētā principa. Tika izveidoti četri integrētie scenāriji un divi definējošie kritēriji: resursu centralizācijas pakāpe un attiecības starp iesaistītajām pusēm – sabiedriskā līguma slēdzējām.⁵ Atkarībā no valsts resursu centralizācijas vai izkļedes un atsevišķu indivīdu vai sociālo kopienu savstarpējās sadarbības, Latvijas scenārijos definētas četras iespējamās nākotnes: efektīva un spēcīga valsts, sekmīgi lieli uzņēmumi, aktīva pilsoniskā sabiedrība, spēcīgi sabiedrisko pakalpojumu sniedzēji. Katrai no tām ir savi plusi un mīnusi atkarībā no iesaistīto pušu pozīcijām un interesēm.

Integrāla attīstība

Papildus *Latvijas 2030* scenāriju pieejai, Vidzemes scenāriji īpaši pievērš uzmanību arī teritoriālās ietekmes vērtējumam un lēmumu pieņēmēju iespējamajām rīcībām. Līdzšinējos attīstības plānos dominējusi strukturāla sistēmas pieeja, kas vairāk uzsver dažādu ārējo norišu pielāgošanu sabiedrības vajadzībām. Taču šajos scenārijos uzsvērta nepieciešamība pēc pašu cilvēku un sabiedrības iekšējās izaugsmes – vērtību pilnveides un garīgās attīstības. Šāda pieeja ļauj raudzīties uz notiekošo objektīvāk un meklēt efektīvākus risinājumus mūsdienu sarežģītajām problēmām: ekonomisko procesu globālajai saistībai, dabas resursu ierobežotībai, klimata pārmaiņām un izmaiņām sociālajās un kultūras vērtībās. Tāpēc par piemērotāko teorētisko ietvaru scenāriju izveidei tika izvēlēta *integrālā teorija*. Attīstības plānošanā un prognožu izveidē tās ietvaros tiek ņemti vērā iekšējie un ārējie, kā arī individuālie un kolektīvie procesi.⁶ Integrālā teorija paredz jebkura procesa analīzi no četrām perspektīvām: *es, tas, mēs un viņi* (sk. 1.attēlu).

1. attēls. Integrālās attīstības pieeja ar četrām vienlīdz būtiskām perspektīvām.

Es perspektīva ietver iedzīvotāja iekšējo attīstību – vērtības, uzskatus, domas, jūtas un intereses. *Tas* perspektīva aplūko katra iedzīvotāja ārēji novērojamo un statistiskā fiksējamo uzvedību, piemēram, ekonomiskās un sabiedriskās aktivitātes, pirkumu un brīvā laika pavadīšanas lēmumus. *Mēs* perspektīva ietver dažādu sabiedrības grupu kultūras un politiskās vērtības, savstarpējās attiecības, pasaules uzskatu un morāles normas. *Viņi* perspektīva ietver reģionā, valstī un pasaulē pastāvošās sociālās, ekonomiskās un politiskās sistēmas, dabas vides kvalitāti, klimata pārmaiņas un dabas resursu pieejamību. Attīstības plānošanā vienlīdz svarīga ir katra no šīm perspektīvām, pretējā gadījumā zūd visaptverošs skatījums un var tikt pieļautas kļūdas attīstības politiku veidošanā un ieviešanā.

Integrālā teorija ņem vērā arī lēmumu pieņēmēju spēju skatīties visaptveroši, pieņemot, ka sabiedrības un organizāciju lēmumus un rīcību nosaka arī attīstības stadija, kādā organizācija un sabiedrība atrodas. Integrālā teorija piedāvā plašu teorētisko jēdzienu klāstu, lai analizētu attīstības politikas un tajā iesaistīto pušu rīcību. Daži teorijas jēdzieni tika izmantoti iedzīvotāju sociālo un kultūras vērtību izmaiņu, kā arī jauniešu aptaujas rezultātu interpretācijā. Reģionālās attīstības pētniecībā integrālā teorija šādā veidā Latvijā tika pielietota pirmo reizi.

Līdzsvarota attīstība

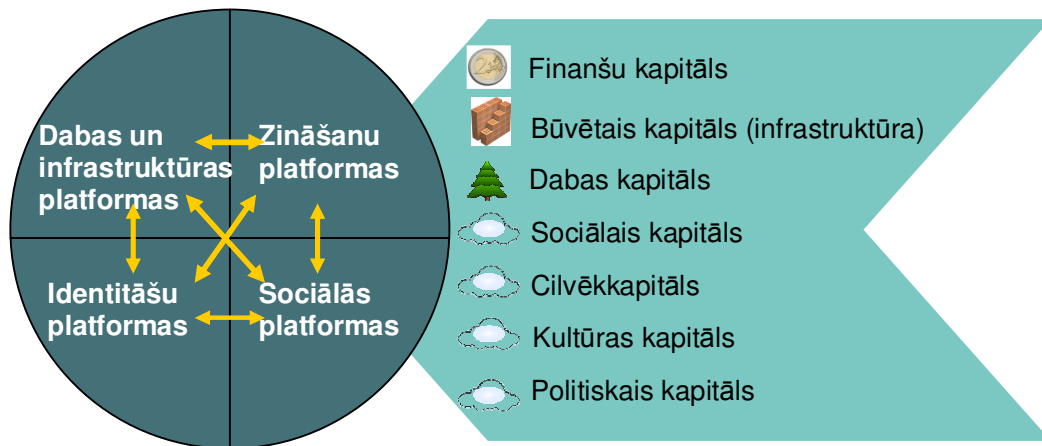
No integrālās teorijas izriet atziņa, ka līdzsvarotu reģionu attīstību nevar panākt, izmantojot vienīgi reģiona materiālos resursus (dabas resursus, infrastruktūru un finanšu kapitālu), bet nepieciešams piesaistīt arī reģiona nemateriālos resursus un stiprināt iedzīvotāju spējas kopīgi ietekmēt dažādu lēmumu pieņemšanu.

Kombinētu nemateriālo un materiālo resursu nozīmi reģionu attīstībā pirmo reizi 2001. gadā aizsāka izmantot ESAO savā ziņojumā par teritoriālo attīstību.⁷ Šajā ziņojumā pirmo reizi tika minēts arī teritoriālā kapitāla jēdziens. Teritoriālo kapitālu veido:

- *materiālie un nemateriālie elementi*. Uz resursiem balstītā attīstības pieeja nodala septiņus kapitālu veidus – finanšu, cilvēka radīto (uzbūvēto), dabas, sociālo, cilvēka, kultūras un politisko kapitālu, kas savstarpēji cieši mijiedarbojas.⁸ Vidzemē ir pieejami visi šie kapitāla veidi, bet to sadalījums ir nevienmērīgs.
- *privātie un publiskie labumi*. Pie privātajiem labumiem tiek pieskaitīts cilvēkkapitāls, privātais finanšu kapitāls, kā arī privāti finansētā infrastruktūra. Publiskie labumi ir dabas resursi un par nodokļu maksātāju līdzekļiem izveidotā infrastruktūra. Pastāv arī jaukta veida labumu formas. Privāto un publisko labumu mijiedarbība ir veiksmīga, ja sabiedrībā pastāv uzticēšanās un vienprātība par šo labumu izmantošanu.
- *funkcionālie un attiecību elementi*. Šie elementi ir teritoriālā kapitāla netveramā puse. To veido cilvēku un organizāciju tīklojums un attiecības. Šis tīklojums veicina radošumu un nozaru inovāciju noteiktā teritorijā, paaugstina atsevišķu vietu konkurētspēju utt.⁹

Attīstības politikai Vidzemē ir jāorientējas uz teritoriālā kapitāla bagātināšanu un tā elementu savstarpējās sasaistes stiprināšanu. Vieglāk uztveramai teritoriālo kapitālu un ar tiem saistīto procesu interpretācijai izmantota *teritoriālo platformu* pieeja, kas pielietota arī Barselonas provinces scenāriju modelēšanai.¹⁰ Tiek nošķirtas četras teritoriālās platformas:

- *Dabas un infrastruktūras platforma* ietver ekosistēmas elementus un dabas daudzveidību apvienojumā ar cilvēka radītājām struktūrām. Tā nodrošina vietu pieejamību, izceļ to pievilcību un konkurētspēju, kā arī nodrošina efektīvu transporta infrastruktūras tīklojuma iekļaušanos plašākos telpiskajos procesos.
- *Zināšanu platformu* veido dažādi zināšanu sabiedrības dalībnieki un tos saistošie sadarbības tīkli. Dalībnieki ir augstākās izglītības iestādes un institūti, taču labuma guvēji var būt gan vietējie, gan ārvalstu uzņēmumi, kā arī iedzīvotāji. Svarīga zināšanu platformas funkcija ir izglītības un darba tirgus sasaiste.
- *Sociālā platforma* ietver cilvēka un sociālo kapitālu, iedzīvotāju veselību, dažādu sabiedrības grupu savstarpējo sadarbību, pilsonisko un politisko līdzdalību.
- *Identitāšu platformu* veido kultūras un dabas mantojuma iesaiste jaunu darba vietu radīšanā. Tā ietekmē rodas vietai specifiskas un autentiskas preces, pakalpojumi un tūrisms. Šī platforma ietver vietas mārketinga un zīmolvēdības jautājumus.

2. attēls. Teritoriālā kapitāla pieeja Vidzemes attīstībai.

Vidzemes pilnvērtīga attīstība ir iespējama, ja notiek līdzsvarota attīstība visās teritoriālajās platformās vienlaikus.

Kā rīkoties?

Teorētiskie jēdzieni ir tikai instrumenti reālās attīstības politiku veidošanai. Aktīvi iedzīvotāji vienmēr uzdos jautājumu: kā rīkoties? Neatkarīgi no izvēlēta scenāriju veida, nākotni veido mūsu šodienas domas, runa un rīcība. Rīcība patiešām ir svarīga, jo Vidzemes attīstība lielā mērā ir atkarīga ne tikai no dažādu ārējo tendenču un virzītājspēku iedarbības, bet arī no pašiem vidzemniekiem.

Kādas ir iespējamās rīcības Vidzemei? No vienas puses, var pasīvi ļauties esošajām tendencēm, taču var arī aktīvi darboties, lai mazinātu negatīvo virzītājspēku nelabvēlīgo ietekmi. Tiesa, dažas tendences, piemēram, iedzīvotāju veselības rādītājus, nav iespējams uzlabot īsā laikā. Jānotiek ilgai un mērķtiecīgai rīcībai, kam Vidzemes pašvaldībās jau ir daži pozitīvi apliecinājumi. Piemēram, Līgatnes pašvaldība vairākus gadus mērķtiecīgi strādāja, lai kopā ar aktīvākajiem uzņēmējiem veicinātu savstarpēju tūrisma produktu tīklojumu.

Divdesmit gadu laikā Vidzemē nebūs iespējams ievērojami samazināt savas atpauces iemeslus pieejamībā un ierobežotajos cilvēkresursos. Ne visur Vidzemē būs iespējams

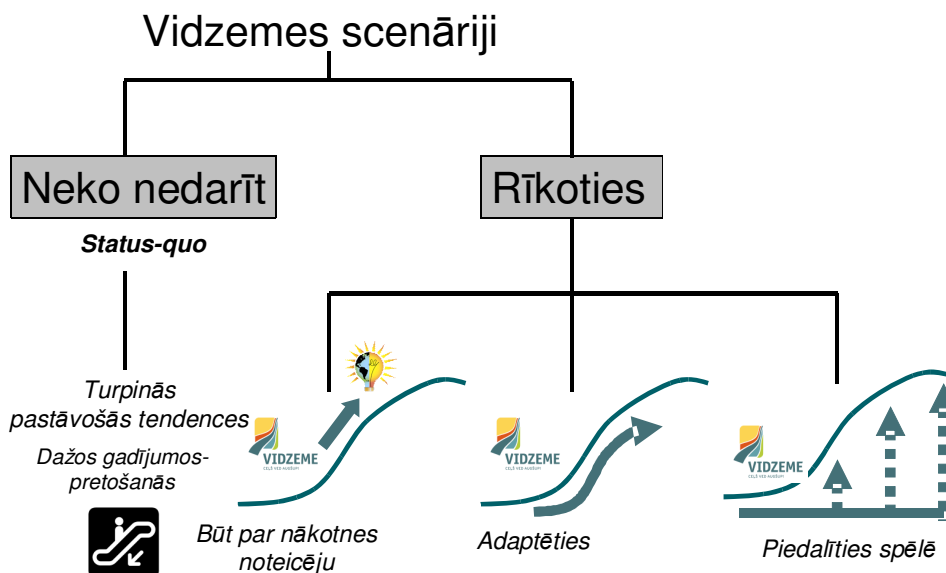
sekmīgi piesaistīt attīstībai nepieciešamos iekšējos spēkus, lai panāktu spēcīgu izrāvienu atpalcības mazināšanā. Pašreizējos apstākļos tieši ES fondu finansējums ļauj uzlabot transporta, enerģētikas un sakaru infrastruktūru Vidzemē. Daudzviet reģionā vairs nav saglabājies attīstībai tik ļoti nepieciešamais cilvēku un sociālais kapitāls. Tomēr Vidzemei nebūtu vēlams paļauties tikai uz ārējiem attīstības resursiem, jo arī tie var izsīkt. Labākais rezultāts ir vidusceļš, kas noska, ka attīstībai jābalstās pārdomātu ārējo un iekšējo attīstības resursu izmantošanu.¹¹ Vidzemes iekšējais attīstības potenciāls jāizmanto tā, lai to varētu pārdot dažādām vietējām un ārējām mērķgrupām.¹² Viens no šādas stratēģijas piemēriem būtu specializēšanās tūrisma un kultūras mantojuma ekonomikā.

Lai gan Latvijā pārvalde ir centralizēta, reģionālajā attīstībā paveras dažādas rīcības iespējas. Dažas no tām tik tiešām ierobežo nacionālā politika, piemēram, Vidzemes plānošanas reģiona ierobežotās pilnvaras un pieejamie resursi, kā arī globāla līmeņa virzītājspēki, piemēram, nepieciešamība nodrošināt brīvu preču un pakalpojumu konkurenci ES kopīgajā tirgū. Tomēr daudzas rīcības ir atkarīgas vienīgi no reģiona iesaistīto pušu iespējām un motivācijas. Tāpēc var teikt, ka šīs rīcības ir *atvērtas*. Atvērtās rīcības ietver gan aktīvu darbību, gan pasīvu un reaģējošu darbību.

Aktīvajos scenārijos iesaistītās puses uzskata, ka izmaiņas ir nepieciešamas un ir gatavas rīkoties to ieviešanai. Lēmuma pieņēmēji jau iepriekš paredz nākotnē nepieciešamās izmaiņas un laikus veic sagatavošanās darbus. *Aktīvajos* scenārijos tiek izvirzīti jauni politiku mērķi un ieviesti jauni politiku stili. Iesaistītās puses ir aktīvas pārmaiņu vadītājas un problēmu risināšanā ir inovatīvas.

Aktīvajos scenārijos vidzemniekiem paveras trīs rīcības iespējas. Pirmā no tām – *būt par nākotnes noteicējiem*. Tas nozīmē uzņemties vadošo lomu rīcības standartu noteikšanā un laikus veidot pieprasījumu pēc savas darbības augļiem. Otrās rīcības veids ir *adaptācija*, kurā vidzemnieki rīkojas ātri un elastīgi, protot izmantot ārējās vides piedāvātās iespējas. Trešā Vidzemes rīcības iespēja ir piesardzīga *piedalīšanās spēlē*, atturoties no pārsteidzīgiem gājieniem.¹³ Katrā nozarē Vidzeme var izvēlēties kādu no minētajiem rīcības variantiem. Atkarībā no stratēģiskajām prioritātēm, Vidzeme var izvēlēties būt par nākotnes noteicēju, piemēram, piena produktu ražošanā, būt elastīga attiecībā uz augstākās izglītības piedāvājumu, un piedalīties spēlē par ES struktūrfondu pārdali (*sk. 3.attēlu*).

Pasīvajos scenārijos iesaistītās puses nav aktīvas izmaiņu vadītājas, bet gan izmaiņu ķīlnieces. Tās vairāk reaģē uz izmaiņām, nevis cenšas tās paredzēt. Tām ir minimāla interese par nākotni un trūkst zināšanu par to, kā rīkoties. Savu nerīkošanos iesaistītās puses visbiežāk attaisno ar apkārtējās vides neskaidrību vai savu mazspēju attiecībā pret ES un nacionālā līmeņa procesiem. Arī risinājumus daudzām problēmām pasīvajā, jeb *status-quo* scenārijā, iesaistītās puses cenšas sagaidīt no augstāka lēmumu pieņemšanas līmeņa vai arī dažādiem ārējiem spēlētājiem – investoriem vai donoriem. *Status-quo* scenārijā iesaistītās puses cenšas radīt ilūziju par lietu patstāvīgumu ārējās mainības apstākļos. Tā ir strausa pozīcija laikā, kad globālie procesi turpina ritēt savu gaitu. Ja iedzīvotāju acis ilgstoši ir aizvērtas, viņi ir mazāk gatavi pēkšņām izmaiņām. Vēl viens *status-quo* scenārija paveids ir pretošanās ekonomisko un politisko robežu atvērībai, tehnoloģiskajām inovācijām un jauniem tirgiem, pārtopot par *pretošanās scenāriju*.

3. attēls. Vidzemes iespējamās rīcības.¹⁴

Plānojot Vidzemes iespējamās darbības, jāņem vērā ne tikai pašreizējās, bet arī nākotnes izvēles. Ir skaidrs, ka nākotnē dažādi ārējie riski, kurus izjūtam jau šodien, nemazināsies. Tā kā Vidzemē ir ļoti maza, agrāri orientēta ekonomika ar krītošu demogrāfisko līkni, lielu jutību pret enerģijas cenām un niecīgu veiktspēju zināšanu nozarēs, tai būtu pēc iespējas vairāk jāmazina atkarība no ārējiem satricinājumiem. To vislabāk panākt ar adaptācijas un piedalīšanās stratēģiju palīdzību. Lai gan adaptācija būtu rekomendējama kā kopējais attīstības virziens, atsevišķām Vidzemes nozarēm un vietām būtu jāapsver arī nākotni noteicošā stratēģija.

Kādas ir mūsu vērtības?

Reģiona iesaistīto pušu rīcības nosaka noteiktas vērtības. Vērojot Latvijas reģionālās politikas norises, var pamanīt, ka konkurence par ierobežotajiem resursiem mijas ar rūpēm par vietām, kas atrodas tālu no ekonomiskajiem un zināšanu centriem.

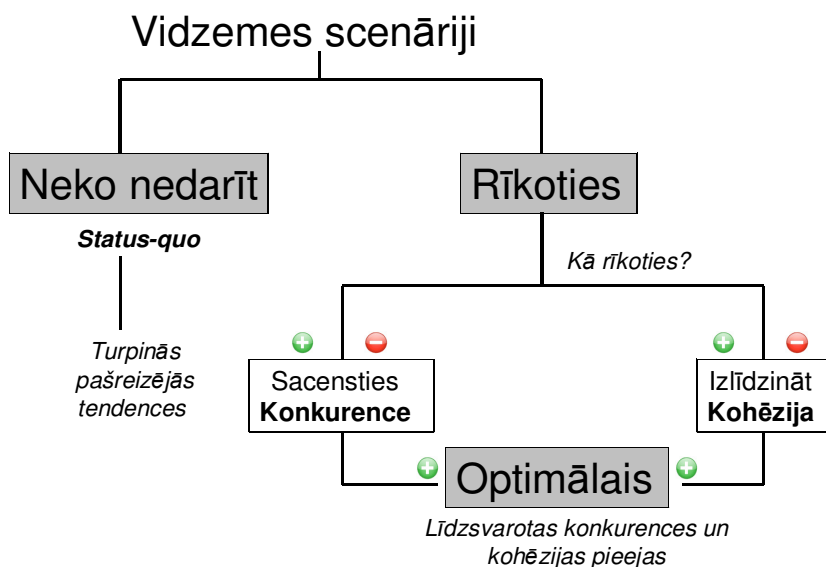
Attīstības plānošanā jau ilgi tiek lietots nošķirums starp tām politikām, kas vairāk tiecas uz taisnīgumu, un tām politikām, kas vairāk tiecas uz efektivitāti. Šis nošķirums izveidojies garu diskusiju rezultātā starp kohēzijas un konkurences piekritējiem 20.gs. otrajā pusē. To iespējams izmantot arī scenāriju vērtību definēšanā. Abi minētie politikas veidošanas principi ir nozīmīgi reģionālajai attīstībai.

Politikas, kuras vairāk vērstas uz kohēziju uzsvēr teritoriālo atšķirību mazināšanu, lai nodrošinātu lielāku attīstības ilgtspēju. Kohēzijas principi ES līmeņa politikas veidošanā ienāca ar EK *Zaļo grāmatu* (2008). Tajā tika uzsvērta nepieciešamība pēc harmoniskas visas Eiropas teritorijas attīstības neatkarīgi no dažādības. Nākošajos dokumentos kohēzijas princips tika konkretizēts, iekļaujot tajā arī sociālos, vides ilgtspējas un pārvaldības elementus.¹⁵ Lai arī ES reģionālajai politikai domātā budžeta daļa pieaugusi, globālā ekonomikas un finanšu krīze no jauna pastiprināja atšķirības starp bagātākajiem un nabadzīgākajiem ES reģioniem. Papildus nevienlīdzībai starp reģioniem, saasinās arī iekšējā nevienlīdzība pašos reģionos. Latvijā sociālā un teritoriālā nevienlīdzība ir īpaši izteikta, lielā mērā pateicoties ilgstoši īstenotajam neo-liberālās politikas kursam.

Pretstatā kohēzijai, konkurences politikas tiecas pēc ātras ekonomiskās izaugsmes, uzsverot efektivitāti un konkurētspēju. ES līmenī konkurences principu iemieso *Lisabonas stratēģija* (2000), kas uzsver ES kļūšanu par konkurētspējīgāko uz zināšanām orientēto ekonomiku pasaulē. Konkurences apsvērumi vairāk rosina investēt tajās nozarēs un teritorijās, kas nākotnē spēs nodrošināt ekonomisko atdevi. Brīvais tirgus, inovāciju stratēģijas un investīcijas konkurētspējīgajās nozarēs ir galvenās konkurences politikas izpausmes. Konkurences scenārijos lielāks atbalsts pienākas tām Vidzemes teritorijām un nozarēm, kurām ir lielākais izaugsmes potenciāls.

Lai gan kohēzijas un konkurences principi pirmajā brīdī šķiet nesavietojami, attīstības politikā tie tiek kombinēti. Diskusijā par kohēzijas un konkurences priekšrocībām radīta ES stratēģija *Eiropa 2020*, kas par piemērotāko izeju no krīzes uzskata *gudru izaugsmi*, kas balstīta uz zināšanām un inovācijām. Vienlaicīgi *Eiropa 2020* atzīst vajadzību arī pēc ilgtspējīgas izaugsmes, ko nodrošinātu efektīvāka, zaļāka un konkurētspējīgāka ekonomika.

Pilnvērtīga vietu attīstība šodien nav iedomājama bez efektīvas resursu izmantošanas, teritorijas kvalitātes un teritoriālās identitātes.¹⁶ Balstoties uz politikas veidotāju iespējamiem rīcības veidiem un šo rīcību pamatojošajām vērtībām, Vidzemei izveidoti četri integrētie scenāriji (sk. 4.attēlu). Trīs scenāriji ir „aktīvi”, jo tie paredz iesaisti un mērķtiecīgas rīcības, bet *status-quo* scenārijs ir pasīvs un reaģējošs.

4. attēls. Vidzemes scenāriju modelis

- *Status-quo* scenārijs paredz pašreizējo procesu turpināšanos. Reģiona iesaistītās puses nerīkosies aktīvi, lai mazinātu dažādu virzītājspēku negatīvo ietekmi. *Status quo* scenārijā dominē reaģējoša pieeja, bet izpaliks uz rīcību vērsta politikas un inovatīvi risinājumi. Tāpēc ekonomiskie, demogrāfiskie, klimata izmaiņu un enerģētikas procesi ritēs savu gaitu līdz to loģiskajam iznākamam.
- *Konkurences scenārijs* paredz dinamisku, uz indivīdu un uz konkurētspējas celšanu vērstu attīstības pieeju, kurā dominēs efektivitātes, produktivitātes un inovācijas vērtības.
- *Kohēzijas scenārijs* vērsts uz teritoriālo un sociālo atšķirību mazināšanu un ilgtspējības veicināšanu. Kohēzijas scenārija raksturīgākās politikas ir sociālā

iekļaušana, atbalsts mazajai lauksaimniecībai, dažādi sadarbības risinājumi un vietējo tirgu aizsardzība.

- *Optimālais scenārijs* kombinē Vidzemei piemērotākos konkurences un kohēzijas elementus un paredz to saskanīgu īstenošanu. Optimālajā scenārijā konkurence un kohēzija viena otru papildina, lai reģionā varētu ievērojami celt tautsaimniecības nozaru veikspēju un produktivitāti. Atšķirībā no abiem iepriekšējiem aktīvajiem scenārijiem, kas apraksta noteiktu rīcību ietekmi uz nākotni, optimālajā scenārijā vispirms tiek definēts vēlamais Vidzemes attīstības stāvoklis, pēc tam aplūkojot rīcības tā sasniegšanai.

Scenāriju izveides metode

Uzsākot Vidzemes ilgtermiņa attīstības scenāriju izstrādi, darba grupa nolēma veidot uz pierādījumiem balstītus scenārijus, ietverot arī Vidzemes iedzīvotāju zināšanas. Lai galarezultāts nebūtu pārlietu teorētisks, tika pievērsta uzmanība dažādu primāro datu iegūšanai, apkopojot dažādu šodienas un nākotnes lēmumu pieņēmēju pieredzes un tā sauktās “neredzamās zināšanas”, kas parasti akadēmiskiem ekspertiem nav pieejamas.

Vidzemes scenāriju izstrādātāji savā darbā centās rast līdzsvaru starp ārējām un iekšējām zināšanām, atbilstoši izvēloties pētījuma metodes. Vietējās zināšanas tika nofiksētas ekspertu intervijās, scenāriju stāstu seminārā, semināros, kuros piedalījās attīstības plānotāji, radošajā darbnīcā un jauniešu aptaujā. Ārējās zināšanas veidoja attīstības teorijas, dažādi pētnieciskie ziņojumi, citu reģionu scenāriji un datu bāzes (*sk. 5.attēlu*).

Vidzemes scenāriji

Vietējās zināšanas

Nozares ekspertu intervijas
Scenāriju stāstu seminārs
Semināri plānotājiem
Radošā darbnīca
Jauniešu aptauja

Ārējās zināšanas

Pētnieciskie ziņojumi
Citu reģionu scenāriji
Datu bāzes ar datiem
Attīstības teorijas

5. attēls. Vidzemes scenāriju izveidē izmantotās vietējās un ārējās zināšanas.

Scenāriju izveide notika piecos secīgos soļos:

1. *Tika izveidots scenāriju modelis*, kura izstrādē ņemtas vērā Vidzemes reģiona un novadu pašvaldību stratēģiskajos attīstības dokumentos formulētās tēmas un visbiežāk diskutētās attīstības dilemmas.
2. *Tika izveidoti tematiskie scenāriji*. Balstoties uz Vidzemes un citu Eiropas lauku reģionu attīstības problemātiku, tika izvēlētas deviņas scenāriju tēmas. Katra tematiskā scenārija izstrādāšanā palīdzēja nozaru eksperti (sk. 1.pielikumu). Tika veiktas intervijas ar 19 ekspertiem, jautājot par galvenajām attīstības tendencēm konkrētajā jomā un par šo tendenču potenciālo nākotnes ietekmi uz Vidzemi. Tematisko scenāriju stiprināšanai tika izmantota Vidzemes pozīcijas ES un nacionālā līmeņa kontekstā raksturojošā nozaru statistika. Nozīmīgs informācijas avots bija ViA realizētais *ESPON* projekts „Lauku reģionu potenciāls”. Tika akcentētas arī nozīmīgākās atšķirības novadu kontekstā.
3. *Izvirzīti Vidzemes attīstības virzieni*. Vidzemes vēlamu attīstības virzienu noteikšanai trijos semināros tika uzklauti iedzīvotāju viedokļi.
  - *Scenāriju stāstu seminārā*, kas notika Rīgā 2011. g. 29. un 30. martā, piedalījās viesi no citiem Latvijas reģioniem un *Trans In Form* projektā iesaistītie ārvalstu eksperti no Lielbritānijas, Norvēģijas, Zviedrijas, Polijas, Lietuvas un Vācijas. Seminārā tika vērtētas Vidzemes izejas pozīcijas un iespējamie attīstības virzieni “no malas,” pasniedzot tos vienkāršotu stāstu veidā.
  - *Radošās darbnīcas seminārā* Valmierā 2011. g. 13. aprīlī, aktīvi Vidzemes iedzīvotāji ar visaptverošu skatījumu diskutēja par reģiona attīstības alternatīvām. Tā rezultātā tapa vēlamie nākotnes redzējumi. Radošā darbnīca apvienoja konkurences un kohēzijas scenārijus, kā arī noteica tās Vidzemes iedzīvotāju grupas un vietas, kuras nākotnē, īstenojot vienu vai otru scenāriju, varētu iegūt vai zaudēt.
  - *Ekspertu seminārs* bija trešais scenāriju izstrādes seminārs. Tas notika Cēsīs, 2011. g. 25. maijā un tajā piedalījās Vidzemes novadu attīstības plānotāji, kuri tika iepazīstināti ar Vidzemes attīstības dilemmām. Plānotāji piedalījās arī ekspertu aptaujā, kurā viņiem bija jāizvēlas vēlamie Vidzemes attīstības virzieni. Papildus par scenāriju dilemmām tika aptaujāti arī Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas uz zemes zinātņu fakultātes maģistratūras studenti – nākamie teritorijas plānotāji.¹⁷
4. *Integrētie scenāriji*. Balstoties uz semināros analizētajām Vidzemes attīstības dilemmām un ekspertu vērtējumiem, tika rakstīti integrētie scenāriji.
5. *Ieteikumi un rekomendācijas*. Balstoties uz optimālā scenārija rezultātiem, tika sagatavoti ieteikumi attīstības politikas veidošanai un rekomendācijas Vidzemes teritoriālā kapitāla bagātināšanai.

Vietu pievilcība

Šo scenāriju nozīmīga tēma ir vietu pievilcība. Mazinoties ekonomiski aktīvajam iedzīvotāju skaitam, Vidzemes vietas aizvien vairāk konkurēs par jaunu iedzīvotāju piesaisti. Vietu pievilcība darbosies kā papildus „magnēts” darba vietām un pakalpojumiem. Tomēr, vai mēs skaidri zinām, kas vietu padara pievilcīgu?

Lai rastu atbildes uz šo jautājumu, scenāriju izstrādes gaitā tika veikta Vidzemes

jauniešu aptauja, kurā piedalījās 346 jaunieši no Valmieras, Madonas, Vecpiebalgas un Alūksnes, vecumā no 18 līdz 25 gadiem. Aptaujas mērķis bija noskaidrot jauniešu uzskatus, nākotnes ieceres un vērtējumu par savas dzīves un darba vietas pievilcību. Jauniešiem tika lūgts atbildēt uz jautājumiem par to, kur viņi vislabprātāk vēlētos dzīvot un strādāt šobrīd un pēc 20 gadiem; kas, viņuprāt, nosaka vietas pievilcību strādāšanai un dzīvošanai; kādas ir viņu dominējošās vērtības pašlaik un kā tās varētu mainīties nākotnē. Aptaujas rezultāti tika apkopoti pētnieciskajā ziņojumā, kas ir pieejams Vidzemes plānošanas reģiona vietnē.¹⁸ Jauniešu atbildes parāda reģiona pašreizējās pozīcijas vietu pievilcības jomā. Kas zina, kādas būs jauniešu atbildes pēc divdesmit gadiem un tam sekojošā reālā rīcība? Vietu pievilcības nodaļa šajā ziņojumā papildināta arī ar oriģinālu pētījumu par uzņēmējdarbības vietu izvēli lauku tūrisma jomā.¹⁹

3. Vidzemes attīstības perspektīva un to ietekmējošie faktori

Scenāriji paredz, ka divdesmit gadu nākotnē Vidzemes attīstību noteiks vairāki faktori. Nozīmīgākie faktori aplūkoti šeit.

Iedzīvotāju skaita mazināšanās un sabiedrības novecošana

Nākotnē iedzīvotāju skaits Vidzemē turpinās sarukt. Pēc pieciem gadiem darba spējīgo iedzīvotāju skaits ievērojami samazināsies, bet pieaugs gados vecāku iedzīvotāju skaits. Tas palielinās spiedienu sociālajā budžetā un paaugstinās pieprasījumu pēc veselības un veco ļaužu aprūpes pakalpojumiem. Dzimstības līmenis nebūs pietiekams, lai sabiedrība varētu atjaunoties, bet dzimstības veicināšanas pasākumu ietekme 20 gadu perspektīvā vēl nebūs jūtama. Iedzīvotāju aizplūšanu no Vidzemes noteiks darba iespēju un augstāka darba samaksa citās Eiropas valstīs. Sarūkošais iedzīvotāju skaits saasinās konkurenci starp Vidzemes pašvaldībām iedzīvotāju piesaistīšanā. Palielināsies migrantu nozīme tautsaimniecībā, tomēr iebraucēju skaits nespēs kompensēt Vidzemes iedzīvotāju skaita samazināšanos. Demogrāfiskās izmaiņas atstās ievērojamu iespaidu visās sabiedrības attīstības jomās.

Ekonomikas atjaunošanās pēc krīzes un publiskā finansējuma samazināšanās

Nākamos divdesmit gadus vietējo ekonomiku turpinās ietekmēt globālie procesi un satricinājumi. Tāpēc stabilitātes stiprināšanai izšķirošs būs valsts realizētais makroekonomiskais kurss un vietējās ekonomikas atveseļošanās temps. Ekonomisko konkurētspēju mazinās Āzijas zemās darbaspēka izmaksas un pieaugošais potenciāls zināšanu ekonomikas sektorā. Atšķirības starp jaunajām un vecajām ES dalībvalstīm saglabāsies. Līdz ar Rietumbalkānu un Turcijas gaidāmo iestāšanos, ES valstu investīcijas varētu rast izdevīgāku mājvietu ārpus ES robežām, piemēram, Ukrainā un Baltkrievijā. Varētu pieaugt arī Austrumvalstu kapitāla klātbūtne. Samazinoties valsts finansējumam, Vidzemes pašvaldībām būs mazāks pieejamo līdzekļu apjoms. Palielināsies privātā sektora nozīme dažādu pakalpojumu sniegšanā, tomēr iedzīvotāju pirktpēja nepieaugs strauji. Ekonomikā palielināsies sociālo tīklu loma, kas nodrošinās ātrāku un efektīvāku preču un pakalpojumu apmaiņu, radikāli mainot pārdošanu. Palielināsies pieprasījums pēc individuālajiem risinājumiem preču un pakalpojumu jomā. Tāpat kā šobrīd nozīmīga ietekme būs ES reģionālās attīstības politikai, kas sekmēs infrastruktūras uzlabošanas, pārrobežu sadarbību, kā arī dažādas sadarbības tīklu un klasteru iniciatīvas. Kvalificētu darbinieku un zināšanu trūkums Vidzemes perspektīvajās nozarēs varētu izraisīt šo nozaru stagnāciju. Tāpēc svarīga būs kvalificētu darbinieku sagatavošana Vidzemes vadošajiem un perspektīvajiem ekonomikas sektoriem.

Vides faktori – klimata pārmaiņas, dabas resursu noplicināšana, bioloģiskās daudzveidības samazināšanās

Vidzemes nākotni noteiks klimata pārmaiņas, dabas resursu noplicināšana un dabas daudzveidības samazināšanās. Scenārijos tiek pieņemts, ka turpmākajos 20 gados vidējā gaisa temperatūra gadā paaugstināsies par +1⁰C. Lai gan klimata pārmaiņas ir globāls fenomens, tā ietekme visvairāk izjūtama tieši lokāli. Pētījumi par klimata pārmaiņu izpausmēm un to prognozēm nav viennozīmīgi, taču skaidrs, ka klimata izmaiņas lielā mērā palielinās upju plūdu risku un jūras piekrastes izskalošanu. Biežāk notiks vētras un paaugstināsies meža ugunsgrēku risks. Samazinoties fosilās enerģijas krājumiem, prognozējama degvielas cenu tālāka paaugstināšanās. Oglekļa taupības politika veicinās

investīcijas atjaunojamā enerģijā un efektīvā enerģijas izmantošanā. Piemērotu un ekoloģiski stabilu dzīves telpu – biotopu – zaudēšana būs galvenais iemesls tam, ka samazināsies bioloģiskā daudzveidība.

Tehnoloģiju attīstība un zināšanu ekonomika

Biotehnoloģiju, nanotehnoloģiju, enerģijas tehnoloģiju un transporta tehnoloģiju attīstībai būs nozīmīga ietekme ne vien uz šo tehnoloģiju tiešā pielietojuma nozarēm, bet arī uz saistītajām nozarēm, piemēram, izglītību un tūrismu. Jāuzsver, ka tehnoloģiskās pārmaiņas prasa arī augstāk kvalificētu darbaspēku. Augstāks izglītības līmenis ir svarīgs nosacījums konkrētu uzņēmumu veiksmei, jo tas veicina zināšanu pārnesi, inovāciju ieviešanu un mūžizglītības procesu mainīgajā darba tirgū. Reģiona nākotnes izaugsme ir saistāma ar vēl lielāku un mērķtiecīgāku reģionālās augstskolas – ViA – iesaisti ilgtspējīgas reģiona izaugsmes veicināšanā un atvērtību kompetentiem, labi kvalificētiem jauniem cilvēkiem.

Transports un pieejamība

Lai gan Vidzeme atrodas izdevīgā ģeogrāfiskā pozīcijā, Eiropas kontekstā pieejamības ziņā tā ir perifērija. Kvalitatīva transporta infrastruktūra nodrošinātu labāku vietu pieejamību un veicinātu reģionu attīstību. Tomēr vienlaikus nopietni jāapsver dažādu alternatīvo transporta veidu izmantošanas iespējas prognozējamā straujā degvielas cenu kāpuma vai energo krīzes gadījumā. Tomēr radikāla pieejamības uzlabošana Vidzemē nebūs iespējama pat 20 gadu termiņā. Attīstības atkarību no transporta infrastruktūras varēs daļēji kompensēt, veicinot iedzīvotāju nodarbinātību uz vietas un lielāku uzmanību pievēršot ātrgaitas interneta pārklājuma nodrošināšanai un zināšanu ekonomikas nozaru attīstībai reģionā.

Enerģētiskā atkarība un atjaunojamās enerģijas potenciāls

Enerģijas ražošanai Latvijā pārsvarā izmanto importētos fosilos resursus – naftas produktus un dabasgāzi. Līdz ar fosilo energoresursu cenu kāpumu paredzams enerģijas cenu pieaugums. Svarīgākie Vidzemes vietējie atjaunojamie energoresursi šobrīd ir ūdens un koksne. Vidzemē ir pieejami ievērojami kūdras resursi, taču to izmantošana enerģijas ražošanā šobrīd ir niecīga. Salīdzinoši maz tiek izmantota vēja, biogāzes un saules enerģija. Tomēr nākotnē atjaunojamo energoresursu patēriņš palielināsies, tāpat kā ieguldījums vēl citu alternatīvu risinājumu meklēšanā. Enerģijas cenas būs atkarīgas arī no valsts politikas virziena: atbalstīt atjaunojamo energoresursu attīstību vai turpināt atbalstu fosilo energoresursu importam Latvijā. Vidzemnieki arī var paši ietekmēt reģiona virzību pretī lielākai neatkarībai no importētās enerģijas.

Lauku attīstības modeļi

Eiropas līmenī Vidzeme ir attāls lauku reģions ar agrāru ekonomikas struktūru, zemu ekonomisko veiktspēju un sarūkošu iedzīvotāju skaitu. Tomēr reģions nav iekšēji viendabīgs. Līdzīgi kā citās jomās, Vidzemes lauku nākotni ietekmēs demogrāfiskā situācija. Svarīgi būs arī tādi virzītājspēki kā pārtikas produktu cenas globālajos tirgos, kopīgā ES lauksaimniecības politika, enerģijas resursu cenas, ārvalstu investoru interese par apsaimniekojamajām zemēm un infrastruktūras pieejamība laukos un mazajās pilsētās. Ja Vidzemes lauki turpinās attīstīties kā teritorijas pašpietiekamam dzīvesveidam, tie saglabās savu maz skarto lauciniecisكو identitāti un dabu, taču to radītā pievienotā vērtība var būt nepietiekama vietējo pašvaldību ekonomiskajai attīstībai un spējai uzlabot infrastruktūru. Pārejot uz intensīvu ekonomiski konkurētspējīgu saimniekošanu, būtiski samazināsies mazo saimniecību skaits. Pieaugs

vasarnīcu skaits laukos un turpinās attīstīties reurbanizācijas procesi pievilcīgāko pilsētu apkārtnē.

Sociālās un kultūras pārmaiņas. Jauni dzīves stili

Sabiedrībā valdošo sociālo un kultūras vērtību fons būs vēl sarežģītāks nekā šobrīd. Pašlaik Latvijas iedzīvotāji jūtas nedroši par savu darbu un veselību; izjūt trauksmi par neiekļaušanos sociālajā un ekonomiskajā sistēmā. Nedrošība atstās negatīvu ietekmi arī uz jauno cilvēku nākotnes izvēlēm. Vērtību maiņu ietekmēs sabiedrības novecošanās, tehnoloģiju attīstība, kā arī citu tautu kultūru un alternatīvo kultūru parādīšanās Vidzemē. Patērētājsabiedrība rosinās dzīves stilu pārmaiņas arī personīgajā līmenī. Sabiedrībā pastiprināsies individuālisma tendences, notiks attālināšanās no tradicionālā ģimenes kodola. Vienlaicīgi pieaugs dažu sabiedrības grupu vēlme pēc iekšējā miera un pilnveidošanās. Pieaugs iedzīvotāju sociālā un vides apziņa. Palielināsies rūpes par veselību un labjūtu, kā arī dzimumu līdztiesību. Dzīves stilu dažādība vēl vairāk aktualizēs sabiedrības integrācijas nepieciešamību Vidzemē.

Pārvaldība

Starptautiskajā līmenī turpināsies pārrobežu integrācijas procesi. Politisko robežu izzušana ar kaimiņu reģioniem Igaunijā jau tagad ļauj Vidzemei paplašināt sadarbību, lēnām izlīdzinot pierobežu teritoriju atpalcību. Nākotnē paplašināsies reģiona sadarbība arī ar Krieviju un Baltkrieviju. Dažas pašvaldības uzsāks diasporu atbalsta politikas, lai uzturētu saites ar saviem iedzīvotājiem ārvalstīs. Lielākajām Vidzemes pašvaldībām, visticamāk, nāksies piedalīties imigrantu iekļaušanas pasākumos. Starptautiskā terorisma draudi turpinās pastāvēt, epizodiski liekot pastiprināt robežu kontroli. Iedzīvotāju mobilitātes pieaugums palielinās infekcijas slimību izplatības risku. Reģionālajā un vietējā līmenī pārvalde vairāk koncentrēsies uz procesu un pakalpojumu nodrošināšanu loģiskajos funkcionālajos reģionos, nevis administratīvajās robežās. Ņemot vērā mazo pašvaldību ierobežoto veikspēju, Vidzemē vēl varētu samazināsies pašvaldību skaits. Augot iedzīvotāju prasībām, pašvaldībām ar samazinātu pieejamo publisko finansējumu būs grūtāk tās apmierināt. Tas var paaugstināt dažādu sociālo grupu atstumtības risku. Tāpēc svarīgi būs paaugstināt Vidzemes iedzīvotāju pašorganizācijas un pašnodrošināšanas spējas.

Vietu pievilcība

Vietu pievilcība noteiks vietu konkurētspēju trīs būtiskās jomās: pastāvīgo iedzīvotāju, uzņēmējdarbības un tūristu piesaistē. Mazinoties starptautisko robežu lomai Eiropā, vietu konkurence arvien palielināsies. Mazāk pievilcīgās vietas riskēs izzust pavisam. Vietu pievilcības paaugstināšanai nozīmīgi ir fiziskās vides, infrastruktūras un sociālās drošības uzlabojumi. Taču īpaši būtiska ir mērķtiecīga vietu zīmolvēde un identitātes stiprināšana, iedzīvotāju savstarpējo neformālo saišu veicināšana. Gan pilsētām, gan lauku ciemiem vēl vairāk būs jādomā kā kļūt pievilcīgiem dzīvošanai, strādāšanai un brīvā laika pavadīšanai.

3.1. Demogrāfija

Vai Vidzeme saglabās slēgtu „sirmo matu ekonomiku” vai arī būs dinamisks darba tirgus ar atvērtām robežām?

Vidzemē strauji samazinās iedzīvotāju skaits. Pēdējo piecu gadu laikā Vidzeme zaudējusi aptuveni 1% iedzīvotāju gadā. Saglabājoties šādām tendencēm, 2030.gadā Vidzemē varētu dzīvot par 20% mazāk iedzīvotāju. Paredzams, ka iedzīvotāju skaita samazināšanās vairāk skars tieši laukus. Vienlaikus palielināsies arī vecu cilvēku īpatsvars sabiedrībā. Pat ja dzimstību tuvākajā laikā izdodas uzlabot, tās ietekme uz darba tirgu izpaudīsies tikai ilgākā laika posmā. Rodas jautājums: kā papildīt sociālo budžetu, lai varētu maksāt pensijas augošajam pensionāru pulkam? Vai imigrācija atrisinās paredzamās darbaspēka problēmas nākotnē? Kam galvenokārt būtu nepieciešams novirzīt budžetu – pensiju izmaksām vai jauno ģimeņu atbalstam? Kā demogrāfiskās tendences pārveidos Vidzemi jau tuvākajā laikā?

Ja Vidzemē iedzīvotāju skaits nākotnē samazināsies, tad pasaulē, tieši otrādi, – palielināsies. Iemesls tam galvenokārt ir augstie dzimstības rādītāji Āzijas un Āfrikas valstīs.²⁰ Eiropā kopumā iedzīvotāju skaits ir saglabājies stabils.²¹ Tomēr ilgākā laikā arī Eiropā iedzīvotāju skaits pakāpeniski samazināsies un sabiedrība novecos.²²

Kāda būs demogrāfiskās situācijas ekonomiskā ietekme? ESAO un EK prognozes liecina, ka, saglabājoties pašreizējām demogrāfiskajām tendencēm un rīcības stratēģijām, ES valstis piedzīvos IKP izaugsmes tempa kritumu un publisko izdevumu pieaugumu, kas skar pensijas, veselības aprūpi un pakalpojumus gados vecākiem cilvēkiem.²³ Kopējā migrācijas un iedzīvotāju novecošanās tendence Eiropā norāda uz veco iedzīvotāju skaita proporcijas strauju pieaugumu lauku reģionos un jauno iedzīvotāju aizplūšanu.²⁴ Šādas notikumu attīstības rezultātā daudziem mazapdzīvotiem ES reģioniem, tai skaitā Vidzemei, galvenais izaicinājums būs spēja saglabāt esošo iedzīvotāju daudzumu vai arī kompensēt iedzīvotāju skaita samazināšanos.²⁵ Savukārt īpaši pievilcīgie Eiropas lauki, piemēram, Vidusjūras reģionā, būs ieguvēji, attīstoties par Eiropas pensionāru atpūtas vietām.²⁶

Straujākais iedzīvotāju skaita samazinājums šobrīd vērojams daļā Vācijas, Lietuvā, vairākos Polijas, Slovākijas, Ungārijas, Bulgārijas un Rumānijas reģionos, kā arī Latvijā²⁷. 2011. gada pirmajos mēnešos dzimstība Latvijā ir samazinājusies par 5%.²⁸ ANO prognozes liecina, ka pēc 20 gadiem Latvijā būs 92% no pašreizējā iedzīvotāju skaita.²⁹

Gandrīz visi aptaujātie eksperti uzsvēra, ka demogrāfiskā situācija ir visnopietnākā Vidzemes reģiona problēma.³⁰ Pēdējo 10 gadu laikā iedzīvotāju skaits reģionā samazinājies par 20,8 tūkstošiem, kas pielīdzināms vienas Cēsu lieluma pilsētas izzušanai no Vidzemes kartes.³¹ Kopš 2004. gada strauji palielinājusies emigrācija. 2010. gada desmit mēnešos oficiālais emigrantu skaits bija lielāks nekā visā 2009. gadā kopumā (attiecīgi 8,8 un 7,4 tūkstoši).³²

Vidzemes reģions ir teritoriāli lielākais Latvijā, aizņemot 23,6 % no valsts teritorijas, taču ar vismazāko iedzīvotāju skaitu un blīvumu (15,3 cilvēki uz kvadrātkilometru).³³ 2009.gadā Vidzemē dzīvoja 234 005 jeb 10,4% Latvijas iedzīvotāju,³⁴ iedzīvotāju skaitam turpinot samazināties. Reģionā vislielākais iedzīvotāju blīvums uz kvadrātkilometru ir Valmieras pilsētā (1504.2) un Cēsu novadā (115.4), bet vismazākais Apes (7.9), Lubānas un Naukšēnu (8.2) novadā.³⁵ Saglabājoties pašreizējām tendencēm, var prognozēt, ka 2030. gada sākumā reģionā dzīvos tikai 187,1 tūkstotis iedzīvotāju.³⁶

Demogrāfisko situāciju Latvijā ietekmē ne tikai migrācija, bet arī zemie dzimstības

rādītāji. Gandrīz trešdaļai sieviešu auglīgajā vecumā Latvijā nav bērnu. Viens vai divi bērni ir līdzīgam skaitam sieviešu, tomēr trīs un vairāk bērni – tikai aptuveni desmitajai daļai Latvijas sieviešu auglīgā vecumā. Tas skaidrojams gan ar sabiedrības vērtībām, gan ar pēdējo gadu valsts atbalsta samazināšanos ģimenēm. Valsts nenodrošina stabilus un pietiekošus finansiālos instrumentus ne dzimstības veicināšanai, ne daudzbērnu ģimenēm, ne arī bērniem pēc viena gada vecuma.³⁷ Lielā mērā tieši tāpēc daudzbērnu ģimenēs vērojams salīdzinoši augsts nabadzības risks. Statistikas dati liecina, ka divu pieaugušu cilvēku ģimenēs nabadzības risks, ja tajā ir viens bērns, ir 15%, ja divi bērni – 22%, bet, ja trīs un vairāk bērnu – 45%.³⁸

Latvijas iedzīvotāju dzimuma un vecuma struktūra uzrāda ievērojami lielāku sieviešu skaitu pēc 40 gadiem. Tas norāda uz Latvijas vīriešu augstu mirstību. Galvenais mirstības cēlonis Latvijā, tāpat kā citās Eiropas valstīs, ir asinsrites sistēmas slimības, kas ir mirstības cēlonis gados vecākiem cilvēkiem, turklāt no šīm slimībām vīrieši galvenokārt mirst jaunākā vecumā nekā sievietes. Gan vīriešiem, gan sievietēm vecumā no 5 līdz 44 gadiem pirmajā vietā ir ārējie nāves cēloņi, kas bieži vien ir riskantas uzvedības sekas. Turklāt vīriešu mirstība no ārējiem cēloņiem ir 3-4 reizes lielāka par sieviešu mirstību. Lai arī Latvijā tiek prognozēts iedzīvotāju vidējā mūža ilguma pieaugums, tomēr šo prognožu rādītāji ir viszemākie ES dalībvalstu vidū. Prognozes paredz, ka vidējais mūža ilgums pieaugs aptuveni par gadu līdz 68 gadiem vīriešiem un 79 gadiem sievietēm 2020. gadā un attiecīgi līdz 74 un 82 gadiem 2050. gadā.³⁹

Demogrāfisko situāciju var uzlabot, īstenojot mērķtiecīgu demogrāfisko politiku, kas ietver tādus savstarpēji papildinošus virzienus kā dzimstības rādītāju palielināšana, darbaspēka līdzdalības palielināšana darba tirgū un imigrācijas apjomu palielināšana.⁴⁰ Ziemeļvalstu un Francijas pieredze liecina, ka augstus dzimstības rādītājus var panākt ar kompleksu dzimstības veicināšanas politikas palīdzību, kas ietver ekonomikas, nodarbinātības, mājokļu, dzimuma līdztiesības un ģimenes politikas.⁴¹ Jāpievērš uzmanība bērnu dārzu pieejamības palielināšanai, nodokļu politikai, piedāvājot nodokļu atlaides ģimenēm ar diviem vai vairāk bērniem.⁴² Savukārt pašvaldības var uzlabot demogrāfiskos rādītājus veicinot iedzīvotāju piesaisti ar darbavietu, izglītības iespēju, drošu dzīves apstākļu piedāvājumu.

Pašlaik apspriešanā ir „Ģimenes valsts pamatnostādnes 2011.–2017.gadam”, kas kā galvenos rīcības virzienus norāda atbalstu ģimenes dibināšanai un laulībai, ģimenes dzīves plānošanai un bērna ienākšanai ģimenē, atbalstu vecāku pienākumu īstenošanai, ģimenes stabilitātei, kā arī ārpusģimenes aprūpei.⁴³ Sadarbībā ar pašvaldībām dzimstību būtu iespējams veicināt, rūpējoties par bērnodārzu pieejamību, kā arī atbalsta sniegšanu mājokļu jautājumā.⁴⁴ Tomēr dzimstības veicināšana ir ilgtermiņa process, tāpēc, lai situācija 2030.gadā uzlabotos, nepieciešama tūlītēja rīcība.⁴⁵ Darbaspēka iespējamā ieceļoša Latvijā varētu tikai nedaudz uzlabot situāciju, taču nespēs pilnībā kompensēt strādājošo skaitu samazināšanos.⁴⁶

Paredzams, ka iedzīvotāju skaita mazināšanās Vidzemē vairāk skars tieši lauku apgabalus un attālinātās teritorijas.⁴⁷ Pieaugot gados veco iedzīvotāju īpatsvaram, daudzi nomaļie lauku reģioni piedzīvos vēl asākas bezdarba problēmas un būtiskas izmaiņas infrastruktūras un pakalpojumu pieprasījumā.⁴⁸ Strauji neuzlabojoties valsts ekonomiskajai situācijai, būs jāveic sociālā budžeta izdevumu samazināšana. Šāda situācijas attīstība novedīs vai nu pie vecāku pabalstu un piemaksu atcelšanas vai pensiju neapliekamā minimuma samazinājuma, kas situāciju tikai pasliktinās.⁴⁹ Prognozes rāda, ka Latvijā sāks sarukt iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā. Vislielākais samazinājums gaidāms laika posmā no 2015. līdz 2025.gadam.⁵⁰

Paredzams, ka 2030. gadā vairākums Latvijas iedzīvotāju būs vecāki par 45 gadiem, bet jau 2020. gadā pensijas vecuma cilvēku būs vairāk nekā bērnu un jauniešu vecumā līdz 18 gadiem.⁵¹ Šī iemesla dēļ laukos nevajadzētu attīstīt uzņēmējdarbību, kuras īstenošanai nākotnē būs nepieciešami lieli cilvēkresursi, bet gan pilnvērtīgi jāizmanto esošais zemes, dabas un tehnoloģiju potenciāls.⁵²

Samazinoties iedzīvotāju skaitam, Vidzemes apdzīvojuma struktūra varētu kļūt vēl izkļiedētāka. Tas mudinās atteikties no dažādu pakalpojumu sniegšanas mazapdzīvotās vietās. Iedzīvotāju skaits lielākajās reģiona pilsētās samazināsies lēnāk. Lai iedzīvotāji paliktu apdzīvotajās vietās, jau tagad nepieciešama vietējās ekonomikas attīstība, kā arī infrastruktūru un pakalpojumu pieejamības uzlabošana.⁵³ Priekšrocība būs tām pašvaldībām, kas būs atvērtas Latvijas un citu valstu iebraucējiem. Daudz kas būs atkarīgs no tā, vai vietējie iedzīvotāji būs gatavi iebraucējus pieņemt.⁵⁴

Reģiona priekšrocība Valmierā un tās tuvākajā apkārtnē ir ViA. Piedāvājot kvalitatīvu un konkurētspējīgu izglītību, iespējams piesaistīt pilsētai jaunus un izglītus iedzīvotājus no citiem Latvijas reģioniem, noturēt jau reģionā dzīvojošos, kā arī starptautisko studentu apmaiņas programmu rezultātā, piesaistīt jauniešus no citām valstīm.

3.2. Ekonomika

Kādi būs Vidzemes ekonomikas attīstības principi – „ar veselo kāju uz priekšu”, „atbalsts jaunajiem tīģeriem” vai – „pasniedzam roku vājākajiem”?

Reģionu ekonomikas attīstība aizvien vairāk ir pakārtota globālajām attīstības tendencēm, ko lokāli var ietekmēt, prasmīgi pārvaldot vietējos resursus un izmantojot salīdzinošās priekšrocības. Ekonomikas attīstībai ir nepieciešama stratēģiska pieeja, kas veicina atbilstoši kvalificētu cilvēkresursu, zināšanu, infrastruktūras un investīciju pieejamību. Rodas jautājums, vai atbilstošus resursus un zināšanas var uzkrāt visās Vidzemes vietās? Kur koncentrēsies galvenās ekonomiskās aktivitātes? Pēc kādiem kritērijiem vadīsies reģionā strādājošie uzņēmēji un lēmumu pieņēmēji?

Globālajā līmenī Eiropas ietekme pasaules ekonomikā samazinās.⁵⁵ Tas saistīts ar tās novecojošo darbaspēku, negatīvo demogrāfijas bilanci, energoresursu sadārdzināšanos un klimata pārmaiņu ietekmi.⁵⁶ Izaicinājums Eiropas konkurētspējai ir arī Āzijas izaugsmes tempi, kas šobrīd gandrīz piecas reizes pārsniedz Eiropas tempus.⁵⁷ Turpinoties šīm tendencēm, pasaules ģeopolitikā nākotnē vadošās būs Āzijas ekonomikas.⁵⁸ Šobrīd ES un strauji augošās ekonomikas savu nākotnes konkurētspēju saista tieši ar zināšanu ekonomiku, kurā liela loma ir atvēlēta dabas zinātnēm un tehnoloģijām.⁵⁹ Galvenais zināšanu ekonomikas virzītājspēks ir kvalificēti cilvēki. Tāpēc investīciju palielināšanai izglītības nozarē, jo sevišķi augstākajā izglītībā, tiek rādīta zaļā gaisma.⁶⁰ Lai ES dalībvalstis sekmīgi pārvarētu ekonomiskās krīzes sekas, tām nāksies palielināt investīcijas izpētē un attīstībā.

Dalībvalstu kopīgais mērķis līdz 2020. gadam ir atvēlēt izpētei un attīstībai 3% no IKP.⁶¹ Inovāciju un darba produktivitātes ziņā Latvija būtiski atpaliek no vecajām ES dalībvalstīm. Pirms krīzes Latvijas un citu Austrumeiropas valstu investīcijas izpētē un attīstībā bija zem 1% no valsts kopējā IKP. Vienīgais izņēmums bija Igaunija ar šim mērķim atvēlētajiem nepilniem 2% no valsts IKP.⁶²

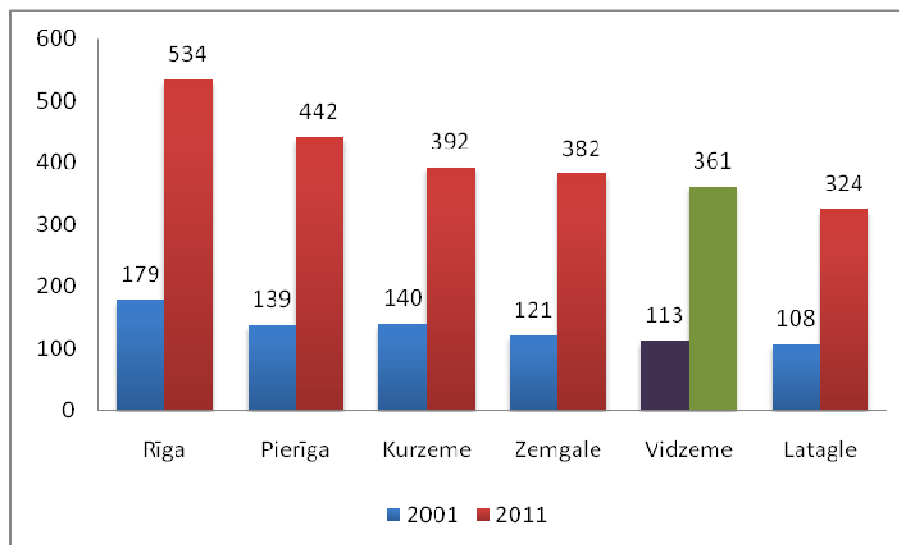
Eiropas un Vidzemes ekonomiku nākamajos 20 gados ietekmēs globalizācija, demogrāfijas izmaiņas, tehnoloģiju attīstība un dažādas ES līmeņa politikas.⁶³

Ekonomikas globalizācijas ietekmē samazināsies komunikācijas un sadarbības izmaksas, pasaules tirgi turpinās liberalizēties, bet vienlaicīgi pieaugs valstu un reģionu atkarība no globālā kapitāla un finanšu mobilitātes riskiem. Demogrāfijas tendences ir nepielūdzamas – nākamo trīsdesmit gadu laikā Latvijas darbaspējīgo iedzīvotāju skaits uz vienu pensionāru var samazināties divas reizes.⁶⁴ Tā rezultātā, nepieaugot ekonomikas produktivitātei, pieaugs nodokļi strādājošajiem, kā arī publiskā sektora izdevumi veselības aprūpei. Tomēr attīstīsies arī jaunas, tehnoloģijās balstītas nozares, spiežot mainīties arī tradicionālajām nozarēm. Tehnoloģiju klātbūtne būs jūtama visos ekonomikas sektoros un plaša starp mazkvalificēto un kvalificēto darbaspēku turpinās palielināties.

Vidzemes ekonomika būs atkarīga arī no ES reģionālās politikas infrastruktūras, lauksaimniecības un cilvēkresursus attīstībai, kā arī ES konkurences politikas. Pētniecības un attīstības politika kļūs daudz nozīmīgāka reģionu konkurētspējas veicināšanā. Šo politiku sniegtā atbalsta nepilnvērtīga izmantošana var būtiski samazināt Vidzemes ekonomikas konkurētspēju uz citu, šajā ziņā aktīvāku, ES reģionu fona.

Būtiska Latvijas un pārējo Baltijas valstu ekonomikas pazīme ir tās lielā koncentrācija valsts galvaspilsētā. Baltijas valstīs ir lielākās IKP izaugsmes atšķirības starp galvaspilsētu un apkārtējām teritorijām,⁶⁵ bet Latvijā reģionālā iekšzemes kopprodukta uz vienu iedzīvotāju izkliede ir lielākā ES dalībvalstīs.⁶⁶ Īsā laikā Latvija kļuvusi par valsti ar visaugstāko reģionālo ienākumu nevienlīdzību visā ES.⁶⁷ Arī Latvijas strādājošo iedzīvotāju ikmēneša ienākumu statistika parāda lielas atšķirības starp vidējo darba samaksu Rīgā, Pierīgā un Vidzemē (*sk. 6.attēlu*). Šajā ziņā no Vidzemes atpaliek tikai Latgale.⁶⁸

6. attēls. Strādājošo vidējā mēneša darba samaksa Latvijas reģionos. 2001. un 2011.g. marts (Ls). Dati no CSP.

Pēc straujas ekonomikas izaugsmes, t.sk. visos Latvijas reģionos,⁶⁹ valsts ekonomika piedzīvoja smagāko piezemēšanos Eiropā. 2009.g. valsts IKP kritums pret 2008.g bija 18%.⁷⁰ Šis bija zemākais punkts Latvijas ekonomikā krīzes periodā, pēc kura sekoja lēna ekonomiskā izaugsme. 2010.g. beigās IKP pieaugums pret iepriekšējo gadu bija 3,7%.⁷¹ Krīzes ietekmē 2010.g. valsts ekonomiskajā struktūrā pieauga eksporta un rūpniecības īpatsvars, kamēr tirdzniecības un būvniecības nozares piedzīvoja kritumu.⁷²

Globālās finanšu krīzes iespaidā Latvijā bezdarbs strauji pieauga līdz 19% līmenim.⁷³ Pēc valsts veiktajiem stabilizācijas pasākumiem un globālās ekonomiskās vides uzlabošanās 2011.g. sākumā bezdarba līmenis valstī samazinājās par 3%. Tomēr tas joprojām ir par 7% augstāks nekā ES vidējais rādītājs.⁷⁴ Nodarbinātība mainās cikliski un kvalificēta darbaspēka trūkumu Latvijas uzņēmēji atkal izjutīs sākot ar 2015.g.⁷⁵

Kopumā Vidzemes IKP vēl pirms krīzes bija salīdzinoši zemāks nekā pārējos Latvijas reģionos, izņemot Latgali. Arī šobrīd Vidzemē saglabājas salīdzinoši augsts bezdarba līmenis, tajā ir zems strādājošo vidējais atalgojums un pašvaldību nodokļu ieņēmumi.⁷⁶ 2011. g. maijā bezdarba līmenis bija 15%. Augstāks bezdarba līmenis bija novērojams Vidzemes Ziemeļaustrumu pierobežas novados, bet zemāks Vidzemes lielākajās pilsētās. Kopumā arī attīstības indeksa izmaiņas ir pozitīvākas Vidzemes vidienē, bet negatīvākas – ziemeļu teritorijās. Ekonomiski aktīvo vienību skaits ir lielāks Vidzemes rietumos, bet zemāks austrumu pusē.⁷⁷ Līdz 2009. gadam Vidzeme bija otrs aktīvākais reģions ES fondu apgūvē aiz Rīgas reģiona.⁷⁸

Vidzemes ekonomiku Eiropas reģionu saimē var raksturot kā agrāru ekonomiku.⁷⁹ Agrārajās ekonomikās ir salīdzinoši liels lauksaimniecības, bet mazāks sekundārā un pakalpojumu sektora īpatsvars. Kopumā agrārās ekonomikas uzrāda vājāku ekonomisko izaugsmi.⁸⁰ Vadošās nozares Vidzemē ir lauksaimniecība,⁸¹ mežsaimniecība, kokapstrāde, apstrādes rūpniecība⁸² un pakalpojumu sektorā – tūrisms.⁸³ Vislielāko pievienoto vērtību Vidzemes ekonomikā (vairāk par trešdaļu) dod koksnes un koka izstrādājumu ražošana. Šajā nozarē ir arī vislielākais nodarbināto skaits.⁸⁴ Visstraujākais darba vietu un pievienotās vērtības samazinājums Vidzemē novērojams būvniecības sektorā, kas pirmskrīzes apstākļos piedzīvoja strauju attīstību.⁸⁵

Lai gan Vidzemē ir vairāki spēcīgi eksportējoši uzņēmumi, kopumā reģiona uzņēmumi nepilnvērtīgi izmantoto pieejamo resursu potenciālu, ko apliecina reģiona zemais radītās pievienotās vērtības īpatsvars valstī.⁸⁶ Vidzemes ekonomikas nozarēm pastāv izaugsmes potenciāls. Reģionā jau 15 gadus sekmīgi darbojas Vidzemes Augstskola. Tiek nopietni domāts arī par vidējās profesionālās izglītības kvalitātes uzlabošanu.

Salīdzinājumā ar lielu daļu Rietum un Dienvideiropas valstu, Vidzemē ir relatīvi augsts interneta lietotāju skaits, tomēr tas ievērojami atpaliek no interneta lietotāju skaita Rīgas reģionā. Krievijas pierobežā, Vidzemes augstienē un citviet lauku apvidos ir arī slikta mobilo sakaru kvalitāte.⁸⁷

Kādas galvenās tendences noteiks Vidzemes ekonomikas attīstības nākotni? Pirmkārt, to noteiks valsts īstenotās strukturālās reformas un ar to cieši saistītā sabiedriskā finansēšanas politika. Lai gan formāli Latvija ir izpildījusi lielāko daļu starptautisko aizdevēju prasību, vēl arvien kavējas vairākas būtiskas strukturālās reformas dažādās nozarēs.⁸⁸ Kopumā valsts veiktie budžeta tēriņu griešanas un taupīšanas pasākumi laikā no 2008.–2011.g. bijuši 16,6% apjomā no IKP.⁸⁹ Tā rezultātā ir stabilizēta valsts finanšu sistēma, taču līdzekļu taupība tuvākajos gados turpināsies, lai 2012.g. sasniegtu valsts budžeta deficītu mazāku par 3% no IKP.⁹⁰

Latvija ir izvīrējusi mērķi 2014.gadā iestāties eirozonā. Tomēr, ņemot vērā atsevišķu esošās eirozonas valstu būtiskās ekonomiskās problēmas, ir grūti prognozēt šīs monetārās savienības stabilitāti ilgtermiņā un valūtas ietekmi uz valstu ekonomikām. Latvijas pievienošanās vienotajai valūtai varētu uzlabot investīciju vidi un finansiālo stabilitāti, taču radīt arī strauju cenu pieaugumu.⁹¹ 2014.g. sāksies jaunais ES struktūrfondu pārdales plānošanas periods. Latvijas un Vidzemes ekonomiskā attīstība kopš iestāšanās ES ir bijusi izteikti atkarīga no pieejamā struktūrfondu finansējuma un tam pakārtoto dažāda veida publisko iepirkumu realizācijas. Latvijā pirmskrīzes

ekonomikā bija augstākais valsts publisko iepirkumu īpatsvars starp ES dalībvalstīm,⁹² norādot uz ciešo ekonomikas atkarību no valsts un pašvaldību iepirkumiem, kas rada risku finansējuma samazināšanās gadījumā. Šādā situācijā Vidzemes pašvaldībām nāksies pārvērtēt ierobežoto līdzekļu izlietojumu un būs mazāk iespēju apmierināt visu iedzīvotāju vajadzības. Pašvaldības var būt spiestas daļu funkciju nodot privātajam sektoram, vai arī vispār atteikties no to veikšanas, palielinot neapmierinātību iedzīvotāju vidū. Skaidrai ES atbalsta saņēmēju noteikšanai un attīstības prioritāšu izvirzīšanai var būt izšķirīga nozīme Vidzemes ekonomikas attīstībā.

2010.g. valdība apstiprināja ēnu ekonomikas apkarošanas plānu turpmākajiem trim gadiem, gatavojot rīcības plānu uzņēmējdarbības vides uzlabošanai, kas samazinātu birokrātijas slogu uzņēmējiem.⁹³ Šīs iniciatīvas, kā arī Valmieras un Cēsu biznesa inkubatoru un to filiāļu⁹⁴ sekmīga darbība var pozitīvi mainīt Vidzemes vājo ekonomisko stāvokli un veicināt jaunu darba vietu rašanos. Arī Vidzemes ekonomiskā profila izveide ir būtisks solis reģiona attīstības prioritāšu sakārtošanai.

Vislielākie cietēji no esošo ekonomisko tendenču turpmākas attīstības būs Vidzemes lauku novadi, kuri jau tagad ir ekonomiski sliktākā pozīcijā par reģiona lielajām pilsētām. Infrastruktūras (sevišķi transporta) attīstība ir primāri saistīta ar ekonomikas attīstību un cilvēku piesaisti reģionam, bet investīcijas izglītībā rada ne tikai augstāk kvalificētus darbiniekus, bet arī veicina inovāciju ieviešanu uzņēmumos un piesaista reģionam jauniešus. Reģiona profesionālajai un augstākajai izglītībai, tāpat kā uzņēmējiem, jāorientējas uz nišu meklēšanu un sava specializēta piedāvājuma attīstīšanu.⁹⁵

Vidzemes ekonomikas attīstībai svarīga būs informācijas tehnoloģiju attīstība,⁹⁶ lauksaimniecības, mežsaimniecības un esošo rūpniecības uzņēmumu saglabāšana un attīstība.⁹⁷ Par nozīmīgu kļūs klasteru iniciatīvu atbalstīšana⁹⁸ un uzņēmumu orientēšanās uz eksporta pieaugumu.⁹⁹ ES reģionālās attīstības politikas un finanšu pieejamība Vidzemes attīstībai arī turpmāk būs viens no būtiskākajiem virzītājspēkiem.¹⁰⁰ LIAA dažādie atbalsta instrumenti uzņēmējiem (programmas ārējo tirgu apgūšanai, valsts un privātās partnerības veicināšana, kompetences centru un biznesa inkubatoru darbības finansēšana)¹⁰¹ kopā ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras administrētajiem atbalsta pasākumiem (mērķdotācijas pašvaldību investīcijām un pasākumiem, teritoriju plānojumiem un nodokļu atlaidēm īpaši atbalstāmajās teritorijās)¹⁰² darbosies kā ļoti svarīgi ekonomikas virzītājspēki. Šo virzītājspēku pozitīvo ietekmi mazina valsts taupības pasākumu rezultātā krasi samazināts šo valsts atbalsta formu finansējums.¹⁰³

Vidzemes ekonomikas attīstību tuvākajā nākotnē vēl arvien negatīvi ietekmēs ēnu ekonomika un augsts birokrātiskais slogs uzņēmējiem.¹⁰⁴ Īpaši nodokļu likumdošanas uzlabojumi, kas vērsti uz darbaspēka nodokļu samazināšanu un nodokļu sistēmas vienkāršošanu var darboties kā pozitīvi ekonomikas virzītājspēki reģionā.¹⁰⁵ Izaugsmei būs nepieciešama arī mērķtiecīga ekonomikas produktivitātes celšana visos sektoros. Esošās tendences rāda lēnu bezdarba samazināšanos un reģiona ienākumu nevienlīdzības pieaugumu attiecībā pret Rīgu.

Nākotnē aktīvi rīkojoties, ir iespējama straujāka ekonomiskā atgūšanās, mazāk strauja iedzīvotāju aizplūšana īstermiņā un jaunu iedzīvotāju piesaiste ilgtermiņā. Uzlabojot infrastruktūru, palielinot investīcijas izglītībā un inovācijās un izveidojot uzņēmējdarbības klasterus, lielākās ieguvējas būs tieši Vidzemes teritorijas, kas ir tuvāk Rīgai un tranzīta ceļiem, taču arī lauku teritorijas iegūs vairāk, jo palielināsies iedzīvotāju mobilitāte. Tas nozīmē, ka viņi nebūs spiesti pamest savu dzīvesvietu darba

dēļ, jo izbraukāt no mājām laukos uz darbu pilsētā vai tās tuvumā varēs ērtāk un ātrāk, kā arī būs vairāk iespēju strādāt attālināti.

Vidzeme ir ekonomiskās attīstības ceļu izvēles priekšā. Vai vairāk orientēties uz konkurētspēju, novirzot resursus tradicionāli spēcīgākajām teritorijām un nozarēm? Vai prioritāri atbalstīt jaunās un perspektīvās nozares, vai arī turpināt investēt mazāk attīstītās nozarēs un vietās?

Ar veselo kāju uz priekšu scenārijā Vidzemes ekonomika attīstīsies straujāk, taču tas notiks tikai daļā Vidzemes. Reģiona teritorijas, kas atrodas tuvāk Rīgai – *Vidzemes trijstūris* ar tam tuvajiem laukiem – būs ieguvējas. Cēsīs, Valmierā, Smiltēnē tiks attīstīta infrastruktūra, tur vēl vairāk koncentrēsies ekonomiskie, finanšu, zināšanu un cilvēkresursi. Turpretī Vidzemes mazpilsētas un lauku teritorijas reģiona pārējā daļā un īpaši pierobežā attīstīsies daudz lēnāk, zaudēs iedzīvotājus un kļūs mazāk pievilcīgas. Šajā scenārijā attīstīsies Vidzemes tradicionāli spēcīgās nozares – mežsaimniecība un kokapstrāde, kā arī piena lopkopība, ar ko nodarbosies vairāki lieli ražojoši lauksaimniecības uzņēmēji. Daudzas lauku teritorijas tiks apmežotas. Mazā lauksaimniecība kļūs vēl mazāka. Valmiera kļūs par reģiona ekonomisko, zināšanu un inovāciju centru, bet perifērija kļūs vēl grūtāk pieejama. Valka vairāk orientēsies Tartu kā lielāka attīstības centra virzienā.

Jauno tīģeru scenārijā zaudētāji arī varētu būt pierobežas lauki, bet ieguvējs būs *Vidzemes trijstūris*, tomēr šis scenārijs paver lielākas ekonomiskās attīstības iespējas vairākām attālinātākām reģiona lauku vietām un mazpilsētām, ja vien tās spēs specializēties, attīstīt nišu produktus un pakalpojumus. Bioloģiskā lauksaimniecība, eko būvniecība, specializēts tūrisms, nišu ražošana, šauri specializēts, unikāls profesionālās izglītības piedāvājums – šīs nozares var saņemt atbalstu, kļūstot par ekonomikas virzītājspēkiem Vidzemes laukos un mazpilsētās. Informācijas tehnoloģijas, pasākumu un kultūras tūrisms, specializēts augstākās izglītības piedāvājums, inovatīvā uzņēmējdarbība – šie būs galvenie „tīģeri” *Vidzemes trijstūrī*. *Jauno tīģeru* scenārijs mazāk atbalsta tradicionālo ekonomisko virzību Vidzemē, bet paver straujākas ekonomiskās izaugsmes iespējas vietām un nozarēm, kas spēs inovēt un mainīties.

Pasniedzam roku vājākajiem scenārijs paredz lēnāku Vidzemes ekonomikas izaugsmi. Lēnāku bezdarba samazinājumu vidējā termiņā, taču lielāku stabilitāti un sabalansētāku ekonomisko attīstību visiem Vidzemes novadiem ilgtermiņā. Šajā scenārijā uzsvars būs uz resursu pārdali, atbalstot gan Vidzemes laukus, gan pilsētas. Tiks investēts attālināto reģionu infrastruktūras attīstībā, kā arī kultūras, sporta un izglītības iestāžu saglabāšanā laukos. Vidzemes mazpilsētu un lauku ekonomiskā attīstība tiks veicināta uz spējīgāko vietu un nozaru rēķina. Resursu, inovāciju, iedzīvotāju un infrastruktūras koncentrācija *Vidzemes trijstūrī* būs zemāka, un lēnāks būs tā izaugsmes temps. Tomēr mazināsies teritoriālās atšķirības. Atbalstu gūs mazā lauksaimniecība, mazie un vidējie ģimenes uzņēmumi laukos. Tomēr, cenšoties ierobežotos resursus pēc iespējas vienādi pārdalīt visiem, vērā ņemamu labumu var negūt neviens. Tāpēc Vidzemes konkurētspēja tiks upurēta par labu stabilitātei un izlīdzināšanai.

Kā redzams, katrs no ekonomikas scenārijiem ietver savus plusus un mīnus. Lai mazinātu negatīvo iezīmju ietekmi uz ekonomiku, vidzemniekiem nāksies optimāli apvienot minēto scenāriju pozitīvās iezīmes.

3.3. Klimata pārmaiņas

Aktīva pielāgošanās vai novēlota reaģēšana?

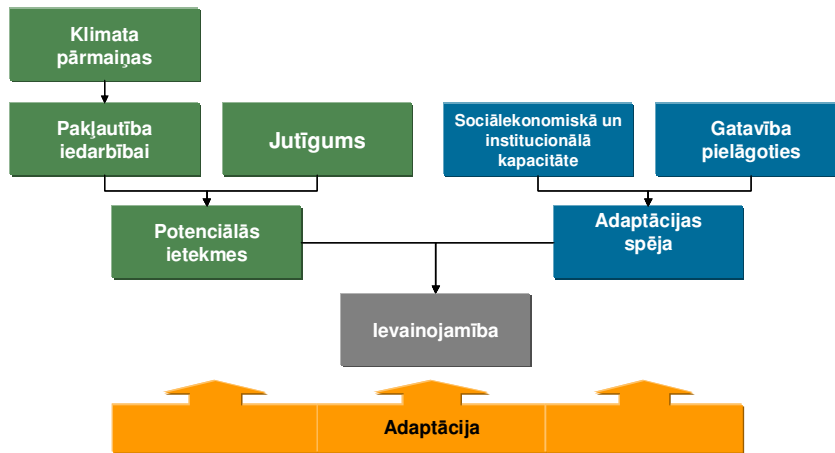
Klimata pārmaiņu ietekme un adaptācija ir nozīmīgs reģiona attīstību ietekmējošais ārējais faktors, kura sociālās un ekonomiskās sekas dažādās tautsaimniecības nozarēs ir grūti prognozējamas.¹⁰⁶ Klimata pārmaiņas var izraisīt gan ekonomikas problēmas, gan radīt jaunas iespējas,¹⁰⁷ netieši ietekmējot dažādu Vidzemes ekonomikas sektoru attīstību.¹⁰⁸ Klimata pārmaiņu ietekmē paredzamas ekstrēmākas un intensīvākas dabas apstākļu izpausmes, kas nodara nopietnu kaitējumu saimnieciskajai darbībai, vides kvalitātei, kā arī cilvēku pašsajūtai.¹⁰⁹ Tomēr lauksaimniecības, enerģētikas un tūrisma nozares var būt arī ieguvējas no klimata izmaiņām.

Turpmākajos 20 gados Latvijā paredzams vidējās gaisa temperatūras pieaugums. Lai arī ir pamatots satraukums par strauju izmaiņu norisi, salīdzinājumā ar Dienvideiropu, Latvijas un Vidzemes klimata pārmaiņas būs salīdzinoši mērenākas.¹¹⁰ Būtiskākais jautājums šajā kontekstā ir – kā Vidzeme uzņems klimata pārmaiņas: adaptēsies tām vai reaģēs uz klimata pārmaiņu sekām? Vai reģiona pārvaldes institūcijas un iedzīvotāji apzināsies klimata pārmaiņu nozīmību?

Klimata pārmaiņu ietekme uz reģiona ekonomiku ir atkarīga no valsts un reģiona spējas pielāgoties tām.¹¹¹ Šo spēju, savukārt, nosaka zinātniski, tehnoloģiski, sociāli un politiski faktori. Ļoti liela nozīme ir vienotai globālajai izpratnei un sekojošai rīcībai par klimata pārmaiņu mazināšanu visā pasaulē.¹¹² Latvija šajā jomā ir noslēgusi līgumus gan ar ES, gan ANO.¹¹³ Jau kopš deviņdesmitajiem gadiem Latvija ir uzņēmusies saistības, parakstot ANO Vispārējo konvenciju par klimata pārmaiņām, kas vēlāk papildināta ar Kioto protokolu.¹¹⁴ Tomēr Eiropā izmešu samazināšana būs bezjēdzīga, ja ASV, Āzija un citas strauji augošās ekonomikas palielinās savus izmešu apjomus uz straujās ekonomiskās izaugsmes rēķina.¹¹⁵

Pasaules Dabas fonda vērtējumā ES valstu, tajā skaitā Latvijas, panāktie rezultāti klimata pārmaiņu samazināšanai ir necili.¹¹⁶ Lai arī Latvija līdz šim ir izpildījusi ANO noteiktās pamatprasības,¹¹⁷ un klimata pārmaiņu politikas joma ievērojami attīstās,¹¹⁸ pārvaldības institūcijas un iedzīvotāji minimāli apzinās klimata pārmaiņu nozīmi. Tāpēc nepieciešams veidot un uzturēt iedzīvotāju vides apziņu, norādot, cik daudz iespējams panākt ar ikdienišķu resursu taupīšanu.¹¹⁹

Pašreizējais klimata politikas mērķis ir vērsts uz klimata pārmaiņu samazināšanu, nodrošinot vides aizsardzības un ekonomisko interešu līdzsvarotību.¹²⁰ Tomēr pēdējā laikā lielāka uzmanība tiek pievērsta klimata pārmaiņu adaptēšanās pasākumiem (*sk. 7.attēlu*).¹²¹ Līdz ar to klimata pārmaiņu ietekme uz reģiona ekonomiku ir atkarīga no visas valsts pielāgošanās spējas.¹²² Latvijā ir divu veidu klimata adaptācijas stratēģijas: nacionālā līmeņa politiskās apņemšanās un nepieciešamība pieņemt ES direktīvas un vietējo pašvaldību, NVO, zinātnieku un pilsoņu iniciatīvas, parasti jau identificētu un būtisku draudu situācijās.¹²³

7. attēls. Ievainojamība un adaptācija klimata pārmaiņām.¹²⁴

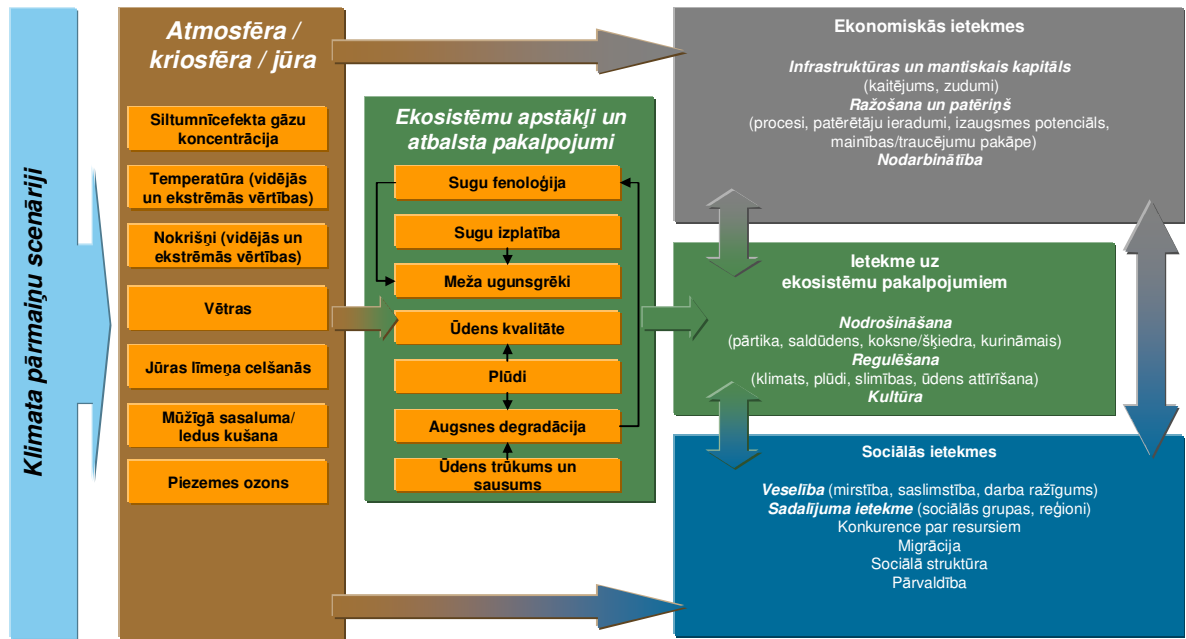
Nozīmīgākie Vidzemes reģiona klimata pārmaiņu virzītājspēki ir resursu nepietiekamība enerģētikas pārorientācijai, pieaugoša sociālā un vides apziņa, politiski lēmumi un institucionāli risinājumi, kā arī vides kvalitāte un dabas daudzveidība.¹²⁵ Vidzemes reģiona energoneatkarība varētu būt ļoti nozīmīgs solis reģiona attīstībā.¹²⁶ Lai arī atjaunojamo energoresursu izmantošanas uzsākšana ir dārga, ilgtermiņā tā tomēr ir daudz izdevīgāka.¹²⁷

Pozitīvu izmaiņu veicināšanai nepieciešama gan sabiedrības, gan pārvaldes izpratne un interese par vides, klimata un enerģētikas jautājumiem.¹²⁸ Tomēr, ņemot vērā spēcīgu iesaistīto pušu intereses un nepārdomātu atjaunojamo energoresursu izmantošanas politiku, iedzīvotāji ir nepietiekami informēti par to, kāpēc un kā jāpievērš uzmanība klimata pārmaiņu samazināšanai.¹²⁹ Daļa sabiedrības nepietiekami apzinās klimata pārmaiņu nozīmi un to iespējamās sekas. Raksturīgs piemērs šajā ziņā ir palieņu pļavu apbūve, nedomājot par applūšanas riskiem. Klimata pārmaiņu problēma nav pietiekami aktualizēta daudzās situācijās.

Pārvaldes un atbildīgo institūciju seku likvidēšana, kas radušās klimata pārmaiņu, tajā skaitā neparedzamu un intensīvu dabas apstākļu rezultātā, izmaksā dārgi. Piemēram, kompensāciju izmaksas vai intensīva sniega un vētru rezultātā uz elektrības vadiem sagāzto koku likvidēšana un elektrolīniju atjaunošanas izmaksas. Dati par dabas katastrofu rezultātā mirušo cilvēku skaitu samazināšanos liecina par cilvēku spējas pielāgoties klimata pārmaiņām.¹³⁰ Tomēr valstī trūkst visaptverošu reģiona adaptācijas stratēģiju klimata pārmaiņām ilgtermiņā un nav aptverts visu iesaistīto pušu sadarbības mehānisms.¹³¹

Klimata pārmaiņu adaptācijas kontekstā ir būtiski izvērtēt, kā tas ietekmēs dažādas nozares un sociālās grupas Vidzemē, kas līdz šim padziļināti nav veikts. Tas ļautu iespējams savlaicīgi ieviest tehnoloģiskus risinājumus un pārvaldības lēmumus.¹³² Ar plānotu pielāgošanos iespējams uzlabot dabas un ekonomisko sistēmu izturību pret klimata pārmaiņām galvenokārt vidēja termiņa vai ilgtermiņa perspektīvā.¹³³

Pat ja Vidzemes reģions adaptēsies klimata pārmaiņām, būs faktori, ko nevarēs mainīt. Ir noteiktas nozīmīgākās klimata pārmaiņu tiešās izpausmes Baltijas jūras reģiona valstīs, tajā skaitā arī Latvijā.¹³⁴ Šīs izpausmes lielākā vai mazākā mērā skars arī Vidzemi (sk. 8 attēlu).

8. attēls. Klimata pārmaiņu potenciālo ietekmju virkne.¹³⁵

Klimata pārmaiņu ietekme radīs:

- jūras līmeņa paaugstināšanos, kas paaugstina plūdu riska iespējas;
- sezonu izmaiņas un pārbīdi, ko noteiks globālās vidējās temperatūras paaugstināšanās;
- biežākas, intensīvākas un grūtāk prognozējamas vētras, radot zaudējumus apdzīvotajās teritorijās, kā arī palielinot jūras plūdu un krasta erozijas risku. Tas radīs nepieciešamību mainīt būvniecības un ēku apsaimniekošanas noteikumus, kā arī ietekmēs elektroenerģijas pārvadus, jau savlaicīgi norādot uz kabeļu risinājuma ilgtspējīgumu;
- izmaiņas nokrišņu sadalījumā, ieskaitot spēcīgu lietusgāžu un kopējā nokrišņu daudzuma palielināšanos (tālākā nākotnē - samazināšanos), nokrišņu samazināšanos vasarās un pieaugumu ziemās, izmaiņas ūdens apgādē, ka arī upju, ezeru plūdus un vispārēju upju ūdens līmeņa paaugstināšanos;
- pārmērīgu sausumu un stiprus vējus, kas palielinās meža ugunsgrēku izcelšanās iespēju;
- ekstrēmus dabas apstākļus, kā dēļ cietīs mākslīgi atjaunotie meža stādījumi;¹³⁶
- sugu izmaiņas un migrāciju.

Līdzās negatīvajām klimata pārmaiņu ietekmēm jāmin arī pozitīvās:

- dažviet lauksaimniecība būs ieguvēja, pateicoties garākam veģetācijas periodam, taču, iespējams, būs nepieciešama specializāciju un kultūraugu maiņa;
- apkures energoresursu patēriņa samazināšanās, tomēr lielāka uzmanība un izdevumi būs nepieciešami ventilācijas sistēmu izstrādei;
- lielāka elektroenerģijas izstrāde hidroelektrostacijās (tomēr tālākā nākotnē tā samazināsies).¹³⁷

Jāuzsver, ka šīs ir tikai klimata pārmaiņu tiešās sekas. Nevar aizmirst arī klimata pārmaiņu seku netiešu ietekmi uz lauksaimniecību, zivsaimniecību, enerģētiku, bioloģisko daudzveidību, augsnes kvalitāti, ūdens pārbagātību vai trūkumu, kā arī

iedzīvotāju veselību un patēriņa modeļiem.¹³⁸ Tā kā Vidzemes ekonomika ir cieši saistīta ar koksnes ražošanu un eksportu, temperatūras un mitruma paaugstināšanās var pazemināt koksnes kvalitāti mežos. Tas varētu negatīvi atsaukties uz kokapstrādes nozares eksportspēju. Kopumā Vidzeme ir salīdzinoši neliela teritorija klimata pārmaiņu kontekstā, lai dažādās reģiona vietās būtu izjūtamās atšķirības. Tomēr lielāki riski ir tiešā ūdens tuvumā esošām apbūves teritorijām (piemēram, atsevišķos Valmieras pilsētas rajonos pie Gaujas), īpaši palieņu daļā, kā arī attālākām viensētām, kas biežāk cietīs no vētru radītajiem koku sagāzumiem (tik bojāti ceļi un elektrības pārvadi). Drošākās Vidzemes vietas ir augstienes mozaīkveida ainavu apdzīvotās vietās tuvāk lielajiem ceļiem.

3.4. Transports un pieejamība

Vidzemes ceļš ved augšup tikai tad, ja būs izbraucami ceļi. Tomēr, iespējams, transporta infrastruktūra nemaz nebūs svarīgākais reģiona attīstības nosacījums.

Vidzeme atrodas izdevīgā ģeogrāfiskā pozīcijā, un tā var kļūt par svarīgu sauszemes tranzīta reģionu Baltijas mērogā. Tomēr pieejamības ziņā Vidzeme atrodas Eiropas perifērijā. Kvalitatīva transporta infrastruktūra nodrošina labāku vietu pieejamību un veicina reģionu attīstību. Tomēr lielāka transporta intensitāte veicina arī vides piesārņojumu un augstāku trokšņu līmeni. Skandināvijas valstu piemēri liecina, ka arī attāli reģioni var veiksmīgi attīstīt uz zināšanām balstītu ekonomiku. Kādu transporta veidu attīstībā ilgtermiņā Vidzemei būtu jāinvestē līdzekļi? Vai tā konkurēs ar Rīgu kā tranzīta krustceles?

20 gadu nākotnē Eiropa un arī Vidzeme saskarsies ar degvielas cenu kāpumu. Pie labvēlīgas ekonomiskās izaugsmes un degvielas alternatīvām, varētu pieaugt arī auto lietotāju skaits¹³⁹, kas nozīmētu arī lielāku piesārņojumu. Vienlaicīgi arī ES transporta politika un starptautiskie centieni ierobežot CO₂ izmešu daudzumu ietekmēs transporta jomu, jo būs augstākas prasības energoefektivitātē un izmešu ierobežošanā.¹⁴⁰ Pieaugot degvielas cenām, attīstītajās valstīs arvien vairāk pieaugs alternatīvo degvielas avotu (ūdeņraža, elektroenerģijas u.c. risinājumi) izmantošana. Transporta infrastruktūra saglabāsies kā viens no vissvarīgākajiem vietu pieejamību ietekmējošajiem faktoriem. Vietu pieejamība noteiks to ekonomisko attīstību un konkurētspēju.¹⁴¹ Eiropas reģioni ar ļoti zemu pieejamību, kāda šobrīd ir arī Vidzeme, arvien vairāk atpaliks konkurētspējā no tām teritorijām, kurās būs attīstīts autotransporta infrastruktūras tīkls un pieejamas dažādas tā alternatīvas, piemēram, dzelzceļš, ūdens un gaisa transports.¹⁴²

Tā kā Vidzeme atrodas sauszemes transporta plūsmu krustcelēs, ceļu un dzelzceļa infrastruktūras attīstība ir vitāli svarīga, neatkarīgi no reģiona attīstības scenārija.¹⁴³ Reģiona centrālā daļa ir tuvu Rīgai, reģions robežojas ar Krieviju un Igauniju, Vidzemē atrodas nozīmīgi tranzīta ceļi, kas ved uz Latgali, Tartu, Narvu, Sanktpēterburgu.¹⁴⁴ Vidzemē ir lielāks valsts autoceļu garums nekā pārējos reģionos¹⁴⁵, un divas trešdaļas ceļu joprojām ir ar grants segumu.¹⁴⁶ Šajā ziņā reģions tikai nedaudz atpaliek no kopējās situācijas valstī.¹⁴⁷ Autoceļu sliktā kvalitāte ir vispārēja Vidzemes problēma.¹⁴⁸ Latvijas taupības pasākumu ietvaros no valsts budžeta ceļiem atvēlētā nauda tika ievērojami samazināta.¹⁴⁹ Uz 2010.gada 1.aprīli 12% no kopējā Vidzemes valsts autoceļu tīkla bija avārijas stāvoklī.¹⁵⁰ Vidējā diennakts satiksmes intensitāte valsts galvenajos autoceļos Vidzemē ir diezgan augsta autoceļa A3 posmā no Rīgas līdz Valmierai, un A2 posmā no Rīgas caur Siguldu un Līgatni gar Cēsīm un Smiltēni.¹⁵¹ Savukārt labs vai ļoti labs ceļa

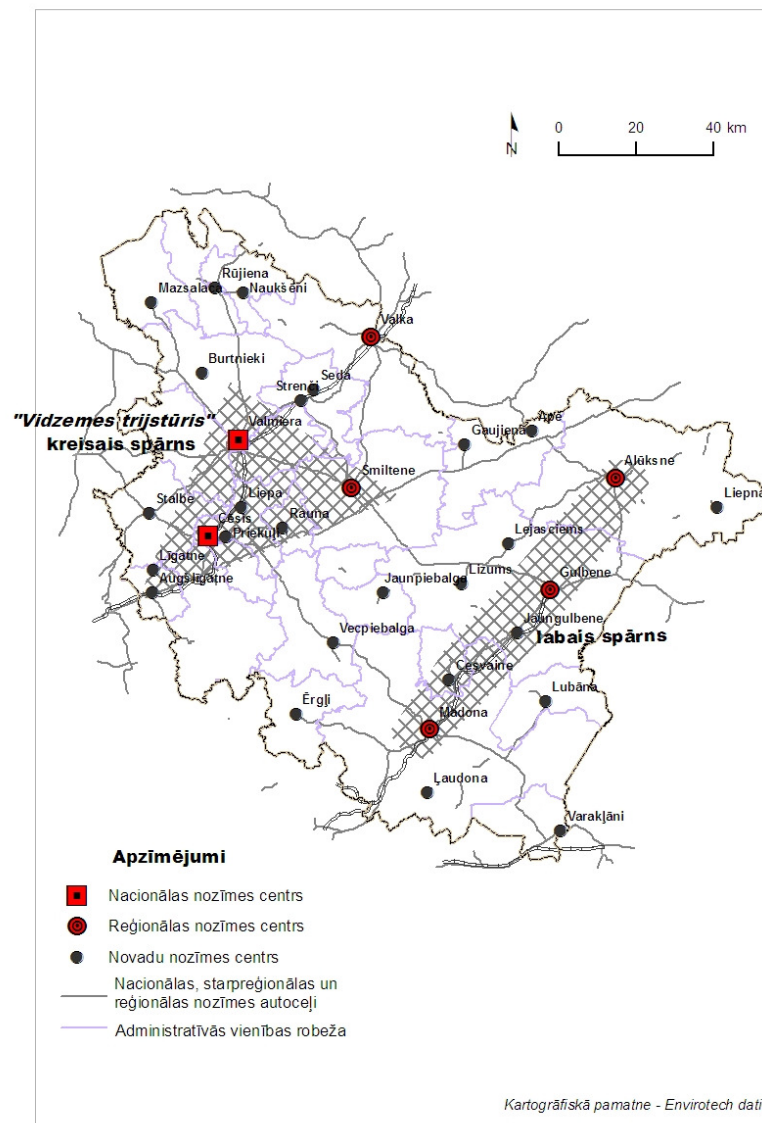
kvalitātes līmenis šajos maršrutos ir tikai dažos posmos. Situācija šajā ziņā Vidzemē ir daudz sliktāka nekā Rīgas reģionā, kur ir vairāk un daudz garāki labas vai ļoti labas kvalitātes ceļu posmi.¹⁵² Neraugoties uz tik neadekvātu situāciju, ES Kohēzijas fonda līdzfinansētās valsts galveno autoceļu seguma rekonstrukcijas programmas ietvaros 2010. – 2012.g atjaunoti tiek tikai divi posmi Vidzemes teritorijā uz A3 autoceļa.¹⁵³ Savukārt salīdzinoši daudz lielāks ceļu posmu skaits un garums tiek atjaunots Rīgas, Zemgales un Kurzemes reģionā.¹⁵⁴ Šāda nevienāda situācija negatīvi ietekmē Vidzemes konkurētspēju un pievilcību salīdzinājumā ar citiem reģioniem, kā arī neļauj sauszemes tranzīta pārvadājumiem izmantot reģiona izdevīgās atrašanās vietas dabiskās priekšrocības. Latvijā un Vidzemē iedzīvotāju apdzīvotības blīvums ir viens no viszemākajiem ES, nedaudz augstāks kā Ziemeļvalstīs.¹⁵⁵ Šobrīd vairākas Vidzemes lauku teritorijas, pamatā Austrumu, Ziemeļaustrumu un Dienvidu daļā, ir vairāk nekā 5 km attālinātas no vienotā asfaltēto ceļu tīkla.¹⁵⁶ Tas apgrūtina šo teritoriju iedzīvotāju mobilitāti, un padara tās nepievilcīgas uzņēmējdarbībai, it sevišķi saistībā ar līdzekļu taupīšanas nolūkā samazinātajām valsts sabiedriskā transporta maršrutu dotācijām.

Arī dzelzceļa pārklājums Vidzemē ir daudz mazāks nekā citos Latvijas reģionos – tikai 1,6 km uz 100 km².¹⁵⁷ Reģiona Dienvidu daļā pieejamā dzelzceļa infrastruktūra ir tikai daļēji piemērota vietējiem un starptautiskajiem kravu pārvadājumiem, kas būtiski pasliktina uzņēmējdarbības attīstību teritorijā.¹⁵⁸ Vidzemes dabiskais sauszemes tranzīta krustceļu potenciāls netiek izmantots arī tādēļ, ka reģions nav tieši savienots ar Centrālās un Rietumeiropas dzelzceļa tīklu. Dzelzceļa un aviotransporta pieejamības ziņā Vidzeme ir absolūtā perifērijā salīdzinājumā ar Rietumu un Centrāleiropas reģioniem. Iespējama Vidzemes pieejamību veicinoša iniciatīva – ieilgušais *Rail Baltica* dzelzceļa līnijas projekts, – visticamāk, nešķērsos Vidzemes plānošanas reģionu, bet gan Rīgas plānošanas reģiona ziemeļu teritorijas¹⁵⁹. Rīgas, Cēsu, Valmieras un Tallinas savienojums ar ātrgaitas dzelzceļa līniju būtu izdevīga alternatīva reģiona autoceļu problēmām un ievērojami uzlabotu vidzemnieku mobilitāti un tranzīta iespējas. Diemžēl iesaistītās puses nespēj pārliecināt par šīs dzelzceļa līnijas nepieciešamību reģionam. Ilgtermiņā tas Vidzemei var izmaksāt ļoti dārgi, jo esošās transporta infrastruktūras sliktā kvalitāte turpinās negatīvi ietekmēt reģiona konkurētspēju, sasniedzamību un attīstības iespējas.

Vidzemē ceļu remontiem un uzturēšanai nāksies tērēt arvien vairāk līdzekļu, bet augstajām izmaksām atbilstošu ilgtermiņa atdevi neizdosies panākt. Strauji augot degvielas cenām, privātā transporta noslodze uz Vidzemes ceļiem var samazināties, taču augs pieprasījums pēc efektīvākas un ātrākas sabiedriskā transporta sistēmas, kuras lielāka dotēšana pašvaldībām un valstij būs lieli papildizdevumi. Degvielas cenu kāpums būtiski ietekmēs ne tikai privātā, bet arī sabiedriskā transporta izmaksas, tādēļ Vidzemes pieejamība un līdz ar to arī ekonomiskā attīstība cietīs.

Problēmu risinājumi ietver ne tikai katastrofālā stāvoklī esošo ceļu rekonstrukciju, bet arī mazattīstītās sabiedriskā transporta sistēmas uzlabošanu. Šobrīd lauku teritoriju iedzīvotājiem mobilitātes iespējas un piekļuve funkcionālajos centros pieejamiem pakalpojumiem ir ļoti ierobežotas.¹⁶⁰ Vidzemes pašvaldībām nav pietiekami daudz līdzekļu, lai investētu infrastruktūras attīstībā, tāpēc tām nāksies meklēt sadarbību ar privātiem investoriem.¹⁶¹ Saglabājoties zemu attīstītai infrastruktūrai un vājām darbaspēka mobilitātes iespējām, liela daļa Vidzemes nebūs pievilcīga vieta darbam.¹⁶² Arī investoriem, atkarībā no nozares, lielākais izaicinājums pēc mazā iedzīvotāju skaita ir nesakārtotā transporta infrastruktūra.¹⁶³ Lieliem darba devējiem Vidzemes laukos ir arvien grūtāk sameklēt kvalificētus darbiniekus, jo izglītoti cilvēki priekšroku dod pilsētām, ja laukos viņiem nav pieejama laba infrastruktūra un vide.¹⁶⁴ Vidzemes

pievilcīgākās vietas dzīvošanai un darbam ir ar labu infrastruktūru un tuvāk Rīgai, – tā ir Valmiera un Cēsis.¹⁶⁵ Vislabākās uzņēmējdarbības iespējas arī ir tieši maģistrālo ceļu tuvumā, kā rezultātā ieguvējs ir *Vidzemes trijstūris*.¹⁶⁶ Nepietiekami attīstīta transporta infrastruktūra Vidzemē, kas ierobežo arī eksporta iespējas, ir ne tikai reģiona, bet valstiska līmeņa problēma.¹⁶⁷

9. attēls. Vidzemes funkcionālie reģioni un ceļu tīkls.

Vidzemes transporta infrastruktūras zemās kvalitātes dēļ ceļā pavadītās ilgās stundas, nevis attālums kilometros, ir galvenā risināmā problēma.¹⁶⁸ Tieši nokļūšana līdz reģiona centriem un Rīgai ir laikietilpīga un neveicina Vidzemes pievilcību.¹⁶⁹ Tas skar gan satiksmes organizāciju un drošību, gan infrastruktūru vienlaicīgi, taču to risinot, darba

vietu trūkums reģionā kļu par mazāk nozīmīgu problēmu.¹⁷⁰ Stundu ilgš brauciens uz darbu Rīgā būtu mazāks kavēklis, ja vien darba alga atsvērtu nākotnē pieaugošos ceļa izdevumus.¹⁷¹

Ilgtermiņā risinājumi Vidzemes transporta infrastruktūras problēmām meklējami ātrgaitas dzelzceļa un autoceļu attīstībā. Siguldas ātrgaitas šosejas pabeigšana¹⁷² vai autostrādes izveide līdz Gaiziņam, pa kuru ceļš no Rīgas ilgtu pusotru stundu¹⁷³, padarīs Vidzemi daudz sasniedzamāku un pievilcīgāku gan darbam, gan dzīvošanai. Vidzemes attīstības scenārijus ļoti ietekmēs tieši dzelzceļa satiksmes attīstība vai tās trūkums.¹⁷⁴ Ja tomēr tiks izveidota ātrvilciena satiksme caur Tallinu, Tartu, Valmieru un Cēsīm uz Rīgu, kurā ceļš no Cēsīm līdz Rīgai ilgtu pusstundu, tad pēc ekspertu aplēsēm, Cēsu iedzīvotāju skaits pāris gadu laikā pat varētu dubultoties.¹⁷⁵

Mazās aviācijas transporta – mazo lidlauku – attīstīšana arī ir viena no Vidzemes iespējām, lai arī šī infrastruktūras niša šobrīd vairāk vērsta uz šauru darbības specializāciju, nevis plašiem komerciāliem pasažieru vai kravu pārvadājumiem, jo Vidzemē nav pietiekamas kapacitātes, lai būtu ekonomiski izdevīgi attīstīt reģionālo aviotransportu.¹⁷⁶ Tomēr 20 gadu termiņā situācija var izmainīties. Reģionālais aviotransports, līdzīgi kā upju ūdenstransports, kura potenciāls pašlaik netiek izmantots, var kļūt par nozīmīgām alternatīvām autotransportam. Arī velotransports, t.sk. arī elektroriteņi, kļūs daudz izdevīgāki lielākajās reģiona pilsētās un to apkārtnē.

Vidzemē nopietni jāapsver dažādu alternatīvo transporta veidu izmantošanas iespējas strauja degvielas cenu kāpuma vai energo krīzes gadījumā. Jāapzinās, ka esošo, dziļi negatīvo tendenču dēļ, radikāla pieejamības uzlabošana Vidzemē nebūs iespējama pat 20 gadu termiņā. Tādēļ Vidzemei nāksies nopietni izvērtēt tās attīstības atkarību no transporta infrastruktūras un pieejamības.

Attīstot infrastruktūru un pieejamību tikai *trijstūrī* „Valmiera-Cēsis-Smiltene,” vislielākie ieguvēji būs tieši šīs teritorijas un pilsētām pieguļošie novadi, kamēr pārējai Vidzemei ieguvums no tā varētu būt mazāks vai nekāds un to izaugsmes ceļš būs vēl „stāvāks”. Tādēļ Vidzemei svarīgs būs ne tikai Ziemeļu-Dienvidu transporta koridors, bet arī savienojums uz Austrumiem.¹⁷⁷ Reģionam ir svarīgi, lai Latgalē, aiz Viļakas, ar ES finansējumu tiktu uzbūvēts pārkraušanas terminālis. Uzbūvējot šo termināli, Vidzemei atvērsies plaša pieeja Krievijas tranzītam un spēja konkurēt ar līdzšinējiem pārkraušanas punktiem.¹⁷⁸ Vidzeme tādā veidā iegūs infrastruktūru tranzīta nodrošināšanai tās Austrumu un Dienvidu novados, kā rezultātā tur attīstīsies uzņēmējdarbība. Vidzemes interesēs būs atbalstīt katru šādu projektu, kas tiks realizēts Latgalē.¹⁷⁹ Būtiski attīstot Vidzemes infrastruktūru, palielināsies reģiona pieejamība un sauszemes tranzīta iespējas. Vienlaikus, balstot ekonomisko attīstību pamatā tranzītā, Vidzeme sevi pakļaus augstam riskam, straujas degvielas cenu kāpuma ietekmes rezultātā. Tāpat, uzņemoties sauszemes tranzīta reģiona lomu, Vidzemei nāksies konkurēt ar Rīgu, kas ir sarežģīti. Daļa Ziemeļu novadu šajā gadījumā pavērsīs skatienu uz lielo reģionālo centru Tartu, realizējot pārrobežas infrastruktūras projektus ar Igauniju. Vidzemes Rietumu novadi saskarsies ar augstāka piesārņojuma un trokšņa problēmām.

Alternatīvā scenārijā Vidzemes teritorijas attīstība netiks saistīta vienīgi ar cilvēku, preču un pakalpojumu mobilitāti. Lai gan transporta infrastruktūras attīstības nozīme saglabāsies, vidzemnieki meklēs iespējas, kā novadu attīstību vairāk pakārtot cilvēkiem, kas dzīvo un strādā uz vietas. Tā vietā, lai lielāko daļu investīciju novirzītu transporta infrastruktūras attīstīšanai, lielāka uzmanība tiks pievērsta ātrgaitas interneta pārklājuma

nodrošināšanai un zināšanu ekonomikas ieviešanai reģionā. Tiks veicināta attālināto darba vietu izveide. Šajā scenārijā ceļu izbūve un ātrgaitas vilcienu kustība palielinās iedzīvotāju aizbraukšanu no Vidzemes uz Rīgu vai Tartu, taču jaunuzbūvētie ceļi netiks pilnībā noslogoti, jo būtiski pieaugs degvielas cenas. Vidzeme vairāk pietuosies Skandināvijas reģionu modelim, kuros to grūtā pieejamība tiek kompensēta ar vietējo pakalpojumu un infrastruktūras pilnveidi, attālinātā darba iespēju piedāvājumu, kas iedzīvotājiem ļauj vairāk strādāt no mājām. Šajā gadījumā negatīvā ietekme uz vidi būs mazāka, taču samazināsies arī iedzīvotāju ikdienas mobilitāte. Vidzeme vēl aizvien būs attālināts reģions Eiropas kontekstā.

3.5. Enerģija

Atkarība no importa vai lielāka enerģētiskā autonomija?

Enerģētika ir būtiska valsts un reģiona attīstības komponente. Tās nozīmību nosaka ierobežoti fosilās enerģijas resursi, cenu līmenis, nemieri pasaulē, kā arī klimata pārmaiņas, kas arvien jūtāmāk ietekmē globālo attīstību.¹⁸⁰ Atbilstoši pasaules tendencēm, Eiropā un Latvijā ir pieaugošs enerģijas pieprasījums, kā rezultātā Eiropa kļūst aizvien vairāk atkarīga no enerģijas importa (gk. no Norvēģijas un Krievijas).¹⁸¹ Tiek izmantoti arī atjaunojamie energoresursi, tomēr to izmantošana ir nevienmērīga un ne visos gadījumos pietiekama.¹⁸² Latvijā pēdējo 20 gadu laikā mazinājies naftas produktu izmantošanas īpatsvars, tā vietā strauji pieaudzis koksnes patēriņš. Lielo gāzes īpatsvaru enerģijas patēriņā vēl joprojām nosaka jau izveidotā gāzes infrastruktūra, kā arī spēcīgu interešu grupu ietekme Latvijas enerģētikas politikas veidošanā.¹⁸³

Šie fakti par enerģētikas nozari pasaulē un Latvijā rosina rast atbildes uz vairākiem jautājumiem Vidzemes kontekstā. Vai vidzemnieki laicīgi apzināsies enerģijas cenu pieauguma ilgtermiņa ietekmi? Vai un kādas alternatīvas tiks izmantotas, lai nodrošinātu alternatīvu enerģijas apgādi? Vai vidzemnieki apzināsies atjaunojamo energoresursu iespējas un nozīmi? Vai pašvaldības spēs izvērtēt, kādā virzienā nepieciešams attīstīt enerģētikas politiku un atbilstoši rīkoties?

Globālās tendences enerģētikas politikā norāda uz resursu taupīšanas un alternatīvo enerģijas veidu attīstības nozīmi.¹⁸⁴ Tajā pašā laikā pasaules tirgū vērojams pieaugošs energoresursu pieprasījums. Situāciju enerģētikas sektorā ES kopumā ietekmē augošas enerģijas cenas pasaules tirgū, tehnoloģiju attīstība, vides prasību paaugstināšanās, ražošanas iekārtu energoefektivitātes palielināšanās, pielāgošanās klimata pārmaiņām, kā arī ārējā ietekme uz ES tirgu.¹⁸⁵ Tomēr par būtiskāko enerģētikas sektora attīstības noteicēju ir kļuvusi politika. Tā nosaka energoresursu cenas un līdz ar to arī pieprasījumu, liekot arvien lielāku uzmanību pievērst atjaunojamo energoresursu attīstībai.¹⁸⁶

Enerģijas ražošanai Latvijā pārsvarā izmanto importētos fosilos resursus – naftas produktus un dabasgāzi. Svarīgākie vietējie atjaunojamie energoresursi šobrīd ir koksne un ūdens. Vidzemē ir pieejami ievērojami kūdras resursi, taču to izmantošana enerģijas ražošanā ir niecīga. Salīdzinoši maz tiek izmantota vēja, biogāzes un saules enerģija. Vidzemē ir liels koksnes neizmantotais resurss.¹⁸⁷ Līdz ar to neizmantots potenciāls ir biomasas, biogāzes un siltumapgādes elektrostacijām. Tajā pašā laikā Latvija importē milzīgu daudzumu enerģijas, ko tā varētu saražot pati.¹⁸⁸ Kopumā reģionā vietējie resursi tiek izmantoti nepietiekami un neefektīvi.¹⁸⁹

Vidzemes enerģētikas nozares visnozīmīgākie virzītājspēki ir iedzīvotāju skaita

samazinājums, atjaunojamo energoresursu ražošanas infrastruktūras izveide un nepieciešamo tehnoloģiju pilnveide, kā arī sabiedrības attīstība zaļākas domāšanas un augstākas sociālās atbildības virzienā.¹⁹⁰ Iedzīvotāju skaits ir nopietna problēma, jo cilvēki un viņu aktivitātes ir pamatā līdzekļu apgrozījumam, kas savukārt veicinātu dažādu nozaru uzņēmējdarbības attīstību un nodrošinātu ekonomisko stabilitāti. Palielinoties iedzīvotāju skaitam, palielināsies arī pieprasījums pēc enerģijas. Līdz ar lielāku atjaunojamo energoresursu izmantošanu ekonomikā palielinātos arī pieprasījums pēc darbaspēka attiecīgajā sektorā.¹⁹¹

ES klimata un enerģijas tiesību aktos noteikts, ka līdz 2020.gadam 40% no gala enerģijas patēriņa Latvijā jānodrošina ar atjaunojamiem energoresursiem. *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2030* prognozēts, ka 2030.gadā atjaunojamie energoresursi varētu nodrošināt pusi no kopējā enerģijas gala patēriņa valstī.¹⁹² 2008.gadā tie nodrošināja jau apmēram 30% no enerģijas patēriņa¹⁹³, un 2009.gadā Latvija ierindojās pirmajā vietā ES atjaunojamo energoresursu patēriņa ziņā.¹⁹⁴

Sabiedrība kļūst arvien zinošāka un atbildīgāka attiecībā uz vides jautājumiem, tomēr vides un sociālo apziņu nepieciešams stiprināt un turpināt izglītēt sabiedrību.¹⁹⁵ Pagaidām liela daļa enerģijas infrastruktūras ir sliktā stāvoklī, kā rezultātā pakalpojumu izmaksas ir augstas. Izveidojot atjaunojamo energoresursu koģenerācijas stacijas, iespējams izmaksas samazināt, kā arī izmantot vietējos resursus.¹⁹⁶ Enerģijas cenu kāpums lielā mērā ir atkarīgs no valsts politikas virziena: subsidēt un atbalstīt atjaunojamo energoresursu attīstību, vai turpināt atbalstu fosilo energoresursu importam Latvijā.¹⁹⁷

Pēdējā laikā vērojami strauji cenu kāpumi gan naftai, gan benzīnam, gan arī dīzeļdegvielai. Naftas cenas 2011.gada vidū ir pieaugušas līdz 55 Ls par barelu. Līdz ar to straujš naftas produktu cenu kāpums vērojams arī Eiropas biržā un Latvijas tirgū. Dīzeļdegvielas cenas 2011.gada martā strauji tuvojas 90 santīmiem par litru.¹⁹⁸ Pagājušā gada martā degvielas cena bija par apmēram 10 santīmiem mazāka.¹⁹⁹ Pēdējās sezonas laikā trīskāršojušies arī Latvijas iedzīvotāju apkures parādi, un 2011.gada februārī tie pārsniedza 60 miljonus latu. Palielinās arī parādi par komunālajiem pakalpojumiem un ēku apsaimniekošanu.²⁰⁰ Šīs tendences norāda uz iedzīvotāju ārkārtīgi augsto ekonomisko ievainojamību šīs nozares kontekstā.

Līdz ar fosilo energoresursu cenu kāpumu un savlaicīgu atjaunojamo energoresursu izmantošanas nenodrošināšanu enerģijas apgādē, paredzams arī siltumapgādes cenu turpmāks pieaugums. Šajā ziņā neērtā situācijā nonāk daudzi pilsētu un ciemu daudzdzīvokļu namu iemītnieki, ja mājā ir parādnieki. Nemaksāšanas gadījumā siltumapgāde tiek atslēgta visiem nama iedzīvotājiem. Tādā gadījumā izdevīgākā situācijā ir Vidzemes viensētas, kas par siltumapgādi ir atbildīgas individuāli.

Pretēja situācija ir elektroapgādes jomā. Arvien biežāku intensīvu un neprognozējamu dabas apstākļu rezultātā lielāks risks bez elektroapgādes palikt ir attālākām viensētām, kas pieprasa pakāpenisku pazemes komunikāciju izbūvi. Taču privātajam sektoram šīs izbūves izmaksas ir nesamērīgi augstas.

Salīdzinot siltumenerģijas ražošanas izmaksas no dabasgāzes un biomasas (koksnes), aprēķināts, ka biomasas izmantošana apkurē ir apmēram uz pusi lētāka. Tomēr, izmantojot biomasu, dārgākas būtu ekspluatācijas un investīciju izmaksas.²⁰¹ Pozitīvās tendences enerģētikas jomā nākotnē iespējams saglabāt, apzinoties atjaunojamo energoresursu potenciālu, paralēli domājot arī par energoefektivitāti.²⁰²

Uz atjaunojamo energoresursu izmantošanas pozitīvajiem efektiem norāda potenciālas

izmaiņas IKP un eksporta-importa bilancē.²⁰³ Pēdējo gadu tendences liecina par dabasgāzes izmaksu krasu pieaugumu, kas ir lielākas nekā ieņēmumi no eksportētās koksnes. Tas liecina, ka apkurē izdevīgāk būtu izmantot koksni.²⁰⁴ Tādā veidā finanšu resursi neaizplūstu no Latvijas, bet tiktu ieguldīti Latvijas ekonomikas attīstībā. Ilgtermiņā tas ir potenciāls jaunu ražošanas uzņēmumu un darbavietu radīšanai,²⁰⁵ kā arī valsts un pašvaldību papildu ienākumu avots.²⁰⁶

Vidzemē ir neizmantojams atjaunojamo energoresursu potenciāls. Tomēr attiecīgas infrastruktūras ieviešanai nepieciešams investoru atbalsts. Investori nav gatavi investēt Vidzemē, jo reģionā ir salīdzinoši zems iedzīvotāju skaits un blīvums. Savukārt cilvēku skaits ir zems tāpēc, ka nav darbavietu, kā rezultātā daudzi par dzīvesvietu izvēlas citu reģionu.²⁰⁷ Šī iemesla dēļ nepieciešams pārdomāts valsts un pašvaldības atbalsts investoru piesaistei un atjaunojamo energoresursu mērķtiecīgai izmantošanai.²⁰⁸

Ņemot vērā reģiona arvien pieaugošās problēmas siltumenerģijas nodrošināšanā, būtiski, lai šie jautājumi tiktu risināti decentralizēti un lokālā līmenī.²⁰⁹ Tā kā pašvaldībām nav pietiekami daudz līdzekļu, lai investētu infrastruktūras attīstībā, nepieciešams meklēt risinājumus sadarbībā ar privātiem investoriem. To iespējams īstenot, izveidojot privātā un publiskā sektora kopuzņēmumu, kura kapitāldaļas pieder arī pašvaldībai. Līdz ar to tiek uzturētas arī daļējas uzņēmuma vadības un kontroles funkcijas. Balstoties uz dažādiem līgumu nosacījumiem uz noteiktu laiku, investora pienākums ir investēt naudu un zināšanas siltumstacijas un siltumtīklu būvniecībā, atjaunošanā un uzturēšanā.²¹⁰ Savukārt valstij, maksājot subsīdijas investoram, nevajadzētu izmaksas tieši attiecināt uz iedzīvotājiem un pārējiem uzņēmumiem, bet akumulēt tos budžeta izdevumos. Ieguldītie līdzekļi valsts kasē tiek atgriezti turpmāko dažu gadu laikā nodokļu veidā.²¹¹

Lai arī viens no mērķiem ir nodrošināt valsts enerģētisko neatkarību, palielinot energoresursu pašnodrošinājumu,²¹² institucionālie ierobežojumi liek šaubīties par šo mērķu efektivitāti un caurskatāmību.²¹³ Latvijā enerģētikas politikā centrālo pozīciju saglabā *Latvenergo* un *Latvijas gāze*. Liela ietekme ir arī Krievijas uzņēmumam *Gazprom*.²¹⁴ Tomēr augstās cenas vai resursu trūkuma dēļ importētie energoresursi tuvāko divdesmit gadu laikā varētu nebūt pieejami, lai arī pieprasījums pēc energoresursiem tikai palielināsies.²¹⁵ Paredzams, ka Vidzemē notiks pāreja uz atjaunojamiem energoresursiem. Tomēr ieviešanas laiks un process lielā mērā atkarīgs no valsts un reģiona politikas iniciatīvām.²¹⁶

3.6. Lauku attīstība

Vidzemes lauki – konkurētspējīgai saimniekošanai vai pašpietiekamam dzīves veidam?

Vidzemes laukos dzīvo 58% Vidzemes iedzīvotāju.²¹⁷ Mazais iedzīvotāju blīvums un ilga ceļā pavadītais laiks no laukiem līdz tuvākajai lielpilsētai Eiropas mērogā Vidzemi liek ierindot starp agrāriem un attālinātiem lauku reģioniem.²¹⁸ Laukiem, vairāk nekā pilsētām, šobrīd raksturīga cilvēku aizplūšana un sabiedrības novecošanās. Ienākumi no lauksaimniecības kopējā tautsaimniecības struktūrā joprojām ir zemi. Tādēļ daudzi zemes īpašnieki paļaujas tikai uz platību maksājumiem vai arī cenšas dažādot savas lauksaimniecības aktivitātes. Vai šāda lauksaimniecība var radīt pievienoto vērtību valsts ekonomikā? Vidzemes zemes aizvien aktīvāk pārņem lielās saimniecības, kuru darbību diktē ekonomiskā konkurētspēja. Tomēr rodas jautājums, vai

šo saimniecību darbības modelis ir izdevīgs Vidzemes laukiem un vai tas neapdraud lauksaimniecību kā dzīvesveidu?

Eiropā pastāv būtiskas atšķirības ne tikai starp laukiem un pilsētām, bet arī starp lauku teritoriju apdzīvojumu, pieejamību un ekonomisko struktūru. Austrumeiropas ekonomikas pievienotajā vērtībā joprojām dominē mežsaimniecības un lauksaimniecības sektori.²¹⁹ Šiem lauku reģioniem vairāk raksturīga iedzīvotāju aizplūšana, kamēr pārējo ES reģionu laukos vairāk dominē apstrādes un pakalpojumu sektors un tajos iedzīvotāju skaita samazināšanās ir mērenāka.

Eiropas un Vidzemes lauku teritoriju attīstību turpmākos 20 gadus būtiski ietekmēs ES kopējās lauksaimniecības politikas izmaiņas, degvielas cenu kāpums pasaulē, klimata pārmaiņas, lauksaimniecības tirgu globalizācija un pasaulē arvien augošs pieprasījums pēc pārtikas. ES kopējai lauksaimniecības politikai atvēlētajam finanšu apjomam samazinoties, pieaugs konkurence starp Eiropas lauksaimniekiem dažādos reģionos. Neefektīvās, mazās lauksaimniecības bez specializācijas vairs nesaņems tik dāsnus ES atbalstus. Pieaugot degvielas cenām pasaulē, lauksaimnieciskā ražošana kļūs daudz dārgāka, un augstākas kļūs arī pārtikas cenas. Klimata pārmaiņu ietekmē atsevišķi Eiropas lauku reģioni var saskarties ar biežākiem sausuma periodiem. Tomēr, pieaugot pārtikas pieprasījumam pasaulē, arī Vidzemes lauksaimniekiem var pavērties plašākas eksporta iespējas.

Vidzeme pēdējo simt gadu laikā ir piedzīvojusi trīs vērienīgas zemes reformas. To rezultātā vietu attīstība vairs nav viendabīga, un starp Vidzemes lauku teritorijām pastāv atšķirības. Vidzemes Austrumu un Ziemeļu teritorijas lielākoties ietilpst īpaši atbalstāmo teritoriju grupā, kamēr Rietumu daļa, tuvāk Rīgai un *Vidzemes trijstūrim*, nav pieskaitāma šai grupai.²²⁰ Kopumā Vidzemes lauku teritorijas ir visattālinātākās starp Latvijas reģioniem.²²¹ Vislielāko iedzīvotāju aizplūšanu laika posmā no 2005. – 2010.g. ir piedzīvojušas tieši Vidzemes īpaši atbalstāmās teritorijas Austrumos un Ziemeļos.²²² Vidzemes lauku teritorijas saskaras ar augstu iedzīvotāju migrāciju uz pilsētām, iedzīvotāju novecošanos, augstu bezdarbu un zemu cilvēka un sociālo kapitālu.²²³

Vidzemē pastāv lielas atšķirības starp laukiem un pilsētām. Kamēr Valmierā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi uz vienu pašvaldības iedzīvotāju 2009.g. bija vidēji 350 Ls, Gulbenes, Madonas, Alūksnes, Jaunpiebalgas, Vecpiebalgas un Apes novadā tie bija uz pusi vai pat vairāk nekā trīs reizes mazāki.²²⁴ Arī teritorijas attīstības indekss *Vidzemes trijstūra* teritorijā, kas iekļauj reģiona lielākās pilsētas un tām pieguļošās lauku teritorijas, ir augstāks nekā pārējā Vidzemē, jo sevišķi pierobežas lauku teritorijās.²²⁵

Vidzemē lauksaimniecībā izmantojamās zemes platība ir nedaudz vairāk par trešdaļu no kopējās reģiona teritorijas²²⁶, un no tās tiek izmantoti 85%.²²⁷ Pārējie 15% lielākoties ir vai nu aizauguši vai nekopti.²²⁸ Visvairāk zemes platību – divas trešdaļas – Vidzemē aizņem meži.²²⁹ Tomēr Vidzemes reģionā lauksaimniecībā izmantojamās zemes vidējais auglības novērtējums ir samērā zems (31.4 balles). Tas ir par 6,6 ballēm zemāks kā vidēji valstī.²³⁰ Toties Vidzeme ir līdere piena ražošanā valstī.²³¹

Vidzemes laukos dominē mežsaimniecības un lauksaimniecības sektori. 2009. gadā Latvijā lauksaimniecības sektorā strādāja 7,3% no visa valstī nodarbināto iedzīvotāju skaita.²³² Tomēr ienākumi no lauksaimniecības darbības iedzīvotājiem ir zemi un par aptuveni trešdaļu atpaliek no viena strādājošā ienākumiem vidēji Latvijā.²³³ Arī nozarē nodarbināto cilvēku izglītības līmenis ir vērtējams kā zems²³⁴, pie tam liela daļa lauksaimniecībā strādājošo ir vecāka gada gājuma cilvēki.²³⁵ Latvijas laukos 84 % no saimniecībām ietilpst mazo saimniecību grupā.²³⁶ Tāpat kā pārējā Latvijā, Vidzemē ir

liels mazo lauksaimniecību – līdz 2 ha zemes – skaits.²³⁷ Liela daļa mazo lauksaimnieku pārtrauc darbību un pārdod savas saimniecības lieliem uzņēmumiem, vai ražo tikai pašpatēriņam. Pēdējā laikā ir palielinājusies ārvalstu investoru interese par lauksaimniecības zemēm.²³⁸ Tāpēc izaugsme novērojama tieši lielo saimniecību sektorā, kas apstrādā vairāk par 40 ha zemes.²³⁹ Sagaidāms, ka lielo saimniecību apsaimniekoto zemju īpatsvars pēc 2014. gada pieaugs vēl vairāk, kad paredzēts lauksaimniecības zemju tirgu pilnībā atvērt ārvalstu pilsoņiem.

Lauku attīstības tendences būtiski ietekmē ES iniciatīvas: ES tiešie maksājumi lauksaimniekiem, eksporta kompensācijas, lauku attīstības programmas un to pasākumi, (piemēram, lauku saimniecību modernizācija).²⁴⁰ Vidzemes lauku pašvaldības ar zemi ekonomiskās attīstības rādītājiem iegūst līdzekļus no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda. Turīgākās pašvaldības pārskaita daļu līdzekļu kopējā fondā, no kura kopā ar valsts dotāciju tiek atbalstītas nabadzīgākās teritorijas.²⁴¹ 2010.g. šī fonda apjoms bija 67,2 milj. Ls,²⁴² bet no Vidzemes pašvaldībām tajā iemaksas veica tikai Cēsu novads un Valmieras pilsēta, kamēr visas pārējās reģiona pašvaldības bija dotāciju saņēmējas vairāk nekā 16 milj. Ls apjomā (otrs lielākais līdzekļu apjoms aiz Latgales).²⁴³ Šīs dotācijas, kā arī ES un valsts atbalsta iniciatīvas lauksaimniecībā, ir ļoti nozīmīgas Vidzemes lauku negatīvās demogrāfiskās un ekonomiskās situācijas seku mazināšanai.

Būtiska Vidzemes lauku iezīme nākotnē būs iedzīvotāju skaita turpmāka samazināšanās un transporta, sakaru un enerģijas infrastruktūras nodrošinājums un attīstība.²⁴⁴ Starp iedzīvotājiem un infrastruktūras pieejamību pastāv apburtais loks. Iedzīvotāju skaitam samazinoties, pamatīgi sarūk pieejamās investīcijas infrastruktūras uzturēšanai. Savukārt mazais cilvēku skaits neļauj uzturēt infrastruktūru. Bez kvalitatīviem ceļiem un infrastruktūras palikušajiem cilvēkiem nav iemesla palikt dzīvot šajās teritorijās.²⁴⁵ Pamestajos laukos notiek arī vides un dabas resursu degradācija un teritorija aizaug.

Iedzīvotāji laukos iedalāmi trīs lielās grupās: iedzīvotāji, kas dzīvo un strādā uz vietas laukos; iedzīvotāji, kas dzīvo laukos, bet strādā pilsētās; iedzīvotāji, kas dzīvo pilsētās, bet laukos pavada nedēļas nogales vai vasaras.²⁴⁶ Ja infrastruktūras problēmas tiks risinātas, laukos varētu palielināties labi situēto, pilsētās strādājošo iedzīvotāju skaits, kas Vidzemes laukus izmantos kā modernu dzīvesvietu tīrā un mierīgā vidē. Tāpēc liela nozīme Vidzemes lauku attīstībā šai iedzīvotāju grupai būtu vides kvalitātes un dabas daudzveidības saglabāšanai.²⁴⁷ Kā negatīvs virzītājspēks šajā ziņā darbosies dabas resursu noplicināšana. Ir jāpievērš liela vērība, izmantojot vietējos energoresursus un tos nepārtērējot vairāk nekā tie atjaunojas.²⁴⁸ Arī klimata izmaiņu ietekme uz lauksaimniecību un mežsaimniecību būs svarīgs virzītājspēks, tādēļ jau laicīgi ir nepieciešama mežu un lauksaimniecības zemju īpašnieku izglītošana par nākotnes klimata pārmaiņu iespējamo ietekmi uz viņu darbības nozari.²⁴⁹

Nozīmīgi virzītājspēki Vidzemes laukiem būs arī prioritāro nozaru – lauksaimniecības, piena lopkopības,²⁵⁰ mežsaimniecības un augstas pievienotās vērtības kokapstrādes – attīstības kāpināšana.²⁵¹ Strauja būs lielo saimniecību izaugsme. Lauksaimniecība kļūs arvien specializētāka, un naturālo saimniecību skaits Vidzemē varētu vēl vairāk samazināties.

Kā alternatīva lielo saimniecību attīstībai populārāka kļūs mazāka mēroga sociālā lauksaimniecība, kuras pamatā ir kopienas veidošana, pakalpojumu sniegšana vienas lauku sētas ietvaros, piemēram, cilvēkiem ar īpašām vajadzībām.²⁵² Attīstīsies arī bioloģisko eko-saimniecību niša un „hobij-zemnieku” grupa.²⁵³ Infrastruktūras pieejamības ziņā lauku tūrisma jomā situācija nebūs viennozīmīga, jo arī Vidzemes

lauku klusums, miers un nepārveidotā vide var kļūt par pieprasītu tūrisma pakalpojumu.

Turpinoties esošajām tendencēm, bet nesekojojot aktīvai darbībai infrastruktūras uzlabošanā, iedzīvotāju emigrācija no laukiem uz pilsētām kļūs vēl straujāka, un nodokļu ieņēmumi mazajās lauku pašvaldībās vēl vairāk samazināsies. Vidzemes īpaši atbalstāmajām teritorijām to statuss nepalīdzēs attīstīties, tieši otrādi, - tās kļūs aizvien pamestākas un atkarīgākas no izlīdzināšanas fonda un ES finanšu atbalsta. Turpretī ar infrastruktūras uzlabošanu var panākt to cilvēku, kuriem ir tuvs lauku dzīvesveids, noturēšanu laukos, jo pakalpojumu centru un nodarbinātības iespēju pieejamība palielinās. Tā rezultātā lauku pašvaldībās nebūs tik dramatisks nodokļu apjoma kritums. Lielie lauku uzņēmēji būs ieinteresētāki uzsākt rūpniecisko lauksaimniecību īpaši atbalstāmajās teritorijās, gan atbalsta maksājumu, gan atbilstošas infrastruktūras dēļ.

Ja Vidzemes lauki turpinās attīstīties kā teritorijas pašpietiekamam dzīvesveidam, tie saglabās savu maz skarto lauciniecisكو identitāti un dabu, taču to radītā pievienotā vērtība var būt nepietiekama vietējo pašvaldību ekonomiskajai attīstībai un spējai uzlabot infrastruktūru. Šajā gadījumā Vidzemes lauki joprojām būs ļoti atkarīgi no ES finansējuma. Iedzīvotāju blīvums būs mazs un aizbraucēju būs vairāk. Laukos būs mazāk jauniešu, bet vairāk vecu cilvēku. Laukos palielināsies arī sociāli atstumto grupu īpatsvars. Pieejamo pakalpojumu kļūs mazāk, tie būs grūtāk pieejami. Taču visos scenārijos jārēķinās ar lauku iedzīvotāju emocionālo izvēli, kas saistīts ar vietas identitāti un pieķeršanos senču iekoptajai vietai, kas ne vienmēr ir pakļauta ekonomiski racionāliem lēmumiem.

Vidzemes laukiem mazāk koncentrējoties uz lauksaimniecību, bet vairāk attīstot to pievilcību dzīvošanai, tie var kļūt par Vidzemes pilsētās un Rīgā strādājošo, labi situēto iedzīvotāju dzīvesvietu. Palielināsies vasaras māju skaits. Laukos vairāk dominēs ekoloģiskā saimniekošana, kā arī tūrisms. Lauku un pilsētu attiecības kļūs ciešākas. Lauku attīstība būs ļoti atkarīga no pilsētu attīstības. Būs ļoti izteikta ikdienas migrācija starp laukiem un pilsētām.

Vidzemes laukiem pārejot uz ekonomiski konkurētspējīgās saimniekošanu, būtiski samazināsies mazo saimniecību skaits. Laukos dominēs intensīvā lauksaimnieciskā ražošana un mežsaimniecība. Fermās saimniekos vietējie un ārzemju lielsaimnieki, kam piederēs plašas zemes platības. Vidzemes laukos saražotā ekonomikas pievienotā vērtība un nodokļu ieņēmumi būtiski pieaugs, taču tie kļūs atkarīgāki no globalizācijas ietekmes un starptautisko tirgu izmaiņām, kā arī ES fondu maksājumiem. Lauki būs maz apdzīvoti, daudzas teritorijas tiks apmežotas, ciemu skolas, paši ciemati un daudzas viensētas turpinās izzust.

3.7. Sociālās un kultūras transformācijas

Vai Vidzemē veidosies sašķelta vai integrēta sabiedrība ?

Vēsturiski dažādu kultūru un sociālo grupu sastapšanās saistījusies ar pretrunu uzsvēršanu, atšķirību identificēšanu un cīņu sava viedokļa aizstāvēšanai. Taču mūsdienās šīs attiecības vairāk tiecas uz dialogu, lai atklātu un pielietotu dažādas pozitīvās pieredzes aktuālo jautājumu risināšanai. Vai Vidzemē dažādas kultūras var pastāvēt līdzās? Kuras balsis Vidzemē nākotnē kļūs skaļākas, kuras klusākas? Vai Vidzemē veidosies integrēta vai sašķelta sabiedrība? Kā šobrīd jūtas vidzemnieki?

Eiropas sabiedrības un kultūras pārmaiņas ietekmē pieaugošais bezdarba līmenis,

nabadzība un bagātības koncentrēšanās turīgāko rokās, globalizācija un ES integrācijas process. Arī imigrācija ienes Eiropā jaunas kultūras iezīmes. Tehnoloģiju attīstība ietekmē patēriņu, nodarbinātības līmeni, bet tām ir aizvien lielāka ietekme arī uz dažādu grupu sociālo atstumtību. Arī sabiedrības novecošanās noved pie vērtību un dzīves stilu izmaiņām. Šie procesi rāda, ka integrācijas problēmu risināšanā nākotnē arvien vairāk nāksies iesaistīties valstij un pilsoniskajai sabiedrība.²⁵⁴

Strauji attīstoties ekonomikai, Latvijas sabiedrībā nozīmīga loma bija materiālās labklājības un personīgā statusa nodrošināšanai. Cilvēki ļāvās ilūzijai par ekonomiskās izaugsmes turpināšanos, tāpēc daudzi centās izmantot ekonomikas izaugsmi tikai sev izdevīgā veidā, pat ja bija jāiet „pāri līķiem”. Pēc ekonomikas lejupslīdes daļa iedzīvotāju ir apzinājušies nemitīgo ārējās vides mainību. Lai gan šie cilvēki joprojām vēlas dzīvot labklājībā, ārējais status viņiem vairs nešķiet tik būtisks. Šie cilvēki vēlas sasniegt mērķus, tomēr apzinās, ka tas iespējams, tikai respektējot apkārtējo intereses. Palielinās cilvēku vajadzība pēc iekšējā miera un vēlmes dzīvot sociāli atbildīgā un taisnīgā sabiedrībā.

Raksturīgas pēcmmodernitātes sabiedrības attīstības tendences: cenšanās attālināties no tradicionālā ikdienā, vairāk pievērsties pašaktualizācijai un dažādu vērtību meklējumiem. Mazinās reliģijas loma sabiedrībā, lai arī to uzturētās vērtības joprojām ir būtiskas.

Šobrīd Latvijā gandrīz ceturtdaļa iedzīvotāju dzīvo trūcīgos apstākļos. Ienākumu nevienlīdzības ziņā Latvija ir ceturtajā vietā Eiropā.²⁵⁵ Divas trešdaļas Vidzemes iedzīvotāju šobrīd dzīvo ar ienākumiem, kas mazāki par vidējo algu valstī. Tādēļ likumsakarīgi, ka ievērojama sabiedrības daļas uzmanība joprojām pievērsta ekonomiskajam izdevīgumam visplašākajā nozīmē: no pamata vajadzību apmierināšanas, lai izdzīvotu, līdz statusa un varas nodrošināšanai.²⁵⁶ Tas atstāj negatīvu ietekmi uz cilvēku emocionālo un psiholoģisko stāvokli, kas jau šobrīd kopumā ir smags.²⁵⁷ Pasliktinās iedzīvotāju garīgā veselība, kas daudzos gadījumos izpaužas kā somatiskas saslimšanas.

Latvijas iedzīvotājus raksturo salīdzinoši zems mūža ilgums, īpaši vīriešiem, augsta mirstība un dažādas saslimšanas.²⁵⁸ Sagaidāms, ka vidzemnieku mūža ilgums nākotnē nedaudz palielināsies.²⁵⁹ Tomēr vidzemnieku veselības stāvoklis šobrīd ir neapmierinošs. Liela daļa iedzīvotāju pavirši attiecas pret savu un ģimenes locekļu veselību, galvenokārt pārstrādājoties.²⁶⁰ Depresīvi noskaņota ir arī iedzīvotāju grupa, kas nespēj atrast vietu darba tirgū. Vidzemē ir augsts ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars – 42%.²⁶¹ Lielākais bezdarbnieku skaits ir iedzīvotāji ar profesionālo vidējo izglītību (36%). Latvijā ir arī ļoti augsts jauniešu bezdarba līmenis – 30% (vidēji Eiropā – 21%.²⁶²)

Emocionālo spriedzi un pārslodzi iedzīvotāji nereti cenšas kļiedēt, piekopjot dažādus veselībai kaitīgus ieradumus. Nereti iedzīvotāju brīvā laika pavadīšanas paradumi nav vērsti uz veselības saglabāšanu ilgtermiņā. Gandrīz 40% Latvijas iedzīvotāju pēdējā gada laikā nav apmeklējuši kultūras vai sporta pasākumus, nav nodarbojušies ar aktīvo atpūtu.²⁶³ Tāpēc svarīgi ir veicināt iedzīvotāju izpratni par veselīga dzīvesveida nozīmi un iespējām to īstenot ikdienā. Jāattīsta preventīvā un primārā veselības aprūpes sistēma.²⁶⁴ Šajā ziņā daudz var darīt Vidzemes pašvaldības.

Viena no Vidzemes problēmām ir nepietiekama sociāli atstumto grupu integrācija sabiedrībā.²⁶⁵ Tie pārsvarā ir seniori un bezdarbnieki.²⁶⁶ Lai gan cittautiešu reģionā ir salīdzinoši maz,²⁶⁷ tomēr sabiedrībai kopumā raksturīgs tolerances trūkums pret dažādību.²⁶⁸ Sabiedrībā raksturīga iedzīvotāju socializēšanās atbilstoši ekonomiskajam

stāvoklim. Veidojas sašķelta sabiedrība ar dažādām interesēm un interešu pārstāvniecību. Mazturīgākie iedzīvotāji bieži vien noslēdzas, neiesaistās sabiedrīkos procesos. Līdz ar to arvien mazāk tiek nodrošināta viņu interešu pārstāvniecība. Aktuālas un objektīvas informācijas trūkums ir viens no būtiskākajiem faktoriem, kas veicina lauku iedzīvotāju, īpaši no sociāli atstumtajām grupām, vēl izteiktāku izolāciju, un būtiski samazina viņu iespējas atgriezties darba tirgū un iekļauties sabiedrībā.

Latvijā plaši vērojama tendence arvien mazāk uzticēties politiķiem un notiek atsvešināšanās no demokrātiskām institūcijām.²⁶⁹ Eiropas (arī Latvijas) iedzīvotāji arvien mazāk piedalās vēlēšanās, tomēr biežāk viedokļa paušanai izmanto alternatīvās politiskās līdzdalības un elektroniskās iesaistes formas.²⁷⁰ Tomēr rezultātā nenotiek iedzīvotāju iesaistīšanās lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajos procesos. Tas savukārt palielina korupcijas risku, veicina neefektīvu lēmumu pieņemšanu, nepilnīgu iedzīvotāju radošuma izmantošanu, kā arī dažādu sociālo grupu konfliktu risku.²⁷¹ Latvijas pārvaldības būtiskākais izaicinājums no sociālā viedokļa ir spēja atrast jaunas sadarbības un līdzdalības formas, kas stiprinātu sabiedrības uzticību un iesaisti.²⁷²

Lai gan Latvijas iedzīvotāji neuzticas demokrātiskajām institūcijām, risinājumus aktuālo vajadzību nodrošināšanai gaida no ārējiem spēkiem – valsts, pašvaldība, darba devēja u.c. Formālo un neformālo sociālās drošības tīklu neesamība vidzemniekiem liek uzticēties tikai saviem spēkiem (84%) un tuviniekiem (89%).²⁷³

Eiropas politika turpmākajos gados būs vērsta uz zināšanām un inovāciju balstītas ekonomikas attīstīšanu. Īpaši atbalstīta tiks pētniecība un videi draudzīga saimniekošana.²⁷⁴ Arī Latvijas ilgtermiņa mērķi ir nodarbinātības veicināšana, ieguldījumu palielināšana pētniecībā, iedzīvotāju ar augstāko izglītību skaita palielināšana, skolu nepabeigušo jauniešu un nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaita samazināšana.²⁷⁵

Nākotnē darba tirgū arvien vairāk tiek novērtēta spēja būt mobilam un ātri pieņemt lēmumus, bet zūd pieredzē iegūto zināšanu vērtība.²⁷⁶ Liela nozīme ir izglītības saturam, kas rada vērtības, ietekmē sabiedrības savstarpējo komunikācijas veidu, savstarpējās attiecības, lēmumu pieņemšanu un rīcību. Tā rezultātā ir lielākas iespējas radīt sistēmu, kurā katrs vidzemnieks var atrast un ieraudzīt savu vietu.

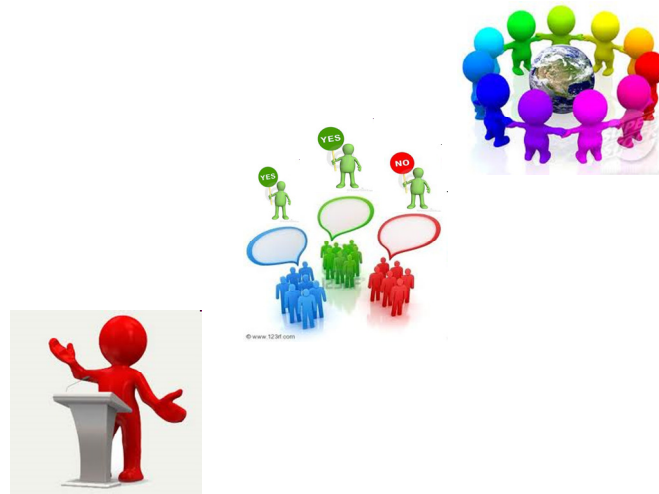
Šobrīd lielai daļai iedzīvotāju ir bailes neiekļauties ekonomiskajā sistēmā. Rezultātā cilvēki vairāk kalpo sistēmai, nevis sistēma kalpo iedzīvotāju labklājības sekmēšanai. Šie aspekti var atstāt negatīvu ietekmi uz jauniešu nākamās profesijas izvēli. Pastāv risks, ka jaunieši izvēlēšies studēt šobrīd prestižākās jomas, nevis studēs atbilstoši interesēm, spējām un iegūtās izglītības aktualitātei nākotnē. Šobrīd izglītības sistēmai ir nepietiekams fokuss uz cilvēkiem. Tā rezultātā pietrūkst izglītības pieejamības visa vecuma cilvēkiem un sociālajiem slāņiem.²⁷⁷

Apzinoties izglītības sistēmas nepilnības, ļoti būtiska ir jau no bērnības ģimenē un izglītības procesā ieaudzināto vērtību loma. Informējot un izglītojot iedzīvotājus, jāpalīdz atklāt katra iekšējais potenciāls un atbildība.

Vidzemes aktīvāko iedzīvotāju šodienas lēmumiem ir būtiska ietekme uz nākotni, tāpēc kopējo sabiedrības procesu izpratnei nepieciešama integrāla pieeja.

Integrālā pieeja ņem vērā lēmumu pieņēmēju spēju skatīties visaptveroši, pieņemot, ka iedzīvotāju, organizāciju, sabiedrības un valsts institūciju pieņemtos lēmumus un rīcības nosaka arī attīstības stadija, kurā sabiedrība vai organizācija atrodas. Jo augstāka attīstības stadija, jo plašāk tiek saskatīts situācijas konteksts. Zemākajās attīstības stadijās lēmumu pieņēmējiem raksturīga egocentriska lēmumu pieņemšana un rīcība, ko

nosaka dominējošās indivīda individuālās vajadzības un vēlmes. Zemākajā stadijā netiek vērtēts, kā individuālās vajadzības saskan ar citu cilvēku individuālajām un sabiedrības kopējām interesēm. Virzoties uz augstākām attīstības stadijām, indivīds iziet caur etnocentrisko attīstības stadiju, kurā kā prioritāru viņš definē savu pārstāvēto grupu – tautu, reģionu, sabiedrības interešu grupu, ģimeni. Šo grupu viņš atzīst par prioritāru arī tad, ja tās intereses ir pretrunā ar citu grupu interesēm. Augstākajā attīstības stadijā indivīds demonstrē pasaulcentrisku skatījumu – apzinās procesu kopsakarības globālā mērogā, spēj identificēt pasaulē notiekošo politisko, ekonomisko un dabas procesu ietekmi uz reģionu, un otrādi – atsevišķu cilvēku, grupu rīcības ietekmi uz globālajiem procesiem. Pasaulcentriskā skatījumā vispilnīgāk tiek apzināta un respektēta objektīvā realitāte. Netiek ignorēta neviena no attīstības stadijām. Tiek atzīta katras stadijas loma un nepieciešamība (*sk. 10. attēlu*).

10. attēls. Dažādas indivīda attīstības stadijas integrālajā pieejā.

Indivīda atrašanās individuālajā, etnocentriskajā vai pasaulcentriskā attīstības stadijā nosaka viņa perspektīvas plašumu.

Sociālās un kultūras transformācijas notiek lēnām. Sabiedrība un katrs tās pārstāvis atrodas nemītīgā pārveides un attīstības procesā. Uzkrātā pieredze un attieksme pret apkārtējo vidi un apstākļiem nosaka cilvēka lēmumus un rīcību. Šobrīd vidzemniekiem ir bailes pazaudēt iespēju īstenot savas intereses, sastopoties ar citu kultūru vajadzībām. Ja vien netiks īstenoti nozīmīgi sociālās integrācijas pasākumi, Vidzemē pieaugs kontrasti starp dažādām sabiedrības grupām, starp pilsētu un lauku teritorijām. Sociāli atstumtās grupas kļūs vēl izolētākas. Tas ietver riskus tām nonākt instinktīvās attīstības stadijā, kas paredz cīņu par izdzīvošanu visiem spēkiem, arī vērsot agresiju pret materiāli nodrošinātākiem iedzīvotājiem, ja tas nepieciešams iztikas sagādāšanai.

Ja Vidzeme izvēlēties ceļu uz integrētu sabiedrību, tad līdz ar paaudžu maiņu arvien vairāk tiks pieņemti lēmumi, kuros tiks ievērotas līdzcilvēku intereses – rīcības kļūs sociāli atbildīgākas, vairāk tiks respektēti likumi, samazināsies ēnu ekonomikas īpatsvars un pieaugs zināšanu un profesionālo prasmju nozīme. Tālākā nākotnē vairāk tiks domāts ne vien par savas grupas interešu ievērošanu, bet arī par dialogu ar citām sabiedrības grupām. Atšķirīgas pieredzes vairs netiks uzskatītas par nepareizām, tās tiks respektētas, iepazītas un to pārbaudītie risinājumi tiks integrēti un izmantoti dažādu jautājumu risināšanā. Līdztekus profesionālo kompetenču iegūšanai, arvien nozīmīgāka kļūst vispusīgas un harmoniskas personības attīstība. Pozitīva tendence, ka nākotnē

pieaug zinašanu un prasmju nozīme – tās būs svarīgākas par varu un statusu, lēmumu pieņemšanā lielāka loma būs diskusijai un spējai vienoties.²⁷⁸ Arvien lielāka iedzīvotāju daļa, līdztekus rūpēm par personīgās labklājības nodrošināšanu, kļūs sociāli atbildīgāki un sabiedriski aktīvāki, brīvajā laikā iesaistoties sabiedrībai svarīgu problēmu risināšanā, piemēram, rūpēsies par dabas vērtību saglabāšanu, cilvēktiesību ievērošanu, sociālu problēmu risināšanu.

3.8. Pārvaldība

„Skaldi un valdi” vai - „lai uzdzied desmitiem ziedu?”

Tā kā Latvijā ir izveidojies centralizētas pārvaldes modelis, Vidzemes nākotni lielā mērā nosaka procesi, kas risinās visas valsts līmenī. Diemžēl līdzšinējā pieredze rāda, ka valsts līmenī veiktās izmaiņas ne vienmēr ir paredzamas, jo ilgtermiņa ieceres nereti tiek upurētas īstermiņa interešu vārdā. Politikas veidošanas nenoteiktību vēl vairāk pastiprina šauru interešu ietekme uz politisko procesu un dinamiskais starptautiskais konteksts, t.sk. arī ES reģionālā politika, kura nosaka pieejamo resursu apjomu teritoriālo atšķirību mazināšanai. Tomēr arī vietējai pārvaldei var būt svarīga nozīme dažādu politiku ieviešanā, pakalpojumu nodrošināšanā saviem iedzīvotājiem, kā arī attīstībai vajadzīgo resursu piesaistīšanā. Rodas jautājums, vai visas Vidzemes teritorijas šobrīd ir pietiekami spēcīgas, lai to nodrošinātu? Kāda būs plānošanas reģiona loma Vidzemes attīstībā?

ES līmenī pārvaldībā arvien lielāku lomu spēlē reģioni. Pieaug dažādu valstu teritoriju sadarbība, visvairāk transporta un vides jautājumos.²⁷⁹ ES nepastāv viena kopēja tās dažādo teritoriju pārvaldības politika,²⁸⁰ bet darbojas vairākas sektoru politikas, piemēram, kopējā lauksaimniecības, zivsaimniecības vai transporta politika.²⁸¹ Šīs politikas ne vienmēr darbojas saskanīgi un ar vienotu ietekmi uz Eiropas reģioniem.²⁸² Lai uzlabotu sektoru politiku ieviešanu dalībvalstīs, izveidota t.s. atvērtās koordinēšanas metode, kas ļauj valstīm savstarpēji sadarboties un pārņemt labo praksi dažādās jomās.²⁸³

Nākamajos 20 gados Eiropas valstu un reģionu pārvaldei nāksies arvien vairāk uzmanības pievērst enerģētikas, ekonomiskās konkurētspējas, pārrobežu sadarbības, sociālajiem, vides, kā arī iedzīvotāju iesaistes jautājumiem, uzticības un pārvaldes caurspīdīguma palielināšanai. Pieaug NVO loma pārvaldes jautājumu risināšanās. ES kopējās politikas un pieejamo fondu apjoms būtiski ietekmēs valstu un pašvaldību pārvaldes dienaskārtību. Reģionu pašvaldībām vienlaicīgi var nākties saskarties ar augstākām iedzīvotāju prasībām un daudz zemāku pieejamo publisko finansējumu šo prasību nodrošināšanai. Ir iespējama ES kopējās lauksaimniecības politikas budžeta samazināšana, kas var negatīvi ietekmēt vairākus reģionus, starp kuriem būs arī Vidzeme.

Lai gan sektoru politikām ir un būs liela ietekme uz reģionu attīstību, Eiropas līmenī vienīgā patiesi teritoriālā (koncentrācija uz teritoriju, nevis nozaru attīstību) politika, ir ES reģionālās attīstības politika²⁸⁴, kas finansējuma ziņā ir otra lielākā, atpaliekot tikai no kopējās lauksaimniecības politikas.²⁸⁵ Līdz 2013. gadam šai politikai ir atvēlēti 37,5% no kopējā Eiropas budžeta.²⁸⁶ Šīs politikas mērķis ir mazināt reģionālās atšķirības ES, taču atsevišķu reģionu gadījumā, it sevišķi Austrumeiropā, realitātē būs nepieciešams vismaz vienas paaudzes nomainīšanas ilgs laiks, līdz tie spēs pietuvoties ES ekonomiski attīstītāko reģionu līmenim.²⁸⁷ Atsevišķos scenārijos reģionu atšķirības var

kļūt vēl krasākas. ES reģionālās attīstības politika palīdz finansēt konkrētus projektus par labu reģioniem, pilsētām un to iedzīvotājiem.²⁸⁸ Kā finansēšanas instrumenti darbojas Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF), Eiropas Sociālais fonds (ESF) un Kohēzijas fonds.²⁸⁹

Latvijā reģionu pašvaldības ir ļoti atkarīgas no valdības, it sevišķi tās piešķirtā finansējuma, kas būtiski samazinās valsts līmenī realizēto budžeta taupības pasākumu dēļ.²⁹⁰ Krīzes ietekmē ir būtiski samazinājušies jau tā zemā iedzīvotāju uzticība pārvaldei, kā arī vēlētāju aktivitāte – Vidzemē kopumā pēdējās pašvaldību vēlēšanās piedalījās vien aptuveni puse no visiem balsstiesīgajiem.²⁹¹ Krīzes ietekmē visā Latvijā un Vidzemē arī strauji samazinājušies iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi novadu pašvaldību budžetos.²⁹² Šī tendence ir padarījusi pašvaldības vēl atkarīgākas no valsts atbalsta un pieejamajām finansēm pašvaldību izlīdzināšanas fondā. Fonda finanšu apjoms, kas nepārtraukti auga līdz pat 2008.g., arī ir strauji samazinājies krīzes ietekmē, un 2010.g bija tuvu 2006.g. līmenim.²⁹³ Tā kā īstermiņā budžeta taupības pasākumus ir plānots turpināt līdz pat 2012.g.²⁹⁴ arī Vidzemes pašvaldībām būs jārēķinās ar ierobežotu publisko finansējumu. Tas var nozīmēt, ka krīzes strauji nobremzētie pašvaldību attīstības tempi savu ātrumu tik drīz var neatgūt. Šajā situācijā vidzemnieki var saskarties ar lielāku pašvaldību mazspēju un spēcīgāku centralizāciju. Tomēr pastāv risks, ka valsts, cenšoties ietaupīt līdzekļus, var novelt uz pašvaldību pleciem dažādas funkcijas bez papildu finansējuma, kas var būtiski apgrūtināt vietējās pārvaldes darbību. Jau tagad mazākās pašvaldības ir spiestas koncentrēties uz savu izdzīvošanas stratēģiju un pakalpojumu sniegšanu iedzīvotājiem īstermiņā, nespējot veikt darbības plānošanu ilgtermiņā.²⁹⁵

Vidzeme ir diezgan sadrumstalots reģions – pēc administratīvi teritoriālās reformas ir saglabājušās 26 pašvaldības: 25 novadi un viena republikas nozīmes pilsēta – Valmiera.²⁹⁶ Pašvaldības ir ļoti atšķirīgas gan pēc apvienoto teritoriju skaita un platības, gan pēc iedzīvotāju skaita.²⁹⁷ Vidzemē ir divi nacionālas nozīmes centri – Cēsis un Valmiera, un pieci reģionālas nozīmes centri: Alūksne, Gulbene, Madona, Valka un Smiltene.²⁹⁸ Kopumā Vidzemes reģiona pašvaldības ir iedzīvotāju ziņā ļoti mazas – trīs pašvaldībās, kurās iedzīvotāju skaits ir lielāks par 20 000, dzīvo trešdaļa no kopējā iedzīvotāju skaita reģionā; deviņās pašvaldībās, kurās iedzīvotāju skaits ir no 6 līdz 20 tūkstoši dzīvo gandrīz puse, bet piecpadsmit pašvaldībās, kurās iedzīvotāju skaits ir mazāks par 5000 tūkstošiem, dzīvo piektā daļa no kopējā iedzīvotāju skaita reģionā.²⁹⁹

Pašvaldību ierobežoto darbības veiktspēju varētu kompensēt spēcīga Vidzemes plānošanas reģiona loma. Tomēr Latvijas plānošanas reģioniem pagaidām ir ierobežota darbības kapacitāte un varas ietekmes līdzekļi.³⁰⁰ Vidzemes plānošanas reģiona realizētās iniciatīvas un projekti ir mērķēti uz reģiona attīstības prioritātēm. Tomēr ierobežotās Latvijas plānošanas reģionu rīcības kapacitātes un varas ietekmes līdzekļu dēļ, tā darbības nav pietiekamas, lai pilnvērtīgi nodrošinātu reģiona attīstību.³⁰¹

Vidzemes pārvaldības jautājumus ietekmēs iedzīvotāju skaita samazināšanās,³⁰² kā arī ES struktūrfondu atbalsta apjoms un ES nozaru politiku prasības, kas pašvaldībām būs jāpilda pat ierobežotu līdzekļu apstākļos.³⁰³ Vidzemes infrastruktūras attīstīšana, lauku – pilsētu uzņēmēju sadarbība, privātā – publiskā partnerība un uzņēmēju klasteru veidošana: šīs visas ir uzskatāmas par Vidzemes reģiona attīstības iespējām, kuru veicināšanā tieši publiskā pārvalde var spēlēt būtisku lomu.³⁰⁴ Uzņēmējdarbības klasteru attīstīšana būs viens no Vidzemes virzītājspēkiem, taču ne visas pašvaldības var būt ieinteresētas šādus projektus attīstīt un atbalstīt.³⁰⁵ Sadarbība starp pārvaldes līmeņiem un sektoriem ilgtermiņā var palielināt pārvaldes izmaksas.³⁰⁶ Pašvaldību

augstā atkarība no valsts centrālā aparāta apgrūtinās Vidzemes attīstības plānošanu.³⁰⁷ Ļoti mazu pašvaldību salīdzinoši lielais skaits un vājā plānošanas reģiona kapacitāte arī darbosies kā reģiona attīstību kavējoši faktori. Vidzemes reģiona vietējo mazāko pašvaldību ierobežotā rīcībspēja, ņemot vērā tiem pieejamo ierobežoto resursu daudzumu, ir neliela, tādēļ plānošanas reģiona koordinējošās lomas stiprināšana būtu atbilstošs risinājums.³⁰⁸ 2011. gada sākumā Saeimā vienbalsīgi tika apstiprināta turpmāka plānošanas reģionu nepieciešamība.³⁰⁹ Tomēr vēl ar vien nav panākts vienprātīgs redzējums par plānošanas reģionu turpmākās darbības modeli, no kuriem viens varētu būt to pārveide par apriņķiem.³¹⁰ Paplašinot plānošanas reģionu funkcijas, tiktu decentralizēta valsts vara un dažādu nozaru jautājumi tiktu plašāk risināti nevis valsts, bet reģionālā vai vietējā līmenī, tādējādi tiktu ņemtas vērā konkrēto Vidzemes teritoriju vajadzības un iespējas.³¹¹ Šādas decentralizācijas gadījumā mazās pašvaldības būs ieguvējas, jo to plānošanas mazspēju kompensēs reģiona darbība. Savukārt lielās pilsētas varētu nebūt ieinteresētas lielākā plānošanas reģiona ietekmē, jo tā varētu zināmā mērā ierobežot šo pilsētu attīstības plānus un rīcības brīvību. Arvien samazinoties pieejamajam publiskajam finansējumam un pieaugot mazo pašvaldību atkarībai no izlīdzināšanas fonda un valsts dotācijām, var izveidoties konflikts starp Vidzemes pilsētām un laukiem. Pilsētas uzskatīs laukus par to attīstību bremsējošām, nevis papildinošām teritorijām. Cīņa par piesaistīto ES fondu un valsts finansējumu, kā arī par iedzīvotājiem, saasināsies. Svarīga būs arī Vidzemes pašvaldību ES fondu apguves projektu izstrādes kvalitāte un kapacitāte. Latvijas reģioni ar augstāko kvalitatīvu projektu rakstīšanas kapacitāti apgūs arī daudz lielāku ierobežotā finansējuma apjomu, atstājot pārējos pie pustukša šķīvja.

Tādējādi nākotnē Vidzemē pārvaldei būs jāizvēlas starp *Stingrās rokas – skaldi un valdi* vai *Lai uzzied desmitiem ziedu!* scenārijiem. *Stingrās rokas* izvēles gadījumā virziens būs uz skaidru resursu pārdali par labu spējīgākajām teritorijām, virzība uz daudz mazāku pašvaldību skaitu – ne vairāk kā 10 pašprietiekamām pašvaldībām un reģiona centru attīstību.³¹² Centralizācija pieaugs, izzudīs pagastu pārvaldes. Pašvaldību pakalpojumi tiks novirzīti uz centriem. Pilsētas, it sevišķi *Vidzemes trijstūris*, kļūs vēl ietekmīgākas. Valmierā kļūs par Vidzemes attīstības centru – reģionālo galvaspilsētu. Šajā scenārijā lauku iedzīvotāju intereses tiks pakārtotas centru attīstībai, jo tie darbosies kā lauku vilcējspēks. Pieaugs iedzīvotāju migrācija no laukiem uz pilsētām. Vidzemes plānošanas reģiona koordinējošā loma būs mazāk nozīmīga. Pašvaldībām apvienojoties, palielināsies to darbības efektivitāte, taču iedzīvotāju intereses laukos un perifērijā tiks sadzirdētas mazāk, tādēļ laukos var pieaugt sociālā spriedze un neapmierinātība ar pārvaldes darbu.

Lai uzzied desmitiem ziedu scenārijā lielāks uzsvars būs uz decentralizāciju un finanšu pārdali starp laukiem un pilsētām.³¹³ Šis scenārijs nebūs tīkams lielākajām apdzīvotajām vietām, bet uzlabos lauku ekonomisko stāvokli. Arī pakalpojumi laukos būs pieejamāki, jo to saņemšanai iedzīvotāji nebūs spiesti doties uz pilsētām. Tomēr resursu izlīdzināšanas ietekmē samazināsies mazo pašvaldību motivācija attīstīties, ekonomiski aktīvo centru attīstība tiks bremsēta. Tad ilgtermiņā lauki var zaudēt.³¹⁴ Vidzemes plānošanas reģiona loma būs nozīmīgāka. Šajā scenārijā iespējama lielāka iedzīvotāju uzticība vietējai pārvaldei, taču, mainoties politiskajai varai, būs zemāka uzsākto politiku un plānošanas ilgtspēja. *Lai uzzied desmitiem ziedu* scenārijs paredz arī aktīvāku pilsoniskās sabiedrības organizāciju un pašvaldību ieinteresētību iedzīvotāju iesaistīšanā.

3.9. Vietu pievilcība

Ilgtermiņa zīmolvedība vai neizteiksmīga kampaņveidīga izlīdzēšanās?

Kas padara vietu pievilcīgu un vai mēs varam paši varam ietekmēt šo procesu? Vai vietu konkurētspēju iespējams palielināt īsā laika posmā ar dažādiem projektiem vai arī pie tās jāstrādā ilgtermiņā? Vidzemes vietu pievilcības veicināšanā Vidzemei paveras izvēles – veikt ilgtermiņa zīmolvedību vai arī izlīdzēties ar neizteiksmīgām kampaņām.

Lauku apvidi daudziem ir pievilcīgas vietas, kurp ceļot. Taču tās ir arī vietas, kur spēlēties, strādāt un izaugt. Dabas un kultūras vērtības, vietas identitāte un miers, apvienojumā ar pārdomāti attīstītām ērtībām, var palielināt lauku pievilcību. Atšķirības starp laukiem un pilsētu mazinās, jo laukos dzīvojošie arvien vairāk vēlas dzīvot moderni. Tajā pat laikā Vidzemes pilsētvidē trešdaļa³¹⁵ iedzīvotāju dzīvo savās privātmājās ar piemājas dārziņu. Pilsētas ir kā magnēti pakalpojumu pieejamībai, intensīvai un kolektīvai brīvā laika pavadīšanai. Lielākās pilsētas nodrošina indivīda ikdienas anonimitāti un precīzāk apmierina dažādās vajadzības. Lielās pilsētas kļūst atvērtākas kultūratšķirībām, kas ir nozīmīgi jaunu cilvēku piesaistei. Pilsētu centrniecības un centrniecības spēki iedzīvotāju atšķirīgajā vērtību izpratnē un darba vietu un pakalpojumu pieejamībā palielina ikdienas svārstveida migrāciju.

Tajā pašā laikā attālākie lauku apvidi ar nepietiekamu infrastruktūru ikdienas dzīvei kļūst arvien nepievilcīgāki. Vairākums jauniešu nākotnē vēlas pamest laukus.³¹⁶ Galvenais motīvs tam ir darba un laba atalgojuma trūkums, taču arī konkrētās vietas pievilcības trūkums: infrastruktūra, vietas piedāvātās izaugsmes un izpausmes iespējas, kā arī atpūtas un izklaides iespējas, pakalpojumu pieejamība, sociālie kontakti un vides sakoptība. Liela daļa jauniešu kā savu potenciālo dzīves vietu pēc divdesmit gadiem labprāt redzētu pilsētu – Valmieru (34 % aptaujāto) vai mazpilsētu reģionā (22 %). Tikai 14 % aptaujāto atbildējuši, ka nākotnē dzīvot laukos, vēl mazāks skaits (tikai 3 %) vēlētos strādāt laukos. Tikai katrs desmitais atzīmēja mazpilsētu, kā iespējamo nākotnes darba vietu. Visbiežāk par iespējamo darba vietu jaunieši bija minējuši reģionu lielpilsētu Valmieru (45 %) vai arī Rīgu (34 %). Tomēr ceļā līdz darbam viņi būtu gatavi pavadīt līdz 30 minūtēm. Tikai piektā daļa aptaujāto jauniešu Rīgu minēja kā savu nākotnes dzīvesvietu. Jaunieši ir mazāk gatavi atstāt Latviju un doties labākas dzīves un darba vietu meklējumos uz ārzemēm (10 %).

Tai pat laikā 2009. gada nogalē veiktais *Eurobarometer* pētījums³¹⁷ liecina, ka 91% Latvijas iedzīvotāju lauksaimniecību un lauku apvidus uzskata par nozīmīgiem savai nākotnei (t.sk. 54% tos atzina par „ļoti nozīmīgiem”). Šis rādītājs gan īpaši neatšķiras no ES vidējiem rādītājiem. Tomēr tas nekādā gadījumā nemazina lauku nozīmi naudas sadalījumā. 2010. gada aptaujā³¹⁸ 80% Latvijas iedzīvotāju norādīja, ka iedzīvotāju dzīve attālākos lauku nostūros ir jānodrošina, lai ko tas arī maksātu. Vairāk par to iestājās gados vecāki iedzīvotāji, grupas ar zemāku izglītības līmeni un nedaudz vairāk latviešu tautības pārstāvju. Rīgā prasību nodrošināt dzīvi attālākos lauku nostūros atbalsta 72%, citās pilsētās – 77%, bet lauku apvidos – 90%.

Mērķtiecīga lauku un pilsētvides pievilcības veicināšana ir būtiska Vidzemes reģiona nākotnei – vietas pievilcība kļūst par galveno konkurētspējas pamatu. Vietas savā starpā sacenšas gan iedzīvotāju, gan uzņēmējdarbības, gan tūristu piesaistē un šo trīs mērķauditoriju mijiedarbībā veidojas savstarpēji saistīts vietas pievilcības trīsstūris. Vietas attīstības galvenie nodrošinātāji ir vietējie iedzīvotāji, kuru skaits mainās dabiskā

pieauguma un vietējās vai starptautiskās migrācijas ietekmē. Vietējā migrācija ir viens no nozīmīgākajiem procesiem, kas var aizstāt negatīvu dabisko pieaugumu un Vidzemē maz apspriesto starptautisko imigrāciju. Ikvienas vietas pievilcību pamatā nosaka darba vietu pieejamība. Tomēr vieta var būt pievilcīga arī ar īpašu tēlu, spēcīgu vietas identitāti vai precīzi īstenotu vietas tirgvedības stratēģiju, kas izraisa iedzīvotāju pieplūdumu. Ar iniciatīvu un zināšanām apveltīti cilvēki kāpina uzņēmējdarbības aktivitāti un darbavietu skaitu. Jo vairāk tūristu, jo lielāka vajadzība tos apkalpot, radot papildu darba vietas. Vietas pievilcībai ir nozīmīgi visi šie komponenti. Vidzemē šā brīža aktualitāte ir ne vien jaunu iedzīvotāju piesaiste, bet arī esošo noturēšana. Vidzemes novadu un pilsētu nākotnes attīstības stratēģiju analīze apstiprināja vietu ieceres par pievilcīgas vides veidošanu, tomēr nebija atrodami pietiekami konkrēti soļi šo mērķu sasniegšanai ilgtermiņā. Nākotnes attīstības redzējums pašvaldībām ir ļoti līdzīgs, neizceļot īpašās vietas priekšrocības un zīmolvēstības virzienu.

Kāds ir risinājums? Visu šo kopumu pievilcības kontekstā vieno *vieta tirgvedība* – mērķtiecīgi adresēts darbības kopums, kas balstīts uz vietas identitāti un zīmolu ar īpašo vērtību izcelšanu iedzīvotāju, uzņēmējdarbības un tūristu piesaistei. Īpaša loma ir vietējam tūrismam, kas nodrošina potenciālajiem iedzīvotājiem, īpašuma pircējiem vai uzņēmējdarbības uzsācējiem iepazīt vietu kā tās apmeklētājiem. Tas rosina pašvaldības aktīvi iesaistīties tūrisma attīstības veicināšanā, ko atbalsta arī citas iesaistītās puses. Tūristu piesaistei Vidzemē kopš 1997.gada veidota mērķtiecīga reģiona tirgvedības stratēģija³¹⁹ ārējiem tirgiem. Tā gan nav balstīta uz precīzu vietu zīmolvēstību un galamērķu atšķirīgu pozicionējumu; vietējais tūrisms netiek izvirzīts par instrumentu galvaspilsētas vai citu reģionu iedzīvotāju pārvilināšanai. Tomēr visas Vidzemes pievilcības kontekstā ir izveidota vienīgā reģionu aptverošā mārketinga padome ar vienojošu mērķi tūristu piesaistei. Vidzemes tūrisma resursi un kopējais piedāvājums gan nav krasi atšķirīgi no citu Latvijas reģionu vai Igaunijas piedāvājuma.

Vidzemei ir izdevīgs ģeogrāfiskais novietojums – robežas ar Igauniju un Krieviju, daļa Vidzemes tuvu Rīgai, Vidzemi šķērsojošie tranzīta ceļi – dos iespējas arī nākotnē. No galvaspilsētas tuvākajiem novadiem (līdz 100 km) ir ļoti intensīva svārstveida migrācija uz Rīgu, kas piedāvā vairāk darba iespēju.

Ar iestāšanos Eiropas Savienībā un pateicoties pirms iestāšanās finansējumam pēdējā desmitgadē notikusi nozīmīgākā, lai arī kampaņveida, attīstība lauku un pilsētvides fiziskās pievilcības veicināšanai. Dažādie īstenotie projekti tiešā veidā saistīti ar vietas pievilcības veicināšanu galvenokārt iedzīvotāju noturēšanai vai piesaistei, piemēram, ūdenssaimniecības infrastruktūras attīstība apdzīvotās vietās³²⁰ (Ērgļos, Gulbenē, Liepā, Rūjienā u.c.); vides labiekārtošana un infrastruktūras elementu attīstīšana (piemēram, Valkā³²¹); ielu tīklu labiekārtošana (lielākajā daļā Vidzemes novadu); jaunu bērnu dārzu (piemēram, Smiltēnē), skolu (piemēram, Valmierā), pansionātu (piemēram, Valmierā) un slimnīcu (piemēram, Madonā) celtniecība vai renovēšana; saietu namu (piemēram, Jaunklidzī) sporta (piemēram, Brenguļos), kultūras (piemēram, Apē, Līgatnē) un jauniešu iniciatīvu centru (piemēram, Burtniekos) renovācija vai celtniecība. Lauku reģioniem nozīmīgi ir Latvijas Lauku atbalsta dienesta administrētie ES lauku atbalsta maksājumi par zemju apsaimniekošanu, kas veicina arī ainavisko vietu pievilcību. Dabas vides pievilcībai īstenoti dažādi ar dabas aizsardzību un dabas tūrismu infrastruktūras attīstību saistīti projekti (piemēram, Gaujas nacionālajā parkā, Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā u.c.), kā arī vēl citas iniciatīvas.

Ērtības, kas sekmēs lauku apvidu pievilcību, ir saistītas ar dabiskajiem priekšnoteikumiem (klimats, gaisa kvalitāte, zeme, ūdens un dabas daudzveidība). Tie

rada ainavisku pamatni un resursus nodarbinātībai un atpūtai, infrastruktūras veidošanai (ceļi, tehnoloģijas un pakalpojumi), kultūras attīstībai (tradīcijas, kultūras mantojums, māksla, sports un izklaide), kas vērsta uz dzīves kvalitātes paaugstināšanos. No dabas resursiem jo īpaši pieeja tīram ūdenim un ainaviskums nākotnē turpinās ietekmēt nekustamo īpašumu vērtību. Kultūras ērtības iekļauj pastāvīgās (muzejs u.c.) vai īslaicīgi piesaistītās (īpaši pasākumi, svētki u.c.) aktivitātes, iekļaujot vietējos stāstus un tradīcijas. Izceļams arī darbs kā kultūras vērtība, kas saistāms ar senajām amata prasmēm. To īpašā vērtība ir spējā vienot cilvēkus ar viņu mantojumu, dzimtu un vietējo sabiedrību, kas raisa lokālā patriotisma un vietas piederības sajūtu. Atpūtai, sportam un mākslai raksturīga izveidota pamatne (slēpošanas trases, pastaigu takas), taču tik pat nozīmīga ir vide kopumā, kas pieļauj āra aktivitātes, medības vai savvaļas dabas vērošanu. To īpašā vērtība saistāma ar veselīgumu, labjūtu, individuālajām izpausmēm, atlētisko un estētisko pieredzi, identitātes veidošanu un statusu. Dažādas Vidzemes pilsētu pievilcības elementu izpausmes var aplūkot 4. pielikumā.

Galvenie lauku pievilcības taustāmās vides raksturvārdi saistīti ar labi pieejamu un ērtībām aprīkotu viensētu kā dzīvesvietu, kvalitatīvu pārtiku, dārziem, ainaviskumu un zaļu vidi, labi iekoptām apkārtnes sabiedriskajām vietām. Svarīgākie lauku pievilcības netaustāmās vides raksturvārdi saistīti ar piederības apziņu; sajūtu, ka esi savienots ar pasauli, kopīgām vērtībām, īpašu gaisotni, mieru, viesmīlību, klusumu, saskaņu ar dabas ritmu un sevi, radošu un drošu vidi bērnu izaugšanai, latviskās valodas (arī malēniešu u.c. dialekta) izpausmēm, patriotismu un īpašu auru. Pamatā to veido ļoti izteiksmīgs lauku dzīves tēls kā pretstats pilsētas dzīvei, kur viens no lielākajiem izaicinājumiem ir lauku sabiedrības iespējām socializēties.

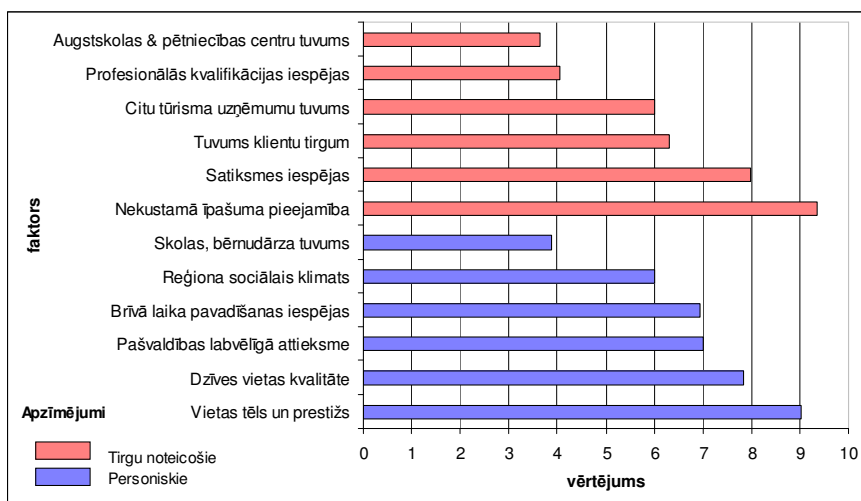
Mazpilsētas šīs vērtības var izcelt pretstatā lielajām pilsētām, kur ir koncentrētāka dažādu ērtību pieejamība. Tieši šeit īpaši jāizceļ iespējas socializēties – biežāki pasākumi, maltīšu ieturēšana ārpus mājas, jaunu cilvēku pulcēšanās vietas (deju vakari, skeitparki u.c.). Pārāk spēcīga vietas identitāte tomēr pastiprina sabiedrības pašpietiekamību, radot šķēršļus vieglāk iekļauties jaunienācējiem.

Ja daba un kultūra veido pamata pievilcību lauku apvidiem, tad ļoti nozīmīgas ir arī sistēmiskās ērtības, ar ko panākt labvēlīgu ietekmi uz lēmumu pārcelties uz dzīvi šajā vietā, attīstīt uzņēmējdarbību, veikt tūrisma aktivitātes. Šīs ērtības veido vietas pievilcības elementus, kas iekļaujami vietu mārketinga saturā: infrastruktūra, kas nodrošina mobilitāti darbam un atpūtai (ceļi, ūdens, elektroenerģija u.c.), tuvums (pakalpojumu centri, mediji, internets), nozīmīgākie pakalpojumi (veselības aprūpe, skolas, reliģija u.c.) un kapacitāte (zināšanas un prasmes, cilvēku kapitāls un pārvaldība).

Latvijas lauku tūrisma 219 uzņēmēju interviju³²² apkopojums par uzņēmējdarbības vietas izvēli pierāda gan fizisko, gan emocionālo apsvērumu nozīmīgumu (*sk. 11. attēlu*). Līdztekus tirgu noteicošajiem faktoriem, kas objektīvi ietekmē tūristu plūsmas (pieejamība, tirgus tuvums u.c.), vietas izvēlē nozīmīgi ir arī personiskie faktori (dzīves vietas kvalitāte, vietas prestižs un sociālais klimats), kas daudz mazāk ietekmē tūristu lēmumus par vietas apmeklēšanu, taču ļauj pašiem uzņēmējiem labi justies konkrētajā vietā.

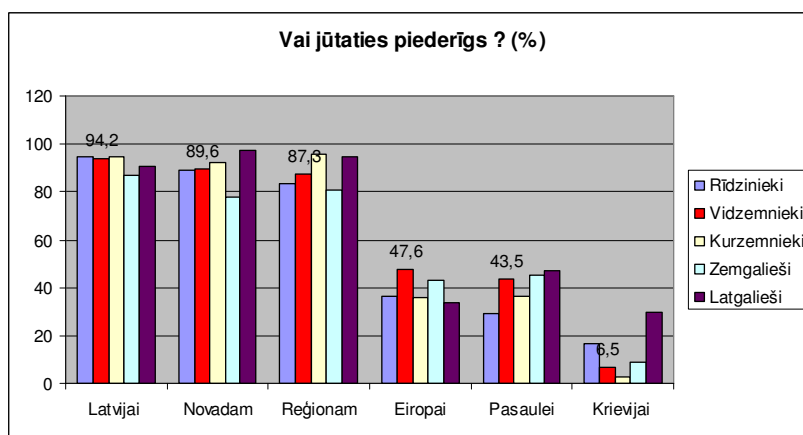
Vidzemes pievilcība uzņēmējdarbībai nav viennozīmīgi izvērtējama. Samērā labi attīstīts informācijas tehnoloģiju un komunikāciju sektors mijiedarbojas ar vāji attīstītu transporta infrastruktūru, kas samazina darbaspēka mobilitāti. Lai gan kopumā uzņēmējdarbības vide ir droša, tomēr kvantitatīvi Vidzeme uzņēmējdarbības uzsākšanai ir ļoti mazs tirgus. Vietējām pašvaldībām trūkst iespēju piesaistīt uzņēmējus, sniedzot

tiem vērā ņemamu atbalstu.

11. attēls. Lauku tūrisma uzņēmējdarbības vietas izvēli ietekmējošie faktori un to nozīmīgums.³²³

Komentējot vietas identitātes situāciju (*sk. 12. attēlu*), vidzemnieki ļoti spēcīgi apzinās sevi kā Vidzemes iedzīvotājus, vienlaicīgi jūtas piederīgi savam novadam, vēl izteiktāk-Latvijai. Ļoti spēcīga lokālā identitāte var būt drauds citu kultūru atstumšanai, kas nerada labvēlīgu vidi vietu ekonomiskajai izaugsmei ilgtermiņā.

12. attēls. Vidzemnieku vietas identitāte un piederības sajūta.³²⁴

Vidzemes lauku un mazpilsētu pievilcības kontekstā mērķtiecīgas vietas tirgvedības aktivitātes noteiks vairāk vai mazāk veiksmīgu vietu savstarpējo sadalījumu. Zīmolvēdība ir ilgstošs process, ko nevar balstīt tikai uz kampaņveidīgiem uzplaksnījumiem. Tikai ar jauna logo un devīzes radīšanu neviena vieta vēl nerada noturīgu emocionālo pieķeršanos. Tam nepieciešamas vērtības un saturs, ko veido ikviena iesaistītā puse, taču īpaši nozīmīga ir vietējā sabiedrība un tās iniciatīvu veicināšana. Pievilcību veicinošie projekti var palīdzēt zīmolvēdības procesā tad, ja stratēģiskais ietvars ir skaidrs, taču nākotnes vietu pastāvēšana un konkurētspējas nodrošināšana bez zīmolvēdības ir grūti iedomājama.

4. Četri scenāriji

4.1. Status-quo scenārijs

Vidzemes ceļš ved augšup, bet gājēji tādi paši

Šajā scenārijā paredzēts, ka turpināsies pašreizējie procesi, bet iesaistītās puses nerīkosies aktīvi, lai mazinātu virzītājspēku negatīvo ietekmi. Dominēs reaģējoša pieeja, bet izpaliks uz rīcību vērsta politikas un inovatīvi risinājumi. Tāpēc arī ekonomiskie, demogrāfiskie, klimata izmaiņu un enerģētikas procesi ritēs savu gaitu līdz to likumsakarīgam iznākumam.

Fons. Vidzemes iedzīvotāji ir noguruši no ārējām pārmaiņām un arī paši nevēlas mainīties. Uzņēmīgie vidzemnieki ir pārāk pārņemti ar problēmu seku likvidēšanu, taču viņiem trūkst uzdrīkstēšanās un zināšanu, lai novērstu problēmu īstos cēloņus, spētu rīkoties stratēģiski un savu enerģiju velītu nākotnes attīstības plānošanai. Iedzīvotāji baidās pazaudēt savu identitāti un drošību. Bailes veicina agresiju un norobežošanos savas kultūras ietvaros, kas izpaužas, sastopoties ar citām kultūrām un pieredzēm. Bailes veicina destruktīvu lēmumu pieņemšanu un rīcību. Tās kavē attīstību un neļauj apjaust latviskās kultūras vietu globālajā kultūru mozaīkā. Bailes veicina norobežošanos, tāpēc katrs pats spiests risināt uzdevumus, kurus vienkāršāk būtu atrisināt, integrējot dažādas pieredzes un apvienojoties. Status-quo scenārijā tiek radīta mānīga drošības sajūta, ļaujoties ilūzijai par apkārtējās pasaules nemainīgumu. Daudz resursu tiek tērēts šīs ilūzijas saglabāšanai, cīnoties pret jebkuriem faktoriem, kas var veicināt izmaiņas.

Status-quo scenārijā ekonomikas atlabšana pēc krīzes notiks lēni. Darba trūkums laukos liks Vidzemes iedzīvotājiem doties uz pilsētām. Dzīves kvalitāti noteiks katra iedzīvotāja spēja pašam atrast veidu, kā nodrošināt iztikas līdzekļus. Pieaugs pašnodarbināto loma. Mazāk pievilcīgie lauku apvidi straujāk zaudēs iedzīvotājus. Tajos paliks sociāli atkarīgās iedzīvotāju grupas un pašpietiekamās saimniecības, kurās dzīvos noteikta aroda pratēji un amatnieki. Mazāk pievilcīgajās lauku teritorijās paplašināsies zemju platības, kuras izmantos intensīvajai lauksaimniecībai vai apmežošanai. Tomēr palielināsies arī lauksaimniecībā neizmantoto un degradēto teritoriju īpatsvars. Pievilcīgajos laukos pieaugs senioru, jaunu ģimeņu, vasarnīcu un sezonālo tūristu skaits. Laukos izveidosies neliels turīgo zemnieku slānis, tomēr lielās saimniecības spēs nodrošināt darbu tikai nedaudziem. Gan laukos, gan pilsētās palielināsies sociālie kontrasti. Vidzemes ceļu tīkla kvalitāte uzlabosies galvenokārt jau tagad noslogotākajos posmos. Tāpēc pieprasījums pēc kvalitatīvas infrastruktūras pārsniegs piedāvājumu.

Status-quo scenārijā pašvaldības, uzņēmēji un sabiedriskās organizācijas ieņems nogaidošu pozīciju, reaģējot tikai uz ārējām iniciatīvām un atbalstu, t.sk. uz ES fondu finansējuma apguvi. Laukos būs mazāk iniciatīvu un pakalpojumu skolu pabeigušiem jauniešiem, jo galvenais būs nodrošināt "sirmā elektorāta" dzīves kvalitāti. Tas palielinās spiedienu uz pašvaldību budžetu. Uz zināšanām balstītas nozares attīstīsies galvenokārt tikai Valmierā un tuvākajā apkārtnē. Tradicionālās Vidzemes nozares noturēsies, tomēr dažādu specializētu produktu ražošana un zināšanu atjaunošana nozarē kavēsies. Samazināsies arī tradicionāli spēcīgo nozaru konkurētspēja. Rūpnieciskās aktivitātes joprojām koncentrēsies trijstūrī starp Valmieru, Cēsīm un Smiltēni.

Status-quo scenārijā paredzama ārvalstu imigrantu ieplūšana Vidzemē, jo mazais iedzīvotāju skaits vairs neļaus uzturēt ierasto pakalpojumu līmeni. Imigranti apmetīsies uz dzīvi lielākajās pilsētās, kur ir lielākas darba iespējas, labāk attīstīta sociālā sistēma un infrastruktūra, lielāka tolerance citām kultūrām. Tā kā šajā scenārijā Vidzemes novadi nerīkojas aktīvi, tiem nebūs imigrantu integrācijas un mājokļu politikas. Imigrācija palielinās spiedienu uz sociālajiem dienestiem un radīs spriedzi pilsētās.

Pašvaldības uzskatīs sevi par atsevišķām „karaļvalstīm” un sadarbība notiks tikai līdzšinējā apjomā un formā. Politikas veidošanā pamatā saglabāsies nozaru pieeja, tomēr izplatītāki kļūs dažādu starpnozaru projekti izglītībā, tūrismā uzņēmējdarbības veicināšanā un kultūrā. Enerģijas cenu stabilā pieauguma dēļ katra pašvaldība īstēnos tikai uz savu teritoriju vērstus energoefektivitātes un alternatīvās enerģijas veicināšanas pasākumus. Nespēdams attaisnot savu pastāvēšanu, Vidzemes plānošanas reģions sadalīsies un 2030. gadā vairs nepastāvēs pašreizējās robežās.

Vietu pievilcības nodrošināšanā *status-quo* scenārijā liela nozīme arī turpmāk tiks pievērsta infrastruktūras un ērtību attīstībai laukos, jo vietējie politiķi tieksies pēc sabiedrības atbalsta, izmantojot jebkuru iespēju piesaistīt ES finansējumu. Tomēr vietu pievilcības izpratnē pietrūks ilgtermiņa nākotnes redzējuma un vietu pievilcība tiks veidota kampaņveidīgi. Šīs kampaņas būs vairāk atkarīgas no politiķu izpratnes un ekspertu skatījuma, bet mazāk apspriestas sabiedrībā. Mazpilsētām un lauku vidēm nebūs raksturīga mērķtiecīga un aktīva vietu zīmolvedības stratēģija un specializācija. Vietu pievilcības veidošanas panākumu idejas tiks kopētas, bet ne veiksmīgi atkārtotas. Lielākie zaudētāji būs lauku reģioni, kur turpināsies lauksaimniecībā izmantojamo zemju aizaugšana, jo zemju tirgus tiks aizsargāts no ārvalstu ienācējiem, bet paši vietējie ieguldāmo resursu ierobežotības dēļ nespēs saimniekot aktīvāk. *Status-quo* scenārijā Lauku pievilcība būs izteikti salveidīga – atkarīga no cilvēkfaktora konkrētajās vietās. Tomēr vietas identitāte joprojām saglabāsies un pastāvēs lokālpatriotisms. Tas arī kļūs par dominējošo motīvu atlikušajai iedzīvotāju daļai, kuri turpinās paciest infrastruktūras neesamības radītās neērtības. Tomēr ar laiku to aizēnos vēl vairāk sarūkošais iedzīvotāju skaits. Pamazām „omi laukos” nomainīs labi sakārtoti, taču lielāko daļu gada tukši vasarnīcu īpašumi. Tūrisms attīstīsies, ja izdosies piesaistīt finansējumu projektiem, Lauku tūrisma uzņēmēji tūrismu uzskatīs par dzīvesveidu, nevis nopelnīšanas iespēju. Tūrisma tirgus nostabilizēsies, attīstoties kvalitatīvākajiem un konkurētspējīgākajiem piedāvājumiem, kas reaģēs uz dzīve stilu izmaiņām. Tomēr tūrisma piedāvājums būs sadrumstalots un maz specializēts. Vietas pievilcību mazinās arī dažādu nozaru nespēja integrēt attīstības centienus vienotā stratēģijā.

Plusi: mazāk reformu un iekšējo pārmaiņu; rūpes par “sirmo elektorātu”.

Mīnusi: nav gatavības pārmaiņām; uz aktīvu rīcību vērstas politikas trūkums pastiprina negatīvās tendences.

4.2. Konkurences scenārijs

Vidzemes ceļš ved augšup tikai spēcīgākajiem

Šajā scenārijā straujāku izaugsmi piedzīvos tās vietas un nozares, kurām jau ir attīstības potenciāls, jo reģiona ekonomika attīstīsies pēc principa “ar veselo kāju uz priekšu.” Būs vērojama dinamiska, uz indivīdu un konkurētspējas celšanu vērsta pieeja. Politikas veidotāji centīsies samazināt attīstības šķēršļus, jo no “jauno tīģeru veiksmes” ieguvēji būs arī pārējie. Konkurences scenārijā Vidzemes ceļš vedīs augšup, bet katrs par šo ceļu ies atsevišķi. Ātrāk pa šo ceļu izdosies uzkāpt spēcīgākajiem, turīgākajiem, gudrākajiem un talantīgajiem.

Fons. Uzņēmīgākie Vidzemes iedzīvotāji pierāda savu varēšanu, aicinot atbalstīt tikai perspektīvās Vidzemes nozares un vietas. Vairums labu dzīvi saista ar materiālām vērtībām, tāpēc tieksme pēc lielākas labklājības mudina uz sasniegumiem. Diemžēl pieaugošā sabiedrības nevienlīdzība saasina cilvēkos negatīvās emocijas – skaudību un alkatību. Rodas sagrozīti priekšstati par labumu ieguves ceļiem. Biežākas kļūst sociāli nelabvēlīgās parādības un cilvēki jūtas ekonomiski un psiholoģiski nedroši. Pastiprinās sabiedrības individualizācija, kas izpaužas „kastu” domāšanā. Cilvēki neapzinās savu iekšējo aicinājumu un seko iedomātiem dzīves modeļiem. Lai gan Vidzeme ir etniski viendabīgākais Latvijas reģions, iedzīvotājiem raksturīga vāja sociālo saišu noturība. Rezultātā daudzas sociālas grupas, jo īpaši veci cilvēki un jaunieši, vairs nejūtas piederīgi sabiedrībai. Grupu dialogs faktiski nenotiek. Galvenā uzmanība tiek pievērsta dominējošo grupu tālākai attīstībai. Lielas sabiedrības daļas iespējas apmierināt pamata vajadzības un attīstīt savas stiprās puses ir ierobežotas. Vājākie kalpo sistēmai, kas nodrošina stiprāko interešu apmierināšanu, vai arī tiek izslēgti no tās.

Konkurences scenārijā reģiona ekonomika kopumā ātrāk atgūstas no krīzes nekā *status-quo* scenārijā, bet attīstība būs nevienmērīga un galvenokārt skars tikai pilsētas. Uzlabojoties valsts ekonomiskajai bilancei, aizvien vairāk līdzekļu tiks novirzīts pētniecībai, izglītībai un IT infrastruktūras attīstībai, taču finansējums sabiedriskajā sektorā strauji samazināsies. Tas samazinās pakalpojumu pieejamību neaizsargātākajām sabiedrības grupām t.sk. arī lauku iedzīvotājiem. Tajā pašā iesaistītās puses sadarbosies, lai veicinātu iedzīvotāju nodarbinātspēju un uzņēmējspēju.

Konkurences scenārijā iedzīvotāju aizplūšana uz ārzemēm un lielajām pilsētām būs vēl straujāka nekā *status-quo* scenārijā. Tāpēc darba tirgu nāksies atvērt citvalstu imigrantu ieplūdumam. Atšķirībā no *status-quo* scenārija, imigrantu piesaistes politika konkurences scenārijā būs daudz mērķtiecīgāka. Priekšroka tiks dota trim imigrantu grupām: ārvalstu studentiem, augsti kvalificētiem imigrantiem un mazkvalificētā darba strādniekiem. Lai nodrošinātu pārskatāmu migrantu plūsmu, Vidzemes uzņēmumi un pašvaldības būs aktīvi līdzdalībnieki migrācijas politikas īstenošanā. Imigrantiem tiks piedāvāti mājokļi, valodas apmācība u.c. pakalpojumi. Austrumu pierobežu teritorijās tiks būvētas vasarnīcas Krievijas iedzīvotājiem. Uz ekonomisko izaugsmi orientētās pašvaldības uzsāks mērķtiecīgas galvaspilsētas iedzīvotāju piesaistīšanas kampaņas, reklamējot savus pakalpojumus, mājokļus un izglītības iespējas.

Valmiera pārtaps par mazu multikulturālu pilsētu – mazo Čikāgu vai Londonu, kur uzsvars likts uz mūsdienīgo, laikmetīgo un zīmolīgo. Parādīsies jaunas vietas, kurās patīkami uzturēties dažādu dzīves stilu jauniešiem. Mazākajās pilsētās jauniešu skaits turpinās samazināties. Vienlaicīgi arī Rīga nostiprinās savas Ziemeļvalstu metropoles pozīcijas, koncentrējot sevī galvenās iedzīvotāju, kapitāla, transporta un zināšanu plūsmas. Latvijas reģionu un lielāko pilsētu starpā saasināsies konkurence par valsts un

ES struktūrfondu finansējuma pārdali. Valstī saglabāsies monocentriskais attīstības modelis ar mazu, tomēr efektīvu pārvaldes aparātu.

Konkurences scenārijā pieaugs pieprasījums pēc kvalitatīvas transporta infrastruktūras un pārvaldījumiem. Tiks attīstīti stratēģiskie pārobežu transporta koridori ar Krieviju, Baltkrieviju un arī ES plānotie projekti. Notiks efektīva tirdzniecība ar Austrumu valstīm. Mazāk tiks domāts par vietējo transporta plūsmu sakārtošanu, jo tās nebūs prioritāras. Pakalpojumu sniegšanā būs novērojama spēcīga centralizācijas stratēģija. Samazinoties skolēnu skaitam skolās, izdzīvos tikai tās vispārīgās un profesionālās skolas, kas spēs nodrošināt kvalitatīvu izglītības piedāvājumu. Svarīgākie būs laukus ar lielpilsētām savienojošie ceļi. Ievērojami samazināsies brauciena laiks no Vidzemes līdz Rīgai, pateicoties labāk organizētai ceļu un dzelzceļa satiksmei.

Vidzemē ieplūdīs ārvalstu investīcijas, taču investori dos priekšroku teritorijām ar kvalitatīvu ceļu, elektrības, gāzes un interneta infrastruktūru. Vidzemē izveidosies 2-3 speciālās ekonomiskās zonas. Tomēr investīcijas ienāks tikai tajos uzņēmumos, kas uzrādīs labus ekonomiskos rādītājus un būs vērsti uz inovācijām. Investoru interesi piesaistīs atjaunojamās enerģijas ražošanas sektors. Radīsies produkti ar lielāku pievienoto vērtību kokapstrādē un piena pārstrādes nozarē. Uz ViA bāzes attīstīsies informācijas tehnoloģiju sektors. Lai gan Vidzemē dominēs intensīvā lauksaimniecība, lielie vietējie lauksaimnieki investēs lauksaimniecības attīstīšanā Ukrainā, Baltkrievijā un Krievijā, jo tur būs auglīgākas zemes un zemākas darbaspēka izmaksas. Tāpēc lauksaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits samazināsies, bet brīvās zemes tiks izmantotas enerģētisko kultūru audzēšanai vai apmežošanai. Konkurences scenārijā mazināsies arī ES atbalsts lauksaimniecībai. Tāpēc no ES finansējuma atkarīgo vidējo un mazo saimniecību modelis beigs pastāvēt. Salveidīgi saglabāsies viensētas, kas ignorēs konkurences tirgus principus un centīsies pašas nodrošināt sevi, taču vienlaicīgi tās apgrūtinās pieaugošais nekustamā īpašuma nodoklis.

Lai nodrošinātu konkurētspēju, tiks samazinātas administratīvās barjeras un daudzi pakalpojumi nodoti privātajam sektoram. Reģionālie attīstības centri sacentīsies par specializāciju noteiktās nozarēs. Konkurences apstākļos pašvaldību un uzņēmumu starpā sadarbība nesekmēsies. Kopīgi sadarbības projekti un klasteri veidosies tradicionāli spēcīgajās Vidzemes nozarēs – kokrūpniecībā un piensaimniecībā.

Kopumā katrs uzņēmums, nozare un pašvaldība cīnīsies par sevi. Tā kā ražošana un intensīvā lauksaimniecība un transports būs Vidzemes ekonomiskās prioritātes, tad vides aizsardzība, sociālā sfēra un sabiedrības integrācijas jautājumi tiks atbīdīti otrajā plānā. Tā rezultātā sociāli atstumto iedzīvotāju un vides aizstāvju neapmierinātās balsis šajā scenārijā kļūs aizvien skaļākas un to protesta metodes – radikālākas.

Vietu sāncensība konkurences scenārijā saasināsies. Gan iedzīvotājiem, gan uzņēmējdarbībai pievilcīgāki šķitīs galvaspilsētai tuvāk esošie pilsētu centri – Valmiera, Cēsis, Smiltene, kas attīsta arī apkārt esošos lauku novadus. Tomēr pašu konkurētspējīgo centru sadarbība būs vāja un dominēs izteikta savstarpējā konkurence. Palielinās polarizācija gan sabiedrībā, gan vietu attīstībā – labi sakārtoti un pievilcīgi mazpilsētu un lauku ciemu centri mīsies ar pamestiem nomaļiem ciemiem. Izzudīs virkne mazo ciemu – bijušo kolhoza centru; mainīsies arī dažas mazāko pilsētu struktūras (piemēram, Seda būs spiesta apvienoties ar Strenčiem). Lauku vidē ainava vienādosies, zaudējot izteikto mozaikveida pievilcību – aizaugušas vai apmežotas lauksaimniecības zemes mīsies ar lieliem lauksaimniecībā intensīvi izmantotiem apvidiem. Mazajos ciemos, kas vairs nebūs pievilcīgi dzīvošanai, būs problemātiski apsaimniekot par ES naudu realizētos lielos celtniecības projektus – sporta halles un

kultūras centrus. Sāncensība būs stabils virzītājspēks vietu attīstībai – pasākumu, izdevīgāko investīciju projektu piesaiste dos iespējas labi kvalificētam darbspēkam konkurētspējīgākajos centros. Tie īstenos mērķtiecīgu vietu zīmolvēdības procesu.

Tūrismā mazināsies valsts un pašvaldības atbalsts, liekot uzņēmējiem aktivizēties un attīstīt savu specializāciju, spēcīgākas tirgvedības stratēģijas. Tūrismā konkurētspējīgi paliks jau tradicionālie tūrisma resursu koncentrācijas centri, taču pieaugs kvalitatīvu pasākumu organizēšanas nozīme apmeklētāju piesaistē, darbību pārtrauks virkne vājāk pozicionēto un mazāk specializēto lauku tūrisma uzņēmumu, kuru tirgvedības aktivitātes pašvaldības vairs nevarēs atbalstīt. Cietīs kultūras mantojums, ko nevarēs privatizēt, vai tam būs grūti atrast racionālu un ekonomiski pamatotu pielietojumu. Attīstītajās teritorijās ekonomiskā progresa turpmākai nodrošināšanai tiks upurēta dabas daudzveidība.

Plusi: bezdarba samazināšanās, iedzīvotāju nodarbinātspējas uzlabošana, uzsvars uz produktivitāti un inovāciju, administratīvo barjeru mazināšana, investīciju ieplūšana, atbalsts perspektīvajām nozarēm un teritorijām, vadīta imigrācijas politika, lielāka mobilitāte.

Mīnusi: strauja iedzīvotāju skaita samazināšanās laukos; sociālās atstumtības un teritoriālo atšķirību palielināšanās; vides un sociālās ilgtspējas mazināšanās; nepietiekama sadarbība; vāja savstarpējā solidaritāte; kopēju vērtību trūkums; atsvešināšanās.

4.3. Kohēzijas scenārijs

Vidzemes ceļš ved augšup, pavelkot kalnā arī vājākos

Kohēzijas scenārijs vērsts uz teritoriālo un sociālo atšķirību mazināšanu un ilgtspējības veicināšanu. Kohēzijas raksturīgākās politikas ir sociālā iekļaušana, atbalsts mazajai lauksaimniecībai, dažādi sadarbības risinājumi un vietējo tirgu aizsardzība. Kohēzijas scenārijā Vidzemes ceļš ved augšup lēnāk, sniedzot roku arī tiem, kuri ir vājāki un nespēj kalnā kāpt pašī.

Fons. "Treknajiem gadiem" raksturīgo individuālismu, materiālismu un tuvredzību nomaina rūpes par ilgtspējīgu attīstību un sabiedrības saliedētību. Pārmaiņu laikos Vidzemes iedzīvotāji tiecas pēc drošības un stabilitātes. Šīs vērtības iedzīvotāji rod savstarpējā sadarbībā – savās ģimenēs, kopienās un kolektīvos. Pieaug dažādu Vidzemes grupu piederības sajūta sabiedrībai un stiprinās iedzīvotāju identificēšanās ar savu novadu, pilsētu un Vidzemes reģionu. Kohēzijas scenārijā tiek respektētas visdažādāko sabiedrības grupu vajadzības. Resursi ir ierobežoti, bet vajadzību ir daudz. Tāpēc nemitīgi tiek meklēti kompromisi, bet nevienas grupas vajadzības netiek pilnībā apmierinātas. Tas palielina neapmierinātību visās grupās.

Kohēzijas scenārijā atlabšana no ekonomiskās un finanšu krīzes būs lēnāka nekā konkurences scenārijā. Svarīgāks par izaugsmi un konkurētspēju kļūs ES īstenotās kohēzijas politikas pamatprincips, kurš paredz, ka katram ES iedzīvotājam ir tiesības dzīvot un strādāt tur, kur viņš to vēlas, – neatkarīgi no globālo spēku ietekmes. Tāpēc kohēzijas scenārijā liela uzmanība tiks pievērsta teritorijām arī ārpus "Vidzemes trijstūra". Tomēr, samazinoties iedzīvotāju skaitam, par ES līdzfinansējumu uzceltās skolas, kultūras nami, sporta halles un bērnu dārzi netiks pietiekami noslogoti, bet tik un tā pašvaldības būs spiestas tērēt līdzekļus šo ēku uzturēšanai. Investīcijas uzņēmumos ar zemu konkurētspēju nenodrošinās gaidīto atdevi. Mēģinot pēc iespējas vienādi sadalīt finansējumu visām teritorijām, neviena no tām nesaņems pietiekami.

Augošās degvielas cenas liks vairāk izmantot sabiedrisko transportu t.sk. arī dzelzceļu. Rūpējoties par pakalpojumu pieejamību, kohēzijas scenārijā tiks dotēti arī mazāk rentablie pasažieru pārvadājumi un labiekārtoti ceļi, kas savieno reģionālās nozīmes centrus un mazās pilsētas. Kohēzijas scenārijā tiks attīstītas arī tās teritorijas, kur patlaban nav iepļānoti ievērojami ceļu infrastruktūras uzlabojumi. Tās būs Vidzemes Ziemeļaustrumu teritorijas, Gulbene, Cesvaine un Madona. Attīstot infrastruktūru un pieejamību *Vidzemes trijstūrī* "Valmiera-Cēsis-Smiltene" vislielākie ieguvēji būs tieši šīs teritorijas un pilsētām pieguļošie novadi. Pārējai Vidzemei ieguvums no tā varētu būt mazāks vai nekāds.

Lauku attīstībā notiks virzība no ražojošās lauksaimniecības uz plašāku lauku attīstības pieeju, kurā īpaši uzsvērtā ilgtspēja un lauksaimniecības aktivitāšu dažādošana. Šāda pieeja palīdzēs nodrošināt iztiku arī mazajās lauku saimniecībās, bet ievērojami nepalielinās lauksaimniecības pievienoto vērtību iekšējā kopproduktā. Toties kohēzijas un ilgtspējas vērtību ienešana ekonomikā palīdzēs attīstīties jauniem ekonomikas virzieniem, piemēram, sociālajai ekonomikai, zaļajai ekonomikai. Izplatīta būs klasteru veidošanās eko nozarēs.

Kohēzijas scenārijā politikas veidotāji uzmanību pievērsīs arī t.s. "mīkstajiem projektiem," kas vērsti uz nevienlīdzību mazināšanu. Prioritāri rīcības virzieni kohēzijas scenārijā būs dabas un kultūras mantojuma saglabāšana. Imigrācija no citām valstīm kohēzijas scenārijā netiks veicināta, jo tiks uzskatīts, ka migranti veicinās sociālo

spriedzi sabiedrībā. Tomēr imigranti būs Vidzemes sastāvdaļa un viņi būs jāiekļauj sociālajās sistēmās. Lai mazinātu nepieciešamību pēc imigrantiem, valsts centīsies uzlabot demogrāfisko situāciju ar ģimenes atbalsta politiku: elastīgāku bērnu aprūpi, nodokļu atlaižu piemērošanu jaunajiem vecākiem un citiem pasākumiem. Pašvaldību sociālu palīdzību saņems arī ilgstošie bezdarbnieki. Pašvaldības iespēju robežās atbalstīs arī citas sociālā riska grupas. Tomēr ne visi sociālās iekļaušanas pasākumi būs veiksmīgi. Sociālās politikas īstenošana prasīs līdzekļus, ko varētu ieguldīt konkurētspējas celšanā un izaugsmē. Sabiedriskais labums būs jādala starp daudzām iedzīvotāju grupām, līdz ar to sabiedrībā pieaugs starpgrupu konflikti un neapmierinātība. Demogrāfisko stimulu sekas nebūs jūtamas tuvāko 20 gadu laikā.

Kohēzijas scenārijā valsts un pašvaldības lielāku uzmanību pievērsīs vietējo tirgu aizsardzībai. Tāpēc pašvaldības savos iepirkumos centīsies dažādos veidos (caur zaļo iepirkumu, preču tuvākas piegādes kritērijiem) vairāk atbalstīt vietējos uzņēmumus. Vienlaicīgi Latvijai būs jārēķinās ar dažādām Eiropas Komisijas prasībām, jo tieši šī institūcija būs galvenais kohēzijas politikas virzītājs Eiropas līmenī. Svarīgākās iniciatīvas būs vienota ES nodokļu un sociālā politika.

Valsts pārvalde kohēzijas scenārijā kļūs decentralizētāka. Vidzemes plānošanas reģionam tiks uzticētas papildus funkcijas un finansējums. Vidzemes plānošanas reģions būs vēlētā institūcija. Novados, kas saņems struktūrfondu finansējumu, veidosies laba sadarbība starp dažādiem pārvaldes līmeņiem un nozarēm. Lēmumu pieņemšanā aktīvāk piedalīsies dažādas pilsoniskās sabiedrības grupas.

Vietu pievilcība kohēzijas scenārijā tiek nodrošināta ar labi regulētu savstarpēji saistītu nozaru politiku „no augšas”. Kvalitatīva ceļu infrastruktūras attīstīšana sasniegusi arvien vairāk reģionālas un vietējas nozīmes ceļus. Lauku ciemos joprojām tiek īstenoti skolu, sporta zāļu, sabiedrisko centru renovācijas vai celtniecības projekti ar cerību noturēt iedzīvotāju skaitu. Tas arī daļēji izdosies, taču uz lielo centru lēnākas attīstības rēķina.

Valsts un pašvaldības finansēti tūrisma informācijas centri turpinās atbalstīt visu tūrisma pakalpojumu sniedzēju tirgvedības aktivitātes, lai gan dažiem no viņiem nebūs lielas intereses vai zināšanu par iesaistīšanos tūrismā. Vidzemes tūrismā dominēs pašvaldību finansēti tūrisma pasākumi, kas piedāvās lielu pakalpojumu dažādību ar viduvēju kvalitāti. Vidzemes pilsētas būs vienojušās par koordinētu pasākumu kalendāru un kopīgiem zīmolvēderības mērķiem dažādos tirgos. Izteikta būs arī kopīga mācīšanās no īstenotajiem tirgvedības pasākumiem. Lauku novadu perifērijā tūrisms kļūs par līdzvērtīgu aktivitāti blakus mežsaimniecībai un lauksaimniecībai. Tajā pašā laikā kopējā ceļotāju plūsma izkļedēsies plašākā teritorijā un nenesīs lielu ekonomisko atdevi konkrētām vietām.

Tūrisma piedāvājums veidosies uz ilgtspējīgiem pamatiem – iesaistot vietēji saražotos lauksaimniecības produktus ēdināšanā, īstenojot zaļās stratēģijas viesu apkalpošanā u.c. Šāda stratēģija tiks nostiprināta ar lielāku tūrisma nozares regulāciju, dažādiem normatīvajiem aktiem, kas vairāk aizsargās vietējo tirgus un reizē nodrošinās ilgtspējību.

Pluši: dažādu iesaistīto pušu ciešāka sadarbība; jauni ekonomikas attīstības virzieni; decentralizēta attīstības plānošana; sociālo nevalstisko organizāciju iesaiste lēmumu pieņemšanā; teritoriālo un sociālo nevienlīdzību mazināšana un policentriska attīstība

Mīnusi: lēna ekonomiskā izaugsme; zema produktivitāte un efektivitāte; iedzīvotāju atkarība no sociālajām sistēmām; pašiniciatīvas un motivācijas trūkums.

4.4. Optimālais scenārijs

Vidzemes ceļš ved augšup, bet pa to ejam visi kopā

Optimālais Vidzemes attīstības scenārijs apvieno Vidzemei piemērotākos konkurences un kohēzijas elementus un ļauj tiem saskanīgi īstenoties. Atšķirībā no abiem iepriekšējiem scenārijiem, kas apraksta noteiktu rīcību ietekmi uz Vidzemes nākotni, optimālais scenārijs sākumā iezīmē vēlamo Vidzemes attīstības stāvokli, bet pēc tam aplūko rīcības, kas palīdz sasniegt šo stāvokli. Optimālajā scenārijā konkurence un kohēzija ir savstarpēji papildinoši attīstības ceļi, kurus var iet tad, ja reģions spēs palielināt kopējo veikspēju un produktivitāti.

Fons. Vidzemnieki arvien labāk izprot vietējās un globālās ekonomikas savstarpējo saistību un cenšas labāk pielāgoties mainīgajam un nestabilajam kontekstam. Individuālo un kolektīvo vērtību duālo skatījumu nomaina specializācija un lielāka elastība pret ārējiem apstākļiem. Sabiedrība ir kolektīva, taču joprojām tiek nodrošinātas augstas individuālās izvēles iespējas.

Konkurences un kohēzijas vērtību samērošana ir iespējama tad, ja pieaug kopējā ekonomikas produktivitāte. Tāpēc optimālajā scenārijā, līdzīgi kā konkurences scenārijā, uzsvars tiks likts uz inovāciju un zināšanu līmeņa paaugstināšanu un ciešāku zināšanu sasaistes veidošanu ar tautsaimniecību. Izglītībā būs novērojama aktīvāka uzņēmēju un nozaru asociāciju iesaiste izglītības satura veidošanā. Tāpēc izglītība kļūs kvalitatīvāka un darba tirgus prasībām atbalstošāka. Atšķirībā no kohēzijas scenārija, Vidzemes teritorijas, uzņēmumi un izglītības iestādes būs daudz ambiciozākas un inovatīvākas dažādu nišu meklējumos. Taču, atšķirībā no konkurences scenārija, tās daudz mazāk enerģiju tērēs savstarpējai cīņai.

Par svarīgu attīstības mērķi optimālajā scenārijā kļūs reģiona ievainojamības mazināšana. Tā kā vietējās ekonomikas attīstība lielā mērā ir atkarīga no globālajiem virzītājspēkiem, Vidzeme nevar paļauties vienīgi uz ārējiem attīstības resursiem, kas var apstāties. Vidzeme vēlēšies dažādot enerģijas piegādi un mazināt ārējās tirdzniecības koncentrāciju pa reģioniem un nozarēm. Tomēr nevar paļauties arī tikai uz reģiona iekšējo attīstības potenciālu, jo ar to nevar panākt spēcīgu izrāvieni strukturālās atpalcības mazināšanai. Pašreizējos apstākļos tikai ES fondu finansējums palīdz uzlabot transporta, enerģētikas un sakaru infrastruktūru Vidzemē. Daudzās reģiona vietās vairs nav saglabājies attīstības potenciāla izmantošanai vajadzīgais cilvēku un sociālais kapitāls. Tāpēc šīm vietām vajadzētu mācīties efektīvāk "pārdot" savu attīstības potenciālu dažādām ārējām auditorijām. Šīs vietas specializēsies tūrisma un kultūras mantojuma ekonomikā. Pie Vidzemes attīstības resursiem jāpieskaita ne vien dabas vērtības, bet arī ar tām saistītās nemateriālās vērtības, piemēram, klusums. Ja vieta nav dabiski pievilcīga, tā var specializēties pārtikas vai biomasas lauksaimniecībā. Mežainās vietās pastāv dabiska specializācija mežsaimniecībā un kokapstrādē. Zināšanu centros iespējams augstākās izglītības eksports, kā arī medicīnas un rehabilitācijas pakalpojumu piedāvāšana ārzemju klientiem.

Kombinējot iekšējās un ārējās attīstības pieejas, palielinot specializāciju, uzlabojot produktivitāti un pievienoto vērtību, Vidzeme mazinās savu globālās ievainojamības risku un vieglāk pārcietīs nākotnes finanšu šokus. Vidzemes attīstību veicinās arī zināšanu nodošana no vietas uz vietu un no nozares uz nozari.

Līdzīgi kā kohēzijas scenārijā, arī optimālajā scenārijā liela uzmanība tiks pievērsta pakalpojumu (veselības, izglītības, bērnu aprūpes, vecu cilvēku aprūpes) pieejamības

nodrošināšanai attālās un reti apdzīvotās vietās. Pakalpojumu centri saglabāsies arī mazajās pilsētās. Tomēr atšķirībā no kohēzijas scenārija, pakalpojumu piegādes veidi būs daudz elastīgāki un balstīsies uz informācijas tehnoloģiju izmantošanu. Izplatīta kļūs mobilā veselības aprūpe, senioru aprūpe un tālmācība.

Arvien vairāk būs sastopami integrēti risinājumi dažādām iedzīvotāju grupām. Ja konkurences scenārijā, vietējās pašvaldības centīsies nodrošināt pakalpojumu grozu ekonomiski aktīvākajām iedzīvotāju grupām – jauniem, labi izglītotiem iedzīvotājiem un kvalificētiem migrantiem, tad optimālajā scenārijā tiks veidotas integrētas politikas arī topošajiem un jaunajiem vecākiem, alternatīvo dzīves veidu piekritējiem, pedagogiem, senioriem un citām sabiedrības grupām. Pieaugs nevalstisko organizāciju loma dažādu pakalpojumu sniegšanā. Lai veicinātu teritoriju specializētu izmantošanu, pieaugs Vidzemes plānošanas reģiona nozīme plānošanā un dažādu pakalpojumu koordinēšanā. Veidosies integrēta dažādu teritoriju (aizaugušo, piesārņoto un aizsargājamo) pārvaldības sistēma.

Vietu zīmolvēstības stratēģijas optimālajā scenārijā būs spēcīgi pozicionētas un saskaņotas ar kopējām ekonomiskās izaugsmes stratēģijām. Uzjundītā emocionālā vietas identitāte esošajiem iedzīvotājiem vai kādreiz reģionu pametušajiem iedzīvotājiem radīs ciešākas saiknes un vēlmi iesaistīties vietas attīstībā. Birokrātiskais slogs tiks mazināts, tā vietā veicinot uzņēmēju izglītošanu un izpratni, kā arī patērētāju kvalitātes prasību pieaugumu. Vietu pievilcība veidojas no vietējo iedzīvotāju lielākas iesaistīšanās un ieinteresētības – atbalstot „no apakšas” radušās iniciatīvas un ar ES resursu mērķtiecīgu izmantošanu ilgtermiņa stratēģiju īstenošanai. Kvalitatīvu pakalpojumu pieejamība, pievilcīga dzīves vide un brīvā laika pavadīšanas iespējas veicinās pastāvīgo iedzīvotāju piesaistīšanu vietai.

Tūrisma piedāvājumā dominēs tīklveida stratēģijas. Ceļotāju skaits tiks palielināts ar mērķtiecīgu lauku tūrisma atbalstu gan no ES, gan valsts puses, taču dominējošā loma tirgvedības lēmumu pieņemšanā būs uzņēmējiem, ne pašvaldībām. Piedāvājumā dominēs nacionālie akcenti un tūrisms palīdzēs saglabāt tradīcijas, pildīt virkni sociālās funkcijas. Vidzemes plānošanas reģionā izveidosies aptuveni 10 labi specializējušies un precīzi atbilstošām mērķauditorijām pozicionēti tūrisma rajoni – vietējā tūrisma galamērķi. To saturu veidos savstarpēji papildinošas klasteru struktūras ar sazarotu saistīto nozaru sadarbības tīklojumu. Tas nodrošinās lielāku reģiona pievilcību un konkurētspēju attiecībā pret citiem reģioniem un paaugstinās pakalpojumu eksportu tuvākajos Baltijas jūras reģiona starptautiskajos tirgos.

5. Ieteikumi politikas veidošanai

Optimālais attīstības scenārijs norāda vēlamu Vidzemes attīstības virzienu. Tas ir balstīts uz šādiem principiem:

- *Orientācija uz rīcību.* Optimālais scenārijs ir orientēts uz rīcību. Tas paredz, ka vidzemnieki apzinās izmaiņu nepieciešamību, gatavojās tām un aktīvi tās ievieš. Politikas plānošanā un ieviešanā notiek koordinēta sadarbība starp dažādiem pārvaldes līmeņiem. Bez tam tiek īstenota, gan ārējā, gan iekšējā attīstības pieeja.
- *Integrāla pieeja.* Optimālais scenārijs pieņem, ka vidzemnieki ar savām darbībām centīsies izmainīt ne tikai negatīvos ārējos apstākļus, bet arī mainīsies paši.
- *Līdzsvarota attīstība.* Optimālais scenārijs paredz ilgtspējīgu Vidzemes attīstību, kurā notiek līdzsvarota izaugsme visās teritoriālā kapitāla platformās – dabas un infrastruktūras, zināšanu, identitāšu un sociālajā platformā. Politikas ieviešanā notiek pāreja no sektoru pieejas uz integrētu attīstības politiku.
- *Konkurences un kohēzijas attīstības pieeju pozitīvo iezīmju apvienojums.* Tas iespējams, uzlabojot produktivitāti un veicinot savstarpējo sadarbību konkurences apstākļos.
- *Nākotnes kontekstam piemērots reģionālās politikas ietvars,* kurā mazāk attīstītās Vidzemes teritorijas netiek uzskatītas par atpalikušām un atbalstāmām, bet tiek aktīvi meklēti un attīstīti to iepriekš neidentificētais potenciāls. Optimālajā scenārijā rīcības vairāk vērstas nevis uz administratīvām teritorijām, bet uz funkcionālajām teritorijām. Par attīstības instrumentiem tiek uzskatīts ne tikai materiālais kapitāls (subsīdijas un ES fondi), bet arī jauktas materiālā/nemateriālā, publiskā/privātā kapitāla kombinācijas, piemēram, vietu pievilcība, darba tirgus, uzņēmējdarbības vide, sociālais kapitāls un sadarbības tīkli (*sk. 1. tabulu*).

Vidzemes iedzīvotājiem paveras dažādas izvēles iespējas. Viņi var izvēlēties virzību uz optimālo scenāriju vai arī pozitīvos aspektus no konkurences vai kohēzijas scenārija. Protams, ka pastāv arī iespēja neko nedarīt – kā *status-quo* scenārijā. Tomēr tādā gadījumā jārēķinās ar bezdarbības sekām.

1. tabula. Vidzemes optimālā scenārija un pārējo scenāriju būtiskāko izpausmju salīdzinājums.

	Status-quo, konkurences un kohēzijas scenāriji	Optimālais scenārijs
Rīcība	Status-quo scenārijs nav orientēts uz rīcību. Konkurences un kohēzijas scenārijs ir orientēti uz rīcību.	Orientēts uz rīcību.
Attīstības pieeja	Ārēja VAI iekšēja.	Ārēja UN iekšēja.
Integrāla pieeja	Dažādu ārējo norišu pārveidošana sabiedrības un individuāla vajadzībām.	Indivīdu un sabiedrības iekšējā izaugsme – vērtību pilnveide un garīgā attīstība.
Teritoriālā kapitāla attīstība	Nelīdzsvarota.	Līdzsvarota.
Attīstības politika	Balstīta uz sektoru pieeju.	Starpsektoru integrēta attīstības politika.
Kur tiek ieviesta politika?	Administratīvajās teritorijās.	Funkcionālajās teritorijās.
Konkurences un kohēzijas principi	Savstarpēji izslēdzoši. Pārmērīga attīstības pakļaušana šiem principiem rada nelīdzsvarotu attīstību.	Savstarpēji papildinoši. Abu principu ieviešanā tiek ievērots samērīgums.
Vājāk attīstītās teritorijas	Kavēklis attīstībai. Konkurences scenārijā tās nav jāatbalsta, lai nekavētu kopējo attīstību. Kohēzijas scenārijā tās ārēji jāatbalsta pārdalot kopīgos resursus.	Jāmeklē un jāattīsta vājāk attīstīto teritoriju iepriekš neatklātais potenciāls. Nišu un specializācijas stratēģijas.
Attīstības instrumenti	Materiālie (subsīdijas un ES fondi).	Materiālo-nemateriālo, publisko un privāto resursu kombinācijas, piemēram, vietu pievilcība, uzņēmējdarbības vide, sociālais kapitāls un sadarbības tīkli.
Pārvaldība	Viduvēja koordinācija starp dažādiem pārvaldes līmeņiem.	Laba koordinācija starp dažādiem pārvaldes līmeņiem.

Vispārīgie ieteikumi Vidzemes attīstības politikas veidošanai ir saistīti ar:

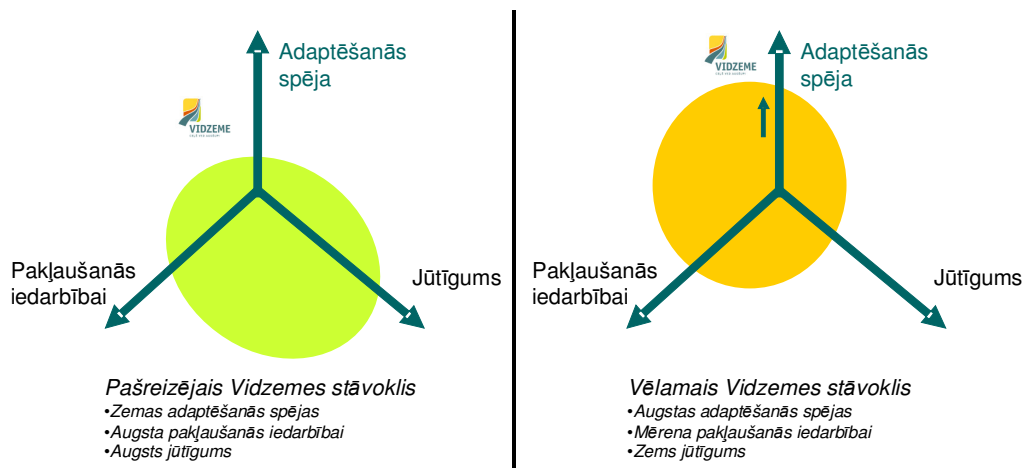
- *šībrīža un nākotnes kontekstam atbilstošu adaptēšanās stratēģiju;*
- *teritoriālā kapitāla līdzsvarotu attīstību;*
- *vietu pievilcības palielināšanu.*

Vidzemes adaptēšanās stratēģija

Eiropas mērogā Vidzeme ir ļoti maza agrāra ekonomika ar krītošu demogrāfisko līkni, lielu jutību pret enerģijas cenām un niecīgu veiktspēju zināšanu nozarēs. Tāpēc tai vajadzētu maksimāli mazināt savu atkarību no ārējiem satricinājumiem. Tādēļ piemērotākā stratēģija Vidzemei būtu *adaptēšanās stratēģija*, kas mazinātu Vidzemes ievainojamības risku.

Nepieciešamību adaptēties nosaka tas, cik lielā mērā Vidzemes iesaistītās puses ir

pakļautas nelabvēlīgu tendenču iedarbībai, piemēram, iedzīvotāju aizplūšanai, kā arī no tā, cik *jutīgas* tās ir pret noteiktām tendencēm, piemēram, elektroenerģijas cenu palielinājumam. Jo lielāka ir reģiona pakļautība vai jutīgums, jo lielāka vajadzība adaptēties. Šo sakarību var izteikt arī apgriezti. Jo labāk reģions spēj adaptēties nelabvēlīgajām tendencēm, jo lielākas iespējas tam mazināt savu atkarību un jutīgumu pret nelabvēlīgajām tendencēm. Kopumā reģiona adaptēšanās spēju var aplūkot kā kombināciju tās atkarībai un jutīgumam pret noteiktiem riskiem (*sk. 13. attēlu*).

13. attēls. Vidzemes adaptēšanās spējas palielināšana.

Vidzemes pašreizējais stāvoklis un vēlamais stāvoklis. Reģiona adaptēšanās spēja ir attēlota kā funkcija no reģiona pakļautības izmaiņām un tā jutīguma pret izmaiņām.³²⁵

Vidzemes adaptēšanās spējas var uzlabot:

- *Reģiona attīstībā gudri kombinējot reģiona iekšējās un ārējās attīstības pieejas.* Tas nozīmē, ka Vidzeme ne tikai paļaujas uz iekšējiem vai ārējiem attīstības resursiem, bet gudri izmanto iekšējos attīstības resursus, lai „pārdotu” tos dažādiem ārējiem spēlētājiem nacionālajā, ES un globālajā līmenī.
- *Tautsaimniecībā palielinot specializāciju, uzlabojot produktivitāti un pievienoto vērtību.* Daudzveidīga specializācija ekonomikas struktūrā un tirgos samazina reģionālās ekonomikas ievainojamību pret ražošanas resursu izmaksām un globālā pieprasījuma un piedāvājuma tendencēm.
- *Stiprinot reģiona sociālo kapitālu.* Vidzemes adaptēšanās spējas lielā mērā ir atkarīgas no tās sociālā kapitāla. Sociālais kapitāls nodrošina dažādu iesaistīto pušu sadarbību un zināšanu apmaiņu, kas ievērojami uzlabo adaptēšanās spējas. Optimālajā attīstības scenārijā Vidzemes pašvaldības, uzņēmumi, izglītības iestādes un pilsoniskā sabiedrība saslēdzas vienotā drošības ķēdē, lai pārvarētu bīstamus attīstības posmus. Reģiona sociālais kapitāls nodrošina sadarbībai nepieciešamās vērtības un uzticību, kā arī sekmē labāku zināšanu apriti no vietas uz vietu un no nozares uz nozari.

Lai gan adaptācijas stratēģija Vidzemei būtu rekomendējama kā reģiona kopējais attīstības virziens, atsevišķām nozarēm un vietām nevajadzētu liegt īstenot arī nākotni noteicošās stratēģijas tajās jomās, kurās tām ir objektīvas salīdzinošās priekšrocības.

Līdzsvarota teritoriālā kapitāla attīstība

Lai bagātinātu Vidzemes teritoriālo kapitālu, jāīsteno pasākumi, kas veicinātu šī kapitāla pieejamību (piedāvājumu), un nodrošinātu pieprasījumu pēc tā. Par piemēru līdzsvaram starp teritoriālā kapitāla pieprasījumu un piedāvājumu varam izvēlēties zināšanu platformu. Ja pēc zināšanām, kas veidojas augstākajā izglītībā, nerodas pieprasījums reģiona tautsaimniecības nozarēs, šīs zināšanas uzreiz nevar palielināt reģiona attīstības potenciālu. Savukārt, ja reģiona nozarēm ir nepieciešamas noteikta veida zināšanas, bet tās netiek radītas, arī tad nenotiek teritoriālo kapitālu sinerģija, un teritoriālais kapitāls nepārtop attīstības potenciālā. Tātad Vidzemes pilnvērtīga attīstība ir iespējama, ja notiek līdzsvarota attīstība visās teritoriālajās platformās vienlaikus (sk. 14. attēlu).

14. attēls. Teritoriālo kapitālu veicinošie procesi.

Lai teritoriālais kapitāls kļūtu par Vidzemes attīstības potenciālu, jāīsteno pasākumi, kuri veicinātu šī kapitāla pieejamību (*piedāvājumu*) un nodrošinātu pieprasījumu pēc tā. Šajā gadījumā pārvalde nodrošina šo kapitālu līdzsvarotu attīstību un savstarpēju sinerģiju.

Pārvaldība

Pārvaldībai Vidzemē būtu jānodrošina ne tikai administratīvās funkcijas, bet arī jākoordinē teritoriālā kapitāla piedāvājuma un pieprasījuma veicinošie procesi. Lai tas izdotos, pārvaldībai:

- *Jānodrošina saskaņotība attīstības politiku ieviešanā.* Visos scenārijos labākus rezultātus var sasniegt tad, ja valda saskaņotībā globālajā, ES, nacionālajā, reģionālajā un vietējā līmenī.
- *Jāstiprina Vidzemes plānošanas reģiona koordinējošā loma.* Lai īstenotu uz vietām vērstu attīstības politiku Vidzemes plānošanas reģionam jā saglabā koordinējošā loma reģiona attīstībā, jo Vidzemes mazo pašvaldību plānošanas kapacitāte un rīcībspēja pagaidām ir stipri ierobežota. Valsts līmenī nepieciešams vienoties par plānošanas reģionu kapacitātes palielināšanu, paplašinot to

funkcijas, pieejamo finansējuma bāzi.

- *Jāveido konkrētākas pilsētu un novadu attīstības programmas.* Veidojot pašvaldību attīstības programmas, kritiskāk jāizvērtē katras pašvaldības salīdzinošās priekšrocības un trūkumi. Lielāku uzmanību jāpievērš konkurētspējīgākām nozarēm. Programmas jāpadara mazāk deklaratīvas un tajās jāietver konkrēti mērāmi rezultāti.
- *Jāveic aktīva iedzīvotāju iesaiste.* Pašvaldībām jāveic aktīva dažādu iedzīvotāju grupu, uzņēmēju un ViA iesaistīšana pašvaldības līmeņu politiku, attīstības plānu izstrādē un ieviešanā, stiprinot pieņemto lēmumu lietderīgumu, kvalitāti un caurspīdīgumu.
- *Jāveic plānošanas dokumentu ieviešanas kontrole.* Lielāka uzmanība nekā līdz šim jāpievērš dažādu plānošanas dokumentu ieviešanas kontrolei.
- *Jāpalielina ES projektu ilgtspēja.* Jānodrošina ES projektu rezultātu ilgtspējīga izmantošana.

Lai arī Vidzemes plānošanas reģionam un pašvaldībām ir ierobežotas iespējas veidot politikas un ieviest tās, to rokās atrodas dažādas netiešās ietekmes sviras, ar kuru palīdzību var stimulēt pieprasījumu un piedāvājumu pēc teritoriālā kapitāla.

Pieprasījumu stimulējošās politikas

- *Alternatīvas tiešajam publiskam finansējumam.* Visos scenārijos sabiedriskā finansējuma apjoms pakāpeniski samazināsies. Tāpēc pašvaldībām jau laicīgi jādomā par tiešās finansēšanas alternatīvām, meklējot dažādus netiešā atbalsta veidus un stimulējot sabiedrības pieprasījumu pēc noteikta veida pakalpojumiem, kurus perspektīvā varētu nodrošināt privātais un nevalstiskais sektors. Piemēram, varētu minēt privāto senioru aprūpi, pašvaldību īpašumu iznomāšanu uzņēmīgām nevalstiskajām organizācijām u.c.
- *Ārvalstu tirgu apgūšana.* Jāpalīdz vietējiem uzņēmumiem ārvalstu tirgu apgūšanā. Vidzemes pašvaldības var izmantot savus kontaktus citās ES valstīs un sadraudzības pilsētās, lai informētu vietējos uzņēmējus par šo pašvaldību plānotajiem publiskajiem iepirkumiem. Īpaša uzmanība jāpievērš iedzīvotāju radīto mazo inovāciju eksportam, jo šīs inovācijas ne vienmēr var pretendēt uz valsts vai ES atbalstu.
- *Stimuls jaunām ražošanas pieejām.* Jāstimulē jaunu un perspektīvu ražošanas pieeju uzsākšana, atjaunojamās enerģijas nozare un augstas pievienotās vērtības produktu radīšana piena produktu ražošanā, kokapstrādē un derīgo izrakteņu ieguves nozarēs.
- *Gudri sabiedriskie iepirkumi.* Gudra sabiedrisko iepirkumu izmantošana vietējo uzņēmumu atbalstam, sociālo pakalpojumu sniegšanai, videi draudzīgu ražojumu iepirkšanai, kvalitatīvu komunikācijas tehnoloģiju un e-pakalpojumu ieviešanai.

Piedāvājumu veidojošās politikas

- *Sinerģijas tīkli.* Vidzemes teritorijas atšķiras pēc mobilitātes infrastruktūras un ekonomiskās attīstības, tāpēc reģionā jāveicina sadarbības tīkli:

- *ekonomiskie tīkli* starp ražotājiem, pakalpojumu sniedzējiem, pārvaldātājiem, patērētājiem; jānovērtē īpašā biznesa inkubatoru loma;
  - *zināšanu tīkli* starp izglītības iestādēm, pētniecības iestādēm un uzņēmējiem;
  - *pārvaldības tīkli* starp dažādām iestādēm, organizācijām, un indivīdiem, kas nodrošina koordinētu politiku un dažādu pasākumu īstenošanu.
- *Līdzsvarota teritoriālā kapitāla attīstība.* Nepieciešams īstenot līdzsvarotu teritoriālā kapitāla attīstību, veicot konkrētus pasākumus katrā platformā.

Turpinājumā sniegtas rekomendācijas Vidzemes teritoriālā kapitāla stiprināšanai.

Rekomendācijas Vidzemes teritoriālā kapitāla stiprināšanai

1. Dabas un infrastruktūras platforma

- 1.1. Nodrošināt Vidzemes derīgo izrakteņu un koksnes resursu ilgtspējīgu izmantošanu.
- 1.2. Izstrādāt reģiona adaptācijas stratēģiju klimata pārmaiņām.
- 1.3. Izglītēt mežu un lauksaimniecības zemju īpašniekus par klimata pārmaiņu ietekmi uz viņu darbības nozari.
- 1.4. Uzlabot aizsargājamo teritoriju pievilcīgumu ilgtspējīgas uzņēmējdarbības veidiem.
- 1.5. Reģionam un pašvaldībām turpināt aktīvi piesaistīt valsts un ES fondu finansējumu transporta, enerģētikas un sakaru infrastruktūras uzlabošanai.
- 1.6. Samazināt ceļā pavadīto laiku no lauku teritorijām uz centriem un no Vidzemes pilsētām līdz Rīgai.

2. Zināšanu platforma

- 2.1. Izstrādāt Vidzemes reģiona uzņēmējdarbības klasteru politiku.
- 2.2. Uzlabot reģiona profesionālo izglītības iestāžu sagatavoto speciālistu zināšanu un prasmju kvalitāti.
- 2.3. Stiprināt ciešāku biznesa inkubatoru un izglītības iestāžu sadarbību, veicinot inovāciju un zināšanu pārnesi un veidojot uzņēmēju prasībām atbilstošu izglītības piedāvājumu.
- 2.4. Attīstīt specifisku starpdisciplināru izglītības piedāvājumu nišas, piemēram, industriālo dizainu, alternatīvo enerģijas sistēmu inženieriju.
- 2.5. Attīstīt zināšanu bāzi perspektīvajās nozarēs – derīgo izrakteņu pārstrādē un augstas pievienotās vērtības kokapstrādē.

3. Sociālā platforma

- 3.1. Mērķtiecīgi piesaistīt jaunus, kompetentus cilvēkus no citiem Latvijas reģioniem.
- 3.2. Sadarbībā ar dažādām iesaistītajām pusēm veidot mērķtiecīgu imigrantu piesaistīšanas un integrācijas pasākumu kompleksu.
- 3.3. Veicināt diskusiju starp dažādām kultūrām un sabiedrības grupām, katrai no tām saglabājot savu identitāti.

3.4. Informēt iedzīvotājus par dažādām kultūrām un to pieredžu izmantošanas iespējām, lai mazinātu bailes no nezināmā un atšķirīgā.

3.5. Radoši izmantot pilsoniskās sabiedrības iesaistes infrastruktūru sabiedrības socializācijas veicināšanai.

3.6. Popularizēt veselīgu dzīvesveidu un palielināt preventīvās veselības aprūpes lomu.

3.7. Popularizēt pozitīvos attīstības un sadarbības piemērus, dalīties pieredzē.

4. Identitāšu platforma

4.1. Vietu tirgvedības stratēģijās veicināt vietas identitāti un emocionālo piesaisti.

4.2. Uzlabot tradicionālo izstrādājumu eksportspēju.

4.3. Integrēt reģionālo un vietas vārdu nesošos produktus vietas zīmolvēdības stratēģijās.

4.4. Veicināt tematiskos pasākumus, veikt mērķtiecīgu darbu vietējā tūrisma attīstīšanā, kas vērsts uz citu reģionu iedzīvotāju piesaisti.

4.5. Veicināt dažādus neformālo saikņu un sociālos tīklojumus (kori, deju kolektīvi, sporta klubi, mednieku kolektīvi, u.c.).

4.6. Izmantot kultūras mantojumu un latviskās dzīvesziņas elementus tūrisma produktu veidošanā, izcelt reģionālās īpatnības.

4.7. Mudināt vidzemniekus apzināties sevi kā Eiropas un pasaules iedzīvotājus.

Ieteikumi vietas pievilcības veicināšanai un vietu zīmolvēdībai

Vietas pievilcības veicināšana tiek ietverta mērķtiecīgā pasākumu kopumā³²⁶, ko saprot kā vietas zīmolvēdību. Tas ir integrēts process un vietu ekonomiskās attīstība stratēģijās noteikti būtu jāiesaista vietu mārketinga sadaļa.

Vietas pievilcības veicināšana ir ilgtermiņa process, kas var nedot taustāmu rezultātu īsā laika posmā. Nepieciešams ilgtermiņa sistemātiska, saskaņota un uz mērķi vērsta rīcība. To veido publiskās-privātās partnerības darba grupa ar visaptverošu skatījumu. Vietas mārketingš aptver visas galvenās jomas, tāpēc tas netiek saprasts tikai kā tūrisma mārketinga stratēģija. Vajadzīgs politisks atbalsts un finansiāla kapacitāte, kas netiek uztverta kampaņveidīgi, saglabājot iepriekšējo iestrādņu pēctecību.

Vietas zīmolu veido pēc stratēģiskās (mārketinga SVID) analīzes, izvirzot skaidru misiju un nākotnes redzējumu, iekļaujot galvenās attīstāmās nozares, reģionālos produktus, vietas identitātes komponentus, pārdomāti atlasītas mērķauditorijas un skaidru pozicionējumu. Mārketingā iesaistīto visdažādāko pušu sadarbība atšķirīgos līmeņos dos lielāku atdevi kopējā zīmola veidošanā. Resursi vienmēr būs ierobežoti, tāpēc konkrēta taktika vietas pievilcības radīšanai tiek apspriesta un izvēlēta pārdomāti.

Ikvienai vietai veidot līderspēju kādā konkrētā jomā ir nopietns izaicinājums. Tikai ar infrastruktūru ir par maz – nepieciešams sekmēt sadarbības tīklu veidošanos un klasteru iniciatīvas. Zīmolvēdība jābalsta uz jau esošo resursu un vērtību pamatnes, jo investīcijas pilnīgi jaunu jomu un klasteru attīstīšanā bieži var būt nesekmīgas. Zīmolvēdības ieviešana rada augstāku vietas un tās produktu pārdotspēju, tāpēc ikdienā nepieciešama profesionāla un aktīva mārketinga komunikācija (sabiedrisko attiecību darbības lauka paplašinājums).

Kopējam vietas tēlam ir lielāka nozīme, nekā atsevišķiem vietas būtības argumentiem. Taču vietējo uzņēmumu zīmoli ir ļoti nozīmīgi kopējam vietas tēlam. Vienlaicīgi arī uzņēmumi iegūs, ja vietai būs laba reputācija. Uzņēmēju pārstāvju iesaistīšanai vietas zīmolvēstības procesu sekmīgai virzīšanai ir izšķirošā nozīme. Uz vietas pārstāvētie starptautiskie uzņēmumi ir labākie vēstnieki ārvalstīs, taču nozīmīgu potenciālu veido ar reģionu saistītie ārvalstu eksporta uzņēmumi. Labākie risinājumi vietu zīmolvēstībai joprojām nav radīti. Vienīgi praktiķu izdoma ierobežo jaunu radošu risinājumu rašanos.

Konkrēti pasākumi vietas pievilcības veicināšanai noteiktām mērķgrupām³²⁷. Pasākumi gan vienmēr būs mijiedarbībā un vienlaicīgi ietekmēs arī citas mērķgrupas.

1. Iedzīvotāju piesaistei

- 1.1. Jaunu dzīvojamo ēku celtniecība vai esošo renovācija.
- 1.2. Sabiedrisko centru un iedzīvotāju neformālu tikšanās vietu radīšana (t.sk. kafejnīcas – blīvā pilsētvidē ik pa 500 metriem).
- 1.3. Sakaru un komunikāciju attīstīšana ar piepilsētas teritorijām.
- 1.4. Darbavietu pieaugums kaimiņu novados un pilsētās.
- 1.5. Imigrantu uzņemšana un atvērtība citām kultūrām.
- 1.6. Studentu piesaiste reģiona augstskolām, jo īpaši no citiem reģioniem.
- 1.7. Saturīgu brīvā laika pavadīšanas iespēju attīstīšana.
- 1.8. Uzlabojumi fiziskās vides vizuālajā pievilcībā, augstvērtīgs vides dizains.
- 1.9. Pārdomāta sociālpolitika, kas vērsta uz dažādu sabiedrības grupu iekļaušanu;
- 1.10. Vietas identitātes veicināšana (t.sk. reģionālie produkti, vietējās sporta komandas un kultūras kolektīvi).
- 1.11. Saiknes uzturēšana ar bijušajiem „savējiem”, kuri guvuši panākumus citā reģionā un var sekmēt investīcijas vai vietas zīmolu.

2. Uzņēmēju piesaistei

- 2.1. Būt saistošiem kompetentu cilvēku skatījumā.
- 2.2. Inovācijas un sakaru tīkla attīstīšana jau esošajiem uzņēmumiem.
- 2.3. Atbalsts un palīdzība jaunu uzņēmējdarbības iniciatīvu uzsākšanai.
- 2.4. Investoru piesaiste.
- 2.5. Studējošo piesaiste – studiju programmu virzienu un prioritāro attīstāmo nozaru saskaņošana, studējošo prakšu nodarbinātība reģionā.
- 2.6. Mikro uzņēmumu iniciatīvu veicināšana.
- 2.7. Speciāli pasākumi uzņēmēju (arī nozīmīgāko nodokļu maksātāju – iedzīvotāju) godināšanai.
- 2.8. Uzņēmēju satikšanās veicināšana neformālā vidē.
- 2.9. Uz rezultātu vērstu iedzīvotāju un uzņēmēju piesaistīšana apdzīvotām vietām. Atsevišķās lielākās Skandināvijas pilsētās pašvaldībā ir īpašs amats „iedzīvotāju un uzņēmēju piesaistīšanas speciālists”, kura darbība vērsta uz noteiktu rezultāta rādītāju sasniegšanu.
- 2.10. Vietējo iepirkumu atbalstošas pašvaldības iniciatīvas (godīguma un ētiskuma ietvaros).

3. Apmeklētāju piesaistei

- 3.1. Lielāka vietējo iedzīvotāju lokālā patēriņa veicināšana.
- 3.2. Kaimiņu novadu apmeklētāju piesaiste iepirkšanās un izklaides nolūkos.
- 3.3. Tradicionālā tūrisma attīstība ar uzsvāru uz vietas raksturu un pieredzējumu, saskaņoti ar kopējo vietas zīmolvēderību.
- 3.4. Vasarnīcu iniciatīvu atbalstīšana tam piemērotos un citādi neizmantotos īpašumos.
- 3.5. Mērķtiecīga vietējo stāstu attīstīšana.
- 3.6. Kopīgas sadarbības un tirgvedības stratēģijas ar blakus esošajiem novadiem.
- 3.7. Tūrisma pakalpojumu sniedzēju savstarpēja sadarbības tīklojuma veicināšana, klastera iniciatīvu attīstīšana sadarbībā ar saistītām nozarēm.
- 3.8. Tūrisma informācijas centru funkciju papildināšana – no pasīvas informēšanas uz aktīvu tūrisma attīstīšanas un tirgvedības darbību.
- 3.9. Lielāka tūrisma uzņēmēju, arī pētniecības/ augstskolas speciālistu iesaiste vietas un reģiona tūrisma tirgvedības stratēģiju un taktiku apspriešanā.
- 3.10. Integrētu tirgvedības komunikāciju pielietojums, tehnoloģisko inovāciju izmantošana.
- 3.11. ViA Tūrisma un Viesmīlības vadības fakultātes potenciāla izmantošana reģiona tūrisma tirgus izaugsmē.

Pielikumi

1. Pielikums. Scenāriju plusi un mīnusi

2. tabula. Status-quo, konkurences un kohēzijas scenāriju raksturojums

<i>Status-quo</i> scenārijs	Konkurences scenārijs	Kohēzijas scenārijs
<i>Vidzemes ceļš ved augšup, bet gājēji tādi paši</i>	<i>Vidzemes ceļš ved augšup tikai spēcīgākajiem</i>	<i>Vidzemes ceļš ved augšup, pavelkot kalnā arī vājākos</i>
Status-quo scenārijā turpināsies pašreizējie procesi, bet iesaistītās puses nerīkosies aktīvi, lai mazinātu virzītājspēku negatīvo ietekmi. Dominēs reaģējoša pieeja, bet izpaliks uz rīcību vērsta politikas un inovatīvi risinājumi. Tāpēc arī ekonomiskie, demogrāfiskie, klimata izmaiņu un enerģētikas procesi ritēs savu gaitu līdz to likumsakarīgam iznākumam.	Konkurences scenārijā straujāku izaugsmi piedzīvos tās vietas un nozares, kurām jau ir attīstības potenciāls, jo reģiona ekonomika attīstās pēc principa “ar veselo kāju uz priekšu.” Būs vērojama dinamiska, uz indivīdu un konkurētspējas celšanu vērsta pieeja. Politikas veidotāji centīsies samazināt attīstības šķēršļus, jo no “jauno tīģeru veiksmes” ieguvēji būs arī pārējie.	Kohēzijas scenārijs vērsts uz teritoriālo un sociālo atšķirību mazināšanu un ilgtspējības veicināšanu. Kohēzijas raksturīgākās politikas sociālā iekļaušana, atbalsts mazajai lauksaimniecībai, dažādi sadarbības risinājumi un vietējo tirgu aizsardzība.
Plusi		
<ul style="list-style-type: none"> Mazāk reformu un iekšējo pārmaiņu Rūpes par “sirmo elektorātu” 	<ul style="list-style-type: none"> Bezdarba samazināšanās, iedzīvotāju nodarbinātības uzlabošana, Uzsvars uz produktivitāti un inovāciju Administratīvo barjeru mazināšana Investīciju ieplūšana Atbalsts perspektīvajām nozarēm un teritorijām, vadīta imigrācijas politika un lielāka mobilitāte 	<ul style="list-style-type: none"> Dažādu iesaistīto pušu ciešāka sadarbība Jauni ekonomikas attīstības virzieni Decentralizēta attīstības plānošana Sociālo nevalstisko organizāciju iesaiste lēmumu pieņemšanā Teritoriālo un sociālo nevienlīdzību mazināšana un policentriska attīstība
Mīnusi		
<ul style="list-style-type: none"> Nav gatavības pārmaiņām Uz aktīvu rīcību vērsta politikas trūkums pastiprina negatīvās tendences 	<ul style="list-style-type: none"> Strauja iedzīvotāju skaita samazināšanās laukos Sociālās atstumtības un teritoriālo atšķirību palielināšanās Vides un sociālās ilgtspējas mazināšanās Nepietiekama sadarbība Vāja savstarpējā solidaritāte, kopīgu vērtību trūkums Atsvešināšanās 	<ul style="list-style-type: none"> Lēna ekonomiskā izaugsme Zema produktivitāte un efektivitāte Iedzīvotāju atkarība no sociālajām sistēmām Pašiniciatīvas un motivācijas trūkums

2. Pielikums. Scenāriju ietekme uz dažādām jomām

3. tabula. Integrēto scenāriju ietekme uz dažādām jomām

Status-quo scenārijs	Konkurences scenārijs	Kohēzijas scenārijs
Demogrāfija		
<ul style="list-style-type: none"> Iedzīvotāju skaita samazināšanās – īpaši laukos zemās dzimstības un migrācijas dēļ Sabiedrības novecošanās Nav mērķtiecīgas dzimstības veicināšanas politikas Ārējā imigrācija notiek, bet tā ir haotiska un vāji vadīta 	<ul style="list-style-type: none"> Straujāka iedzīvotāju skaita samazināšanās zemās dzimstības un migrācijas dēļ Ārējā migrācija notiek, bet tā ir mērķtiecīgāka un labāk vadīta nekā <i>status-quo</i> scenārijā 	<ul style="list-style-type: none"> Stingrāki ierobežojumi ārējai imigrācijai Elastīgāki pensionēšanās nosacījumi Mērķtiecīga dzimstības veicināšanas politika Plašākas bērnu aprūpes iespējas Nedaudz samazinās iedzīvotāju migrācija no laukiem uz pilsētām
Ekonomika		
<ul style="list-style-type: none"> Lēna ekonomikas izaugsme Ekonomikas aktivitātes koncentrējas <i>Vidzemes trijstūrī</i> Tradicionālās ekonomikas nozares attīstās, taču ar tās nepietiekami specializējas un nedomā par jaunu nišas produktu veidošanu Savrupība dzīves kvalitātes un iztikas līdzekļu nodrošināšanā Netiek atjaunotas un pilnveidotas nozaru tālākajai attīstībai vajadzīgās zināšanas Nedaudz pieaug līdzekļi pētniecībai un attīstībai Netiek īstenoti plānveidīgi “sirmo matu ekonomikas” veicināšanas pasākumi, tomēr “sirmā elektorāta” pamata vajadzības tiek apmierinātas Ievērojami samazinās publisko izdevumu apjoms 	<ul style="list-style-type: none"> Mērena ekonomikas izaugsme Ekonomikas aktivitātes koncentrētas <i>Vidzemes trijstūrī</i> Sabiedrisko pakalpojumu privatizācija Investīcijas Vidzemes tautsaimniecības vadošajās nozarēs un inovatīvajos uzņēmumos Uzsvars uz izglītību un inovāciju Aktīva iedzīvotāju nodarbinātības un uzņēmējspējas veicināšana Atbalsts klasteru veidošanai konkurētspējīgākajās nozarēs Sabiedrisko izdevumu samazināšana 	<ul style="list-style-type: none"> Lēnāka ekonomikas izaugsme nekā <i>status-quo</i> un konkurences scenārijā Sabiedriskie izdevumi saglabājas pašreizējā līmenī ES fondi tiek novirzīti mazāk attīstītajām teritorijām Nodokļu un sociālo politiku harmonizēšana ES līmenī Atsevišķu nozaru lielāka regulācija Jaunu ekonomikas virzienu - “Sirmo matu ekonomikas,” sociālās uzņēmējdarbības, zaļās ekonomikas attīstība Aktīvāki klimata izmaiņu adaptācijas pasākumi Atbalsts klasteru veidošanai arī perspektīvajās nozarēs
Enerģija		
<ul style="list-style-type: none"> Enerģijas cenu pieaugums Samazinās enerģijas patēriņš Izkaisīti atjaunojamās enerģijas un energoefektivitātes atbalsta pasākumi 	<ul style="list-style-type: none"> Enerģijas cenu pieaugums Enerģijas patēriņa palielināšanās Lielākas investīcijas AER infrastruktūrā un energoefektivitātes pasākumos 	<ul style="list-style-type: none"> Enerģijas cenu pieaugums Atbalsts decentralizētām enerģijas sistēmām Atbalsts AER un energoefektivitātes pasākumiem
Transports un infrastruktūra		
<ul style="list-style-type: none"> Mērens autotransporta pieaugums Infrastruktūras pieejamība palielinās, bet tā joprojām neatbilst pieprasījumam 	<ul style="list-style-type: none"> ES infrastruktūras projektu īstenošana Austrumu savienojumu attīstība Prioritāra – ātra transporta satiksme ar Rīgu Infrastruktūras pieejamība daudzās vietās neatbilst pieprasījumam 	<ul style="list-style-type: none"> Transporta pakalpojumu pieejamības nodrošināšana arī mazāk attīstītajos lauku novados Dzelzceļu attīstība

Status-quo scenārijs	Konkurences scenārijs	Kohēzijas scenārijs
Lauku attīstība		
<ul style="list-style-type: none"> • Industriālās intensīvās lauksaimniecības attīstība • Samazinās ES atbalsts lauksaimniecībai 	<ul style="list-style-type: none"> • Lauksaimniecības politikas liberalizācija un ES atbalsta samazināšanās • Industriālās intensīvās lauksaimniecības attīstība un noriets 	<ul style="list-style-type: none"> • ES lauksaimniecības politikas izteikta pārorientācija no lauksaimnieciskās ražošanas uz lauku attīstību • Atbalsts lauksaimniecības aktivitāšu dažādošanai • Vidzeme – lielāks ieguvējs no ES kopējās lauksaimniecības politikas
Sabiedrība		
<ul style="list-style-type: none"> • Pieaug dažādu sabiedrības grupu polarizācija laukos un pilsētās • Netiek īstenotas aptverošas integrācijas politikas reģionālajā un vietējā līmenī 	<ul style="list-style-type: none"> • Sociālās atstumtības palielināšanās laukos un pilsētās • Reaģējoša pieeja uz sociālajām problēmām • Sabiedrības grupas izjūt nepieciešamību pēc lielākas drošības 	<ul style="list-style-type: none"> • Atbalsts vietējo identitāšu saglabāšanai • Aktīvas sociālās un kultūras integrācijas politikas • Uz iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanu vērsti projekti
Pārvaldība		
<ul style="list-style-type: none"> • Centralizēta pārvalde • Uzlabojas atsevišķu pašvaldību sadarbība un pārrobežu sadarbība • Atsevišķās jomās vērojama starpnozaru un vairāklīmeņu koordinēta pārvaldes darbība 	<ul style="list-style-type: none"> • Centralizēta pārvalde ar mazu, bet efektīvu pārvaldes aparātu • Atsevišķu nozaru deregulācija un administratīvo šķēršļu mazināšana • Aktīvāka pārrobežu sadarbība • Sabiedrisko pakalpojumu privatizācija • Uzņēmumu ietekmes palielināšanās lēmumu pieņemšanā • Politikas tiek ieviestas uz administratīvo teritoriju pamata 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktīvāka ES loma dažādu vienotu politiku noteikšanā • Decentralizētāka pārvalde • Uzlabojas sadarbība starp dažādiem pārvaldes līmeņiem • Vides prasību pastiprināšana • Dažādu nozaru pastiprināta regulācija • Vairāk tādu politiku, kuras orientētas uz vietu nevis tikai uz administratīvo teritoriju
Vietu pievilcība		
<ul style="list-style-type: none"> • Vietu pievilcība tiek šauri saistīta galvenokārt tikai ar infrastruktūras attīstību. • Kampanģveidīgas un salveidīgas vietu pievilcības veicināšanas aktivitātes. Ieguvējas galvenokārt lielās pilsētās. • Tūrisma piedāvājums sadrumstalots un nespecializēts. Trūkst integrētas pieejas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sacensība starp konkurētspējīgajiem centriem ar spēcīgām tirgvedības stratēģijām. • Vietu pievilcības polarizācija. • Lauku ainavas vienādošanās līdz ar intensīvo lauksaimniecību un apmežošanu. • Uzlabojas tūrisma piedāvājuma kvalitāte. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atbalstoša nacionālā līmeņa un pašvaldību politika vietu pievilcības un tūrisma veicināšanā. • Kvalitatīvākas infrastruktūras pieejamība laukos. • Vidzemes koordinēts uz vietējiem un apmeklētājiem vērsto pasākumu kalendārs. • Tūrisma piedāvājumā izmantoti vietējās izejvielas, zaļās stratēģijas u.c. • Lielāka tūrisma nozares regulācija.

3. Pielikums. Dažādu Vidzemes pilsētu pievilcības elementu izpausmes.

Foto: A.Klepers.

Alūksne. Pilssala vasarā. Līdzīgi kā citās Vidzemes pilsētās, zaļā zona sabiedriskajās vietās ar labi organizētām atpūtas iespējām ir priekšrocība pret lielpilsētas vidi.

Ape. Pilsētas karte un norāde uz krodziņu. Sabiedriskas vietas, kur neformāli tikties dažādu vecuma grupu iedzīvotājiem, ir nozīmīgs elements pilsētas pievilcības paaugstināšanai.

Cesvaine. Pilsētas robežzīme no Madonas puses. Puķes kā vides dizaina elements tiek plaši lietotas. Tās paaugstina vietas vizuālo pievilcību.

Cēsis. Cēsu jauniešu lielformāta foto ekspozīcija pilsētvidē pilsētas mākslas festivālā nostiprina vietas piederības sajūtu un veido tās identitāti.

Gulbene. Gatavošanās Valentīndienas pasākumam Gulbenes *Bānīša* stacijā. Pasākumu organizēšana ir nozīmīga vietējo iedzīvotāju pašizpaušmei un brīvā laika pavadīšanai. Šādi pasākumi ir svarīgi arī apmeklētāju piesaistīšanai no citiem vietām.

Līgatne. Izmantojot dabisko ainavisko pievilcību, labi organizētu dažādu pušu sadarbību un tirgvedības aktivitātes EDEN projektā, Līgatne 2011. gadā kļuva par vienu no pieprasītākajiem tūristu galamērķiem Latvijā.

Nekustamais īpašums | Zeme | Madona un raj. | Lubāna | Pārdo

Sludinājums | Foto | Pievienot Memo | Izdrukāt | Pārsūtīt | Atgādināt

Lauksaimniecības/apbūv es zeme Lubānas centrā, Aviekstes upes krastā. Blakus elektrība.

Pilsēta, rajons: **Madona un raj.**

Pilsēta/pagasts: **Lubāna**

Iela: **Baznīcas iela 11**

Platība: 95409 m²

Pielietojums: Lauksaimniecības zeme

Cena: **37 000 Ls (0.39 Ls/m²)** Rādīt cenu eiro

Lubāna. Sludinājums par lielas platības lauksaimniecības zemes pārdošanu pilsētas centrā. Mazpilsētas videi Vidzemē kopumā raksturīga plaša individuālo māju struktūra ar nelielām piemājas saimniecībām.

Madona. Pilsētas sākums no Gulbenes puses, braucot pa Saules ielu. Pamestie padomju laiku rūpnieciskā mantojuma elementi rada vizuāli nepievilcīgu ainavu, taču vienlaicīgi ietver potenciālu investīciju piesaistei un uzņēmējdarbībai.

Mazsalaca. Seno Dzimtkoku māja, kurā izstādīta Kanādā dzimtošās kādreizējās Mazsalacas novada iedzīvotājas muzejam dāvētā 1300 peļu kolekcija. Emocionālā piesaiste vietai uztur ilgstošas saiknes un vēlmi rūpēties par vietas pievilcību arī no tālienes.

Rūjiena. Privāto uzņēmumu radītie veiksmīgie un vietu nosaukumus ietverošie produkti pilda mārketinga funkcijas, jo raisa tūristos vēlmi apmeklēt šo vietu.

Smiltene. Pilsētas centrs Baznīcas laukumā. Veikali un pieejamie pakalpojumi ir nozīmīgi visiem apkārtnē novadu iedzīvotājiem. Vienlaikus, pilsētas prioritāte ir aktīva un vispusīgi attīstīta sabiedrība, kas izpaužas kolektīvi veidotās kultūras un sporta tradīcijās.

Seda. Pilsētas centrs Skolas laukumā. Arhitektoniski vienotā pilsētvide vienā no jaunākajām Vidzemes pilsētām. Pilsētas pastāvēšanas izaicinājums ir iedzīvotāju darbavietu nodrošinājums pēc paredzamā kūdras resursu izsīkuma.

Strenči. Psihoneiroloģiskā slimnīca ir lielākais darba devējs novadā un simts gadu pastāvēšanas laikā cieši savijusies ar vietas tēlu. Tomēr pamazām rodas mēģinājumi pilsētiņas zīmolu saistīt arī ar izzudušajām Gaujas plostnieku tradīcijām.

Valka. Stends par realizēto projektu pie Valkas-Valgas robežas. Vizuālās pievilcības uzlabošana ir tikai viens no kopīgajiem projektiem abām robežpilsētām, kas arī turpmāk šai vietai dos priekšrocības citu Vidzemes mazpilsētu vidū.

Valmiera. Pilsētas centrs svētku vakarā. Pilsētas attīstības redzējumā Valmiera ir *darbīga labklājības pilsēta visiem*. Lielas pilsētas pievilcību pastiprina atvērtība dažādām kultūrām un vērtībām. *Foto no Valmieras fotokonkursa arhīva.*

4. Pielikums. Intervētie eksperti un semināru dalībnieki

Scenāriju izveides gaitā intervētie eksperti

Vārds, uzvārds	Ieņemamais amats
Inesis Boķis	Valmieras pašvaldības domes priekšsēdētājs
Agrita Briede	Profesore, Ģeogrāfijas nodaļas vadītāja, Ģeogrāfijas maģistra studiju programmas direktore Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātē
Aivis Dombrovskis	Psihoterapeits
Vija Daukšte	Vidzemes Augstskolas rektore, asociētā profesore
Oskars Goba	Valmieras Viestura vidusskolas 12. klases skolēns
Guntars Kokorevičs	SIA <i>Dalkia</i> Latvia vadītājs
Viesturs Kuļikovskis	SIA <i>Fidea</i> valdes loceklis
Inguna Liepa	SIA <i>Vidzemes slimnīca</i> valdes priekšsēdētāja
Mārtiņš Malcenijs	Uzņēmējs – SIA <i>Aktīvā tūrisma centrs „Eži”</i> valdes loceklis; Cēsu novada pašvaldības deputāts
Ilmārs Mežs	Starptautiskās Migrācijas organizācijas Rīgas biroja vadītājs
Vilnis Neimanis un Inga Neimane	Sociāli terapeitisko māju <i>Camphill</i> ciemata <i>Rožkalni</i> vadītāji
Didzis Palejs	Latvijas biomasas asociācijas <i>LATbio</i> valdes loceklis, uzņēmējs
Alekss Rasmusens	SIA <i>Gaižēni</i> direktors
Nikolajs Stepanovs	Vidzemes Plānošanas Reģiona attīstības padomes priekšsēdētājs
Inese Suija-Markova	SIA <i>Meža īpašnieku konsultatīvais centrs</i> attīstības direktore; nodibinājuma <i>Vides risinājumu institūts</i> izpilddirektore; Cēsu novada pašvaldības deputāte
Andris Urtāns	Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta direktors
Sabīne Vandāna	Valmieras jauniešu domes prezidente
Agita Zariņa	Valmieras Pārgaujas ģimnāzijas direktore
Juris Žagars	Uzņēmējs – Slēpošanas kompleksa <i>Žagarkalns</i> īpašnieks; Dailes teātra aktieris; Cēsu novada pašvaldības deputāts

Semināru dalībnieki

Ekspertu semināra dalībnieki (Cēsīs, 25.05.2011.)

Vārds, Uzvārds	Ieņemamais amats
Ilze Aigare	VARAM Telpiskās plānošanas departamenta direktora vietniece
Jānis Antons	Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānošanas nodaļas vadītājs
Andris Balodis	Vecpiebalgas novada pašvaldības attīstības nodaļas vadītājs
Emma Cera	Ērgļu novada pašvaldības vides pārvaldības un teritorijas plānošanas speciāliste
Lelde Gavare	Kocēnu novada pašvaldības attīstības nodaļas vadītājas vietniece
Guna Kalniņa - Priede	Vidzemes plānošanas reģiona Administrācijas vadītāja

Vārds, Uzvārds	Ieņemamais amats
Edvīns Kāpostiņš	VARAM Zemes politikas nodaļas vadītājs
Sarmīte Krišāne	Vidzemes plānošanas reģiona Vidzemes IC speciāliste
Andris Lapiņš	Smiltenes novada pašvaldības attīstības un plānošanas nodaļas vadītājs
Inga Megne	Kocēnu novada pašvaldības teritorijas plānotāja
Rita Merca	Vidzemes plānošanas reģiona „Trans in Form „ projekta koordinatore
Ina Miķelsone	Vidzemes plānošanas reģiona projektu vadītāja
Ārija Ozere	Smiltenes novada pašvaldības projektu vadītāja
Juris Pētersons	Priekuļu novada pašvaldības teritorijas plānotājs
Ilona Škinča	Madonas novada pašvaldības teritorijas plānotāja
Guna Zariņa	SIA „Omnia Pro” valdes priekšsēdētāja

Scenāriju stāstu semināra dalībnieki (Rīgā, 29. - 30.03.2011.)

Vārds, Uzvārds	Ieņemamais amats, organizācija
Neil Adams	Londonas Dienvidkrasta Universitāte (Lielbritānija)
Vilija Aleksiene	Jonišķu reģiona municipalitāte (Lietuva)
Ella Andersone	Vecpiebalgas novada pašvaldības domes priekšsēdētāja
Laura Anteina	VARAM
Jānis Antons	Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānošanas nodaļas vadītājs
Staffan Arvegard	Tranemo municipalitāte (Zviedrija)
Zaiga Barča	NVO „Vairāk muzeju”
Inese Baumanē	Jelgavas pašvaldības WP4 koordinatore
Anita Bernāne	SIA „GNP informācijas centrs”
Daiva Bickiene	Jonišķu reģiona municipalitāte (Lietuva)
Uldis Cimdiņš	Inovātīvo risinājumu institūta valdes priekšsēdētājs
Kjersti Helene Garberg	Ostfoldas <i>fulkeskommune</i> (Norvēģija) TIF koordinatore, starptautiskā padomniece
Nadežda Graudiņa	Rūjienas pašvaldības plānošanas speciāliste
Alf Johansen	Indre Ostfoldas (Norvēģija) reģionālās padomes projektu koordinators
Tore Johansen	Aremarkas municipalitāte (Norvēģija)
Ieva Kalniņa	Vidzemes plānošanas reģiona plānošanas speciāliste
Anna Krastiņa	Jelgavas pašvaldība
Mārcis Krastiņš	Baltijas Komunikācijas birojs
Sarmīte Krišāne	Vidzemes plānošanas reģiona telpiskās plānošanas speciāliste
Laimdota Lapiņa	Līgatnes kultūras un tūrisma informācijas centra tūrisma vadītāja
Ģirts Lejiņš	Valsts reģionālās attīstības aģentūra
Rita Merca	Vidzemes plānošanas reģiona „Trans in Form „ projekta koordinatore
Ina Miķelsone	Vidzemes plānošanas reģiona projektu vadītāja

Vārds, Uzvārds	Ieņemamais amats, organizācija
Bjorn Frode Moen	Nottodenas municipalitātes(Norvēģija) projektu vadītājs
Inese Okonova	Līgatnes kultūras un tūrisma informācijas centra tūrisma speciāliste
John Fredrik Olsen	Aremarkas municipalitāte (Norvēģija)
Arnis Ozoliņš	Naukšēnu muzeja direktors
Arturas Paliskevicius	Jonišķu reģiona municipalitāte (Lietuva)
Phil Pinch	Londonas Dienvidkrasta Universitāte (Lielbritānija)
Māra Poikāne	Vidzemes plānošanas reģiona sabiedrisko attiecību speciāliste
Mudīte Priede	Latvijas pašvaldību savienības ģenerālsēkretāre
Aivars Rudnickas	Jonišķu reģiona municipalitāte (Lietuva)
Christian Schmidt	ICN (Vācija)
Anita Skutāne	Jelgavas pašvaldības projektu koordinatore
Nikolajs Stepanovs	Vidzemes Plānošanas Reģiona attīstības padomes priekšsēdētājs
Ewelina Suchocka	Suwalki municipalitāte (Lietuva)
Knut Vareide	Telemarkas (Norvēģija) izpētes institūts
Sandra Viniarska	Jelgavas pašvaldības WP3 koordinatore
Maija Zālmane	Valmieras pilsētas pašvaldības projektu vadītāja
Kristīne Zubkāne	Vidzemes plānošanas reģiona projektu speciāliste
Ingūna Zukure	Mazsalacas pašvaldības projektu vadītāja

Radošās darbnīcas semināra dalībnieki (Valmierā, 13.04.2011)

Vārds, Uzvārds	Ieņemamais amats
Aigars Andersons	ViA biznesa vadības bakalaura studiju programmas direktors, lektors
Jānis Antons	Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānošanas nodaļas vadītājs
Inesis Boķis	Valmieras pašvaldības domes priekšsēdētājs
Gatis Freimanis	ViA students, ViA debašu kluba biedrs
Agnese Grunte	
Igors Klapenkovs	ViA finanšu departamenta vadītājs
Sarmīte Krišāne	Vidzemes plānošanas reģiona telpiskās plānošanas speciāliste
Normunds Mihailovs	ViA students, ViA debašu kluba biedrs
Ina Miķelsone	Vidzemes plānošanas reģiona projektu vadītāja
Inga Neimane	Sociāli terapeitisko māju <i>Camphill</i> ciemata <i>Rožkalni</i> vadītāja
Vilnis Neimanis	Sociāli terapeitisko māju <i>Camphill</i> ciemata <i>Rožkalni</i> vadītājs
Jānis Olmanis	Kocēnu novada domes priekšsēdētājs
Rita Ozoliņa	LU pētniece, ViA vieslektore, statistikas eksperte
Aigars Plotkāns	Komercizglītības centra pasniedzējs, Ekonomikas eksperts

Vārds, Uzvārds	Ieņemamais amats
Māra Poikāne	Vidzemes plānošanas reģiona sabiedrisko attiecību speciāliste
Feliciāna Rajevska	Vidzemes Augstskolas Sociālo zinātņu fakultātes asociētā profesore, profesionālās maģistra studiju programmas „Pārvaldība un komunikācija” direktore
Egars Rantiņš	Valmieras pilsētas pašvaldības ekonomiskās attīstības plānošanas speciālists
Sarmīte Rozentāle	ViA Akadēmiskā un zinātņu prorektore, asociētā profesore
Jānis Rubulis	ViA students, ViA debašu kluba biedrs
Aigars Runģis	SIA „Valmiermuižas alus” līdzīpašnieks
Raitis Sijāts	Vidzemes tūrisma asociācijas direktors
Svetlana Sprūža	Valmieras integrētās bibliotēkas reģionālā mācību centra vadītāja
Oskars Spurdziņš	SIA „VTU Valmiera” valdes priekšsēdētājs
Inese Suija – Markova	SIA <i>Meža īpašnieku konsultatīvais centrs</i> attīstības direktore; nodibinājuma <i>Vides risinājumu institūts</i> izpilddirektore; Cēsu novada pašvaldības deputāte
Sabīne Vandāna	Valmieras jauniešu domes prezidente

Vēres

- 1 Stratēģiskās analīzes komisija. (2010) *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija. Scenāriji 2030*. 3. lpp. Pieejams: <http://www.latvija2030.lv/upload/scenariji.pdf> Aplūkots: 07.06.2011.
- 2 Turpat. 4. lpp.
- 3 Šīs lomas lauku reģionu attīstības kontekstā aplūkotās ESPON programmas projektā "Lauku teritoriju attīstības iespējas - EDORA" Sk. ESPON (2010). *EDORA. European Development Opportunities for Rural Areas. Applied Research 2013/1/2. Draft Final Report*. Available: http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_AppliedResearch/edora.html. Accessed: 20.06.2011.
- 4 ESPON (2010). *SPAN-3. Spatial Scenarios: New Tools for Local-Regional Territories. Draft Final Report*. Accessed: 04.02.2011. Available: http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_TargetedAnalyses/SS_LR.html.
- 5 Stratēģiskās analīzes komisija. (2010) *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija. Scenāriji 2030*.
- 6 Latviešu valodā pagaidām izdotas divas integrālās teorijas pamata licēja Kena Vilbera grāmatas - Vilbers, K. (2010) *Visaptverošā teorija*. Rīga: Jumava; Vilbers, K. (2011) *Īsa visaptverošā vēsture*. Rīga: Jumava. Kopumā integrālajā teorijā publicēto darbu saraksts ir apjomīgs. Integrālās teorijas pielietošanai dažādās nozarēs 1998. g. izveidots arī Integrālais institūts. Disciplīnas vadošais žurnāls ir *Journal of Integral Theory and Practice*. Koncentrēts integrālās teorijas izklāsts sniegts Esbjörn-Hargens, S. (2009) *An Overview of Integral Theory. An All-Inclusive Framework for the 21st Century*. Integral Institute. Resource Paper No. 1, March.
- 7 OECD (2001) *Territorial Outlook*. Available: http://www.oecd.org/document/55/0,3746,en_21571361_44315115_1901168_1_1_1_1.00.html. Accessed 01.03.20011.
- 8 Braithwaite, K. (2009) *Building on what you have got: A guide to Optimising Assets*, Carnegie UK Trust.
- 9 ESPON (2010). *SPAN-3. Spatial Scenarios: New Tools for Local-Regional Territories. Draft Final Report*, pp. 38-39. Accessed: 04.02.2011. Available: http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_TargetedAnalyses/SS_LR.html.
- 10 Ibid.
- 11 Šādu attīstības modeli paredz t.s. neo-endogēnā lauku reģionu attīstības pieeja, kuru formulējis Ray, C. (2006), *Neo-endogenous rural development in the EU*, in Cloke, P. Marsden, T. and Mooney, P. (eds), *The Handbook of Rural Studies*. London: Sage.
- 12 Ray, C. (2006), *Neo-endogenous rural development in the EU*, in Cloke, P. Marsden, T. and Mooney, P. (eds), *The Handbook of Rural Studies*. London: Sage.
- 13 Aktīvās rīcības varianti saskaņā ar Courtney et. al. (1997) *Strategy Under Uncertainty*. Harvard Business Review, 75 (6), pp. 67-79.
- 14 Courtney et. al. (1997) *Strategy Under Uncertainty*. Harvard Business Review, 75 (6), pp. 67-79.
- 15 Galvenie Eiropas līmeņa dokumenti, kuros izvērsti kohēzijas principi ir Eiropas Telpiskās Attīstības Perspektīva, Teritoriālā dienas kārtība, Gēteborgas Stratēģija, ES Kohēzijas ziņojumi u.c.
- 16 Camagni, R. (2006) *The rationale for territorial cohesion: issues and possible policy strategies*. In L. Pedrazzini (ed.), *The process of territorial cohesion in Europe*. Milano: F. Angeli.
- 17 Ziņojums par ekspertu aptaujas rezultātiem Vidzemes ilgtermiņa attīstības dilemmām pieejams Vidzemes plānošanas reģiona vietnē: http://www.vidzeme.lv/lv/projekti/lauku_rejonu_pievilciga_tela_veidosana.tif.
- 18 Ziņojums par jauniešu aptaujas rezultātiem pieejams Vidzemes plānošanas reģiona vietnē: http://www.vidzeme.lv/lv/projekti/lauku_rejonu_pievilciga_tela_veidosana.tif/vidzemes_jauniesi_par_sodienun_nakotni/
- 19 Klepers, A. (2011) *Tūrisma telpiskās struktūras Latvijā, to veidošanās un virzība tirgū*. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte. Npublicēts.
- 20 ESPON (2006). *ESPON Project 3.2 Spatial Scenarios and Orientations in relation to the ESDP and Cohesion Policy. Final Report*. October 2006. p. 8. Available: http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_ESPON2006Projects/Menu_CoordinatingCrossThematicProject/s/scenarios.html. Accessed 04.05.2011.

-
- 21 Ibid., p. 11.
- 22 Ibid.
- 23 OECD. (2006). Live longer, work Longer, WORK LONGER. Executive Summary. ISBN-92-64-035877 Retrieved 08.07.2011. from <http://www.oecd.org/dataoecd/32/50/36218997.pdf>
Eiropas Kopienų Komisija. (12.10.2006). Komisijas Paziņojums. Eiropas demogrāfiskā nākotne – kā pārvērst problēmu par iespēju. COM(2006) 571 galīgā redakcija. Skatīts 08.07.2011. no <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006dc0571:LV:NOT>
- 24 ESPON (2007). *Territorial futures: Spatial Scenarios for Europe*, p. 4. Available: Accessed:
- 25 ESPON (2007). *Territorial futures: Spatial Scenarios for Europe*, pp.35.-36.
- 26 ESPON (2007). *Territorial futures: Spatial Scenarios for Europe*, p.4.
- 27 Eurostat (2011). *Eurostat regional yearbook 2010*. European Commission, pp. 27.
- 28 Rozenfelde, L. (04.04.2011.) Kas notiek Latvijā?: Vai pensiju sistēma sabruks (II): bērni un migrācija neglābs. Skatīts 13.07.2011. no <http://www.delfi.lv/news/national/politics/kas-notiek-latvija-vai-pensiju-sistema-sabruks-ii-berni-un-migracija-neglabs.d?id=37804851>
- 29 NeoGeo mājas lapa (2011). Planētas 7 miljardi iedzīvotāju. Skatīts 07.03.2011. no www.neogeo.lv
- 30 I. Mežs (intervija, 12.04.2011.); I.Suija – Markova (intervija,10.04.2011.); A.Urtāns (intervija, 02.05.2011.); A.Zariņa (intervija, 06.04.2011.); D.Palejs (intervija, 29.03.2011.); G.Kokorēvičs (intervija, 12.04.2011.); I.Boķis (intervija, 28.03.2011.); I. Neimane,V.Neimanis (intervija, 11.04.2011.); A.Rasmusens (intervija,04.04.2011.); M.Malcenieks (intervija, 05.04.2011.); A.Briede (intervija,18.04.2011.); J.Žagars (intervija,07.04.2011.); N.Stepanovs (intervija, 11.04.2011.); V.Kulikovskis (intervija, 07.04.2011.); V.Daukšte (intervija, 04.04.2011.); A. Dombrovskis (intervija, 18.05.2011.)
- 31 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils*. 15. lpp. Pieejams: http://www.vidzeme.lv/upload/lv/Teritorijas_planojums/04_11_2010_VPR.doc .Aplūkots 05.05.2011.
- 32 Latvijas Statistika (18.12.2010). Par 2010. gada demogrāfiskās situācijas provizoriskajiem rezultātiem. Skatīts 25.01.2011. no <http://www.csb.gov.lv/notikumi/par-2010-gada-demografiskas-situacijas-provizoriskajiem-rezultatiem-26155.html>
- 33 ESPON (2011). *PURR: Potentials of Rural regions. Targeted analysis 2013/2/5 Interim report*. p.44.
- 34 Valsts reģionālās attīstības aģentūra (2010). Reģionu attīstība Latvijā 2009. 18. lpp.
- 35 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils*. 12. lpp.
- 36 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils*. 15. lpp.
- 37 Platace, L. (2011) *Ģimenes politika kā dzimstību veicinošs instruments Latvijā*. Bakalaura darbs. Valmieras Vidzemes Augstskola.
- 38 Scenāriji.lv (2011.) Daudzbērnu ģimene – sinonīms nabadzībai. Skatīts 10.07.2011. <http://scenariji.lv/2011/07/daudzbernu-gimene-sinonims-nabadzibai/>.
- 39 Turpat.
- 40 Holzmann, Robert. (2005). Demographic Alternatives for Aging Industrial Countries: Increased Total Fertility Rate, Labor Force Participation, or Immigration. IZA DP No. 1885. Retrieved 08.07.2011. from <http://213.241.152.197/externe/2006/k060102f22.pdf> .
- 41 Hoem, Jan M. (2008). Overview Chapter 8: The impact of public policies on European fertility, Demographic Research, vol 19, article 10. Retrieved 08.07.2011. from <http://www.demographic-research.org/volumes/vol19/10/19-10.pdf>
- 42 I. Mežs (intervija, 12.04.2011.)
- 43 Nra.lv portāls (03.06.2011.) Aicina nekavējoties sākt demogrāfijas jautājumu risināšanu. Skatīts 07.07.2011. <http://zinas.nra.lv/latvija/politika/48938-aicina-nekavejoties-sakt-demografijas-jautajumu-risinasanu.htm>
- 44 Turpat.
- 45 I. Mežs (intervija, 12.04.2011.)
- 46 Scenāriji.lv (2005). Demogrāfiskā situācija šodien un rīt. Skatīts 25.01.2011. <http://www.scenariji.lv/raksti/demografija-raksti/demografija-odien-un-rt>

-
- 47 ESPON (2007). *Territorial futures: Spatial Scenarios for Europe*.p.4; Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils*. 16. lpp.
- 48 ESPON (2007). *Territorial futures: Spatial Scenarios for Europe*. p.4.
- 49 Rozenfalde, L. (04.04.2011.) Kas notiek Latvijā?: Vai pensiju sistēma sabruks (II): bērni un migrācija neglābs. Skatīts 13.07.2011. <http://www.delfi.lv/news/national/politics/kas-notiek-latvija-vai-pensiju-sistema-sabruks-ii-berni-un-migracija-neglabs.d?id=37804851>.
- 50 Scenāriji.lv (2005). Demogrāfiskā situācija šodien un rīt. Skatīts 25.01.2011. no <http://www.scenariji.lv/raksti/demografija-raksti/demografija-odien-un-rt>.
- 51 Karnīte, R. (2010). Latvijas demogrāfiskā profila ekonomiskās sekas. Skatīts 01.03.2011. no www.lza.lv
- 52 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils*. 11. lpp.
- 53 A. Dombrovskis (intervija, 18.05.2011.)
- 54 I. Mežs (intervija, 12.04.2011.)
- 55 ESPON (2010). *First ESPON 2013. Synthesis report: New evidence on smart, sustainable and inclusive territories*. p.7. Available: http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Press/Newsletters/201017/Newsletter_No17_Nov_111110.pdf Accessed: 05.07.2011.
- 56 Ibid., p. 6.
- 57 Stratēģiskās analīzes komisija. (2010) *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija. Scenāriji 2030*. 2. lpp.
- 58 Dunford.M., Yeung,G. (2010). Towards global convergence: Emerging economies, the rise of China and Western sunset? *European urban and regional studies*. pp.4. Retrieved January 28,2011. from the Sagepub database.
- 59 Stratēģiskās analīzes komisija. (2010) *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija. Scenāriji 2030*. 2. lpp.
- 60 Dunford. M., Yeung,G. (2010). Towards global convergence: Emerging economies, the rise of China and Western sunset? *European urban and regional studies*. p.289. Retrieved January 28, 2011. from the Sagepub database.
- 61 ESPON (2010). *Territorial observation No.3. Territorial Dynamics in Europe: Trends in economic performance of European regions 2000. – 2006*. p.8. Available: http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Publications/TerritorialObservations/TrendsInEconomicPerformance/ESPON-TO3_web.pdf. Accessed: 05.07.2011.
- 62 Ibid., p. 9.
- 63 Ibid., p. 78
- 64 Latvijas avīze (06.07.2011.) Ja aizbrauktu vecāki cilvēki, tas būtu atvieglojums. http://la.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=320347:ja-aizbrauktu-vecaki-cilvki-tas-btu-atvieglajums&catid=170:aktuli&Itemid=306, aplūkots 12.07.2011.
- 65 ESPON (2010). *First ESPON 2013 Scientific Report. Scientific Dialogue on Cities, Rural Areas and Rising Energy Prices*. December, 2010, p. 21. Available: http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Press/Newsletters/201118/Newsletter_No18_Feb_220211.pdf. Accessed: 05.07.2011.
- 66 Valsts reģionālās attīstības aģentūra (2010). *Reģionu attīstība Latvijā 2009*. 29. lpp. Pieejams: http://www.vraa.gov.lv/uploads/Regionu_attistiba_Latvija_2009.pdf. Aplūkots: 04.05.2011.
- 67 EUROSTAT.Graph: Inequality of income distribution. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&pcode=tsisc010&language=en&toolbox=dat_a, skatīts 12.07.2011.
- 68 Centrālās statistikas pārvaldes mājaslapa. Iedzīvotāji un sociālie procesi, darba samaksa: strādājošo mēneša vidējā darba samaksa Latvijas reģionos pa mēnešiem. <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/darba-samaksa-galvenie-raditaji-30270.html>. Skatīts 08.07.2011.
- 69 Laikā no 2003. līdz 2007. g. IKP uz vienu iedzīvotāju palielinājās arī visos Latvijas reģionos. Salīdzinājumā ar vidējo rādītāju valstī Vidzemes reģiona IKP uz vienu iedzīvotāju 2007. g. bija 63,8 no vidējā rādītāja valstī, kas bija ceturtais rādītājs aiz Rīgas reģiona (138,4%), Kurzemes (76,7%) un Zemgales (64,0%). Dati no: Valsts reģionālās attīstības aģentūra (2010). *Reģionu attīstība Latvijā 2009*. 29. lpp. Pieejams: http://www.vraa.gov.lv/uploads/Regionu_attistiba_Latvija_2009.pdf. Aplūkots: 04.05.2011.

-
- 70 Centrālās statistikas pārvaldes mājaslapa. Par iekšzemes kopprodukta izmaiņām 2009.gada pirmajā ceturksnī. <http://www.csb.gov.lv/notikumi/par-iekšzemes-kopprodukta-izmainam-2009-gada-pirmaja-ceturksni-25986.html>, skatīts 10.07.2011.
- 71 Ekonomika.lv (09.02.2011.) A.Vilks: Ekonomika pērn attīstījies veiksmīgāk nekā prognozēts. <http://www.ekonomika.lv/vilks-ekonomika-pern-attistijusies-veiksmigak-neka-prognozets/>, skatīts 10.07.2011.
- 72 Ekonomika.lv (09.02.2011.) A.Vilks: Ekonomika pērn attīstījies veiksmīgāk nekā prognozēts. <http://www.ekonomika.lv/vilks-ekonomika-pern-attistijusies-veiksmigak-neka-prognozets/>, skatīts 10.07.2011.
- 73 Centrālās statistikas pārvaldes mājaslapa. Bezdarba līmenis. <http://www.csb.gov.lv/bezdarba-limenis> Skatīts 10.07.2011.
- 74 EUROSTAT (01.07.2011). Euro area unemployment rate at 9,9%. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-01072011-AP/EN/3-01072011-AP-EN.PDF. Skatīts 08.07.2011.
- 75 Scenāriji.lv (2005). Demogrāfiskā situācija šodien un rīt. <http://scenariji.lv/2010/08/demografiska-situacija-sodien-un-rit/>. Skatīts 25.01.2011.
- 76 Valsts reģionālās attīstības aģentūra (2010). *Reģionu attīstība Latvijā 2009*. 71.lpp; Centrālās statistikas pārvaldes mājaslapa. Iedzīvotāji un sociālie procesi: Strādājošo vidējā darba samaksa Latvijas reģionos pa mēnešiem. <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/darba-samaksa-galvenie-raditaji-30270.html>, skatīts 07.07.2011.; NVA mājaslapa. Statistika: Galvenie bezdarba rādītāji reģionos un pilsētās 2011.gada maijā salīdzinājumā ar 2011.gada aprīli. <http://www.nva.lv/index.php?cid=6&mid=330&txt=335&t=stat>. Skatīts 08.07.2011.
- 77 Valsts reģionālās attīstības aģentūra (2010). *Reģionu attīstība Latvijā 2009*. 62.lpp. (ekonomiski aktīvo vienību skaits uz 1000 iedzīvotājiem 2008.g. visaugstākais Vecpiebalgas, Naukšēnu un Jaunpiebalgas novados: 80 – 100, viszemākais Strenču un Līgatnes novados: 20 – 40.)
- 78 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils*. 43.lpp.
- 79 ESPON (2010). *EDORA: European development opportunities for rural areas. Draft final report*. p.16. Available: http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/EDORA/EDORA_Draft_Final_Report_Version_2.4_April_2010.pdf. Accessed: 05.07.2011.
- 80 Ibid., pp. 13-19.
- 81 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils*. 64. lpp.
- 82 Turpat. 79. lpp.
- 83 ESPON (2011). *PURR. Potentials of Rural Regions. Interim Report*. p.48.
- 84 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils*. 85.lpp.
- 85 Turpat. 18. lpp.
- 86 Turpat. 61. lpp.
- 87 Turpat. 55. lpp.
- 88 Swedbank.lv. Swedbank analīze par Zviedrijas un Baltijas valstu ekonomikām 22.04.2010. http://www.swedbank.lv/lib/lv/Swedbank_ekonomikas_apskats_Latvija_2010-04.pdf.
- 89 Eiropas Savienības mājaslapa. Latvia key documents: National reform programme of Latvia for the implementation of the „Europe 2020” strategy. April 2011. p.9. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nat_ref_prog_2011_lv_en.pdf. skatīts 08.07.2011.
- 90 Ibid.
- 91 J.Žagars (intervija, 07.04.2011.)
- 92 EUROSTAT. Graph: Public procurement. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&pcode=tsier090&language=en&toolbox=dat_a, skatīts 12.07.2011.
- 93 Eiropas Savienības mājaslapa. Latvia key documents: National reform programme of Latvia for the implementation of the „Europe 2020” strategy. April 2011. Pp11.,20. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nat_ref_prog_2011_lv_en.pdf. skatīts 08.07.2011.

-
- 94 LIAA. ES fondi: Biznesa inkubatori. http://www.liaa.gov.lv/?object_id=2843, skatīts 07.07.2011.
- 95 I.Suija – Markova (intervija, 10.04.2011.)
- 96 A.Zariņa (intervija, 06.04.2011.)
- 97 I.Boķis (intervija, 28.03.2011.)
- 98 N.Stepanovs (intervija, 11.04.2011.)
- 99 I.Suija – Markova (intervija,10.04.2011.); V.Kuļikovskis (intervija, 07.04.2011.)
- 100 I.Boķis (intervija, 28.03.2011.)
- 101 LIAA. ES fondi: Aktivitātes kurās notiek projektu īstenošana. http://www.liaa.lv/lv/es_fondi/projektu_istenosana/arejo_tirgu_apgusana/, skatīts 10.07.2011.
- 102 Valsts reģionālās attīstības aģentūra (2010). *Reģionu attīstība Latvijā 2009*. 100. lpp. Pieejams: http://www.vraa.gov.lv/uploads/Regionu_attistiba_Latvija_2009.pdf. Skatīts 06.05.2011.
- 103 Turpat.
- 104 I.Suija – Markova (intervija,10.04.2011.); V.Kuļikovskis (intervija, 07.04.2011.)
- 105 Turpat.
- 106 ESPON (2006). *ESPON Project 3.2 Spatial Scenarios and Orientations in relation to the ESDP and Cohesion Policy. Final Report*. October 2006. pp.180.; A. Briede (intervija,18.04.2011.)
- 107 ESPON (2010). *First ESPON 2013 Synthesis Report, Sustainable Europe*. Retrieved 20.02.2011. from http://www.espon.eu/main/Menu_Publications/Menu_SynthesisReports/index.html. p.82.
- 108 Latvijas Republikas Vides ministrija (2009). *Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma Vides pārskats Vides politikas pamatnostādņu 2009.-2015. gadam projektam*. Rīga: LR Vides ministrija. 45.lpp.
- ESPON (2010). *First ESPON 2013 Synthesis Report. ESPON Results by summer 2010. New Evidence on Smart, Sustainable and Inclusive Territories*. Retrieved 20.01.2010. from http://www.espon.eu/main/Menu_Publications/Menu_SynthesisReports/index.html. p.90.
- 109 Latvijas Republikas Vides ministrija (2009). *Vides politikas pamatnostādnes 2009.-2015. gadam*.(Informatīvā daļa). Rīga: LR Vides ministrija. 38. lpp.; A. Briede (intervija,18.04.2011.); A. Urtāns (intervija, 02.05.2011.)
- 110 A. Briede (intervija,18.04.2011.)
- 111 ESPON (2010). *First ESPON 2013 Synthesis Report. ESPON Results by summer 2010. New Evidence on Smart, Sustainable and Inclusive Territories*. Retrieved 20.01.2010. from http://www.espon.eu/main/Menu_Publications/Menu_SynthesisReports/index.html. p.90.
- 112 ESPON (2006). *ESPON Project 3.2 Spatial Scenarios and Orientations in relation to the ESDP and Cohesion Policy. Final Report*. October 2006. p.184.
- 113 Latvijas Republikas Vides ministrija (2006). *Latvijas Republikas Ceturtais Nacionālais ziņojums ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām ietvaros*. Rīga. 7.,45.lpp
- 114 Turpat. 7. lpp.
- 115 ESPON (2006). *ESPON Project 3.2 Spatial Scenarios and Orientations in relation to the ESDP and Cohesion Policy. Final Report*. October 2006. p.184.
- 116 ir.lv (2009). Latvijai klimata pārmaiņu mazināšanā vidējās sekmes. Skatīts 01.03.2011. no www.ir.lv.
- 117 Latvijas Republikas Vides ministrija (2006). *Latvijas Republikas Ceturtais Nacionālais ziņojums ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām ietvaros*. Rīga. 7.lpp
- 118 Latvijas Republikas Vides ministrija (2009). *Vides politikas pamatnostādnes 2009.-2015. gadam*.(Informatīvā daļa). Rīga: LR Vides ministrija. 42.lpp
- 119 A. Urtāns (intervija, 02.05.2011.)
- 120 Latvijas Republikas Vides ministrija (2009). *Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma Vides pārskats Vides politikas pamatnostādņu 2009.-2015. gadam projektam*. Rīga: LR Vides ministrija.6.lpp
- 121 A. Briede (intervija,18.04.2011.)

-
- 122 ESPON (2010). *First ESPON 2013 Synthesis Report. ESPON Results by summer 2010. New Evidence on Smart, Sustainable and Inclusive Territories.* Retrieved 20.01.2010. from http://www.espon.eu/main/Menu_Publications/Menu_SynthesisReports/index.html. p.90.
- 123 Kūle, L. (02.12.2010.) Ieinteresēto pušu iesaistīšana klimata adaptācijas kontekstā. Prezentācija.
- 124 Eiropas Kopienu Komisija. (2009.) *Baltā grāmata. Adaptācija klimata pārmaiņām – iedibinot Eiropas rīcības pamatprincipus. IETEKMES NOVĒRTĒJUMA KOPSAVILKUMS.*
- 125 A. Urtāns (intervija, 02.05.2011.); A. Briede (intervija,18.04.2011.)
- 126 A. Briede (intervija,18.04.2011.)
- 127 Latvijas Republikas Vides ministrija (2009). *Vides politikas pamatnostādnes 2009.-2015. gadam.*(Informatīvā daļa). Rīga: LR Vides ministrija. 42.lpp; D. Palejs (intervija, 29.03.2011.); A. Briede (intervija,18.04.2011.)
- 128 A. Briede (intervija,18.04.2011.)
- 129 D. Palejs (intervija, 29.03.2011.); A. Briede (intervija,18.04.2011.)
- 130 Kahn (2003), citēts pēc Kūle, L. (02.12.2010.) Ieinteresēto pušu iesaistīšana klimata adaptācijas kontekstā. Prezentācija.
- 131 Kūle, L. (02.12.2010.) Ieinteresēto pušu iesaistīšana klimata adaptācijas kontekstā. Prezentācija.
- 132 Eiropas Kopienu Komisija. (2009.) *Baltā grāmata. Adaptācija klimata pārmaiņām – iedibinot Eiropas rīcības pamatprincipus. IETEKMES NOVĒRTĒJUMA KOPSAVILKUMS.*
- 133 Turpat.
- 134 Latvijas Republikas Vides ministrija (2009). *Vides politikas pamatnostādnes 2009.-2015. gadam.*(Informatīvā daļa). Rīga: LR Vides ministrija. 38.lpp.
- 135 Vides ĢD, balstoties uz EVA (2008) un IPCC (2007) datiem. Potenciālās ietekmes ir visas ietekmes, ko var izraisīt prognozētās izmaiņas klimatā, neņemot vērā adaptāciju. Eiropas Kopienu Komisija. (2009) *Baltā grāmata. Adaptācija klimata pārmaiņām – iedibinot Eiropas rīcības pamatprincipus. IETEKMES NOVĒRTĒJUMA KOPSAVILKUMS.*
- 136 Latvijas Republikas Vides ministrija (2009). *Vides politikas pamatnostādnes 2009.-2015. gadam.*(Informatīvā daļa). Rīga: LR Vides ministrija. 38.lpp.
- 137 Turpat.
- 138 Latvijas Republikas Vides ministrija (2009). *Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma Vides pārskats Vides politikas pamatnostādņu 2009.-2015. gadam projektam.* Rīga: LR Vides ministrija. 45.lpp
- ESPON (2010). *First ESPON 2013 Synthesis Report. ESPON Results by summer 2010. New Evidence on Smart, Sustainable and Inclusive Territories.* Retrieved 20.01.2010. from http://www.espon.eu/main/Menu_Pblications/Menu_SynthesisReports/index.html. p.90.
- 139 ESPON (2006). Project 3.2. *Spatial scenarios and orientations in relation to ESDP and cohesion policy. Final report. Volume 3. Final Thematic bases and scenarios.* pp.36. -38.
- 140 Ibid.
- 141 Ibid.
- 142 Ibid.
- 143 Vidzemes attīstības scenāriju radošais seminārs. Valmiera 13.04.2011.
- 144 N.Stepanovs (intervija, 11.04.2011.)
- 145 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils.* 47.lpp.
- 146 VAS "Latvijas Valsts ceļi"(2009). *Valsts autoceļu gadagrāmata.* 7. lpp. <http://www.lvceli.lv/lv/Files/PageFiles/567/VA%20gadagramata2009.pdf>, skatīts 12.07.2011.
- 147 Turpat.
- 148 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils.* 48. lpp .
- 149 VAS "Latvijas Valsts ceļi"(2009). *Valsts autoceļu gadagrāmata.* 3.lpp <http://www.lvceli.lv/lv/Files/PageFiles/567/VA%20gadagramata2009.pdf>, skatīts 12.07.2011.

-
- 150 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils*. 49. lpp.
- 151 VAS "Latvijas Valsts ceļi". Satiksmes intensitāte.
<http://www.lvceli.lv/LV/PC/PageImages/Original/1489.jpg>, skatīts 09.07.2011.
- 152 VAS "Latvijas Valsts ceļi". Valsts autoceļu posmi, kas ir labā stāvoklī.
<http://www.lvceli.lv/LV/PC/PageImages/Original/1524.jpg>, skatīts 09.07.2011.
- 153 VAS "Latvijas Valsts ceļi" *Valsts galveno autoceļu segumu rekonstrukcijas programma 2010. – 2012.gads*.
<http://www.lvceli.lv/LV/PC/PageImages/Original/1448.jpg>, skatīts 09.07.2011.
- 154 Turpat.
- 155 EUROSTAT. Graph: Population density.
[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&pcode=tps00003&language=en&toolbox=ort](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&pcode=tps00003&language=en&toolbox=sort), skatīts 12.07.2011.
- 156 Valsts reģionālās attīstības aģentūra (2010). *Reģionu attīstība Latvijā 2009*. 92.lpp
- 157 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils*. 50. lpp.
- 158 Turpat.
- 159 Rail-baltica.com. Project description. <http://www.rail-baltica.com/pub/>, skatīts 06.07.2011.
- 160 I.Suija – Markova (intervija,10.04.2011.)
- 161 D.Palejs (intervija, 29.03.2011.)
- 162 I.Suija – Markova (intervija,10.04.2011.)
- 163 Turpat.
- 164 A.Rasmusens (intervija,04.04.2011.)
- 165 Turpat.
- 166 M.Malcenieks (intervija, 05.04.2011.)
- 167 V.Kuļikovskis (intervija, 07.04.2011.)
- 168 J.Žagars (intervija,07.04.2011.)
- 169 I.Suija – Markova (intervija,10.04.2011.)
- 170 J.Žagars (intervija,07.04.2011.); I.Suija – Markova (intervija,10.04.2011.)
- 171 J.Žagars (intervija,07.04.2011.)
- 172 Turpat.
- 173 M.Malcenieks (intervija, 05.04.2011.)
- 174 Vidzemes attīstības scenāriju radošais seminārs. Valmiera 13.04.2011.
- 175 A.Rasmusens (intervija,04.04.2011.)
- 176 Vidzemes attīstības scenāriju radošais seminārs. Valmiera 13.04.2011.
- 177 Turpat.
- 178 Turpat.
- 179 Turpat.
- 180 Sprūds, A., Balcers, O., Ozoliņš, J., Grišāne, A. (2010). // Sprūds, A., Pētījums „Latvijas enerģētikas politika: ceļā uz ilgtspējīgu un caurspīdīgu enerģētikas sektoru”. Rīga: Munks Print Partner. 15.lpp.
- 181 ESPON (2006). *ESPON Project 3.2 Spatial Scenarios and Orientations in relation to the ESDP and Cohesion Policy. Final Report*. October 2006. p.55.
- 182 Ibid., p. 56..
- 183 Sprūds, A., Balcers, O., Ozoliņš, J., Grišāne, A. (2010). // Sprūds, A., Pētījums „Latvijas enerģētikas politika:

-
- ceļā uz ilgtspējīgu un caurspīdīgu enerģētikas sektoru”. Rīga: Munks Print Partner. lpp.17.; G. Kokorevičs (intervija, 12.04.2011.); D. Palejs (intervija, 29.03.2011.)
- 184 ESPON (2006). *ESPO Project 3.2 Spatial Scenarios and Orientations in relation to the ESDP and Cohesion Policy. Final Report.* October 2006. p.57.
- 185 Ibid., pp.59-60.
- 186 Deutch, J.M. (15.06.2011.) Why Policy is Important to Global Energy Supply Stability. Retrieved 13.07.2011. from <http://geologicsystems.wordpress.com/2011/06/15/why-policy-is-important-to-global-energy-supply-stability/>
- 187 Latvijas Republikas Saeima (2010). *Latvija 2030. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam.*43.lpp; Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils. (2010).*Ekonomikas attīstības resursi, to izvērtējums.*31.lpp ; G. Kokorevičs (intervija, 12.04.2011.); D. Palejs (intervija, 29.03.2011.)
- 188 NeoGeo mājas lapa (24.01.2011). Atjaunojamā enerģija. Skatīts 26.01.2011. no <http://neogeo.lv/?p=7049>
- 189 Vidzemes plānošanas reģions (2007). *Vidzemes plānošanas reģiona attīstības programma. I daļa.* 76.,78.lpp
- 190 G. Kokorevičs (intervija, 12.04.2011.); D. Palejs (intervija, 29.03.2011.)
- 191 Turpat.
- 192 Latvijas Republikas Saeima (2010). *Latvija 2030. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam.* 42.lpp.
- 193 NeoGeo mājas lapa (24.01.2011). Atjaunojamā enerģija. Skatīts 26.01.2011. no <http://neogeo.lv/?p=7049>
- 194 Scenāriji.lv (07.06.2011.) Ko kurināsim 2050.gadā. Skatīts 10.07.2011. <http://scenariji.lv/2011/06/ko-kurinasim-2050-gada/>
- 195 G. Kokorevičs (intervija, 12.04.2011.); D. Palejs (intervija, 29.03.2011.); A. Urtāns (intervija, 02.05.2011.)
- 196 G. Kokorevičs (intervija, 12.04.2011.); D. Palejs (intervija, 29.03.2011.)
- 197 A. Urtāns (intervija, 02.05.2011.)
- 198 Ziņu portāls financenet.lv (2011). 95.markas benzīna cena pietuvojusies 90 santīmiem. Skatīts 09.03.2011. www.financenet.lv.
- 199 Ekonomika.lv mājas lapa (2010). Degvielas cenas uzlēkusi sāpīgi. Skatīts 09.03.2011. www.ekonomika.lv .
- 200 Ir.lv mājas lapa (2011). Apkures parādi trīskāršojušies. Skatīts 09.03.2011. www.ir.lv.
- 201 Klāvs, G., Kundziņa, A., Ozoliņš, J., Reķis, J. (2010). *Atjaunojamo energoresursu izmantošana Latvijas ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai.* Sorosa fonds Latvija. 33.lpp.
- 202 G. Kokorevičs (intervija, 12.04.2011.); D. Palejs (intervija, 29.03.2011.); Scenāriji.lv (07.06.2011.) Ko kurināsim 2050.gadā. Skatīts 10.07.2011. <http://scenariji.lv/2011/06/ko-kurinasim-2050-gada/>.
- 203 Klāvs, G., Kundziņa, A., Ozoliņš, J., Reķis, J. (2010). *Atjaunojamo energoresursu izmantošana Latvijas ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai.* Sorosa fonds Latvija. 47.lpp.
- 204 Turpat. 49. lpp.
- 205 Turpat. 50. lpp.
- 206 Turpat. 56. lpp.
- 207 G. Kokorevičs (intervija, 12.04.2011.); D. Palejs (intervija, 29.03.2011.)
- 208 A. Urtāns (intervija, 02.05.2011.)
- 209 G. Kokorevičs (intervija, 12.04.2011.); D. Palejs (intervija, 29.03.2011.)
- 210 D. Palejs (intervija, 29.03.2011.)
- 211 Turpat.
- 212 Latvijas Republikas Saeima (2010). *Latvija 2030. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam.* 42.lpp.
- 213 Sprūds, A., Balcers, O., Ozoliņš, J., Grišāne, A. (2010). // Sprūds, A., Pētījums „Latvijas enerģētikas politika: ceļā uz ilgtspējīgu un caurspīdīgu enerģētikas sektoru”. Rīga: Munks Print Partner. 21.-23.lpp

-
- 214 Turpat.
- 215 D. Palejs (intervija, 29.03.2011.); Scenāriji.lv (07.06.2011.) Ko kurināsim 2050.gadā. Skatīts 10.07.2011. <http://scenariji.lv/2011/06/ko-kurinasim-2050-gada/>
- 216 G. Kokorevičs (intervija, 12.04.2011.); D. Palejs (intervija, 29.03.2011.)
- 217 Priede, G.K. (2010). Vidzemes plānošanas reģions un tā pieejamība iedzīvotājiem. (prezentācija): iedzīvotāju procentuālais sadalījums pa Vidzemes plānošanas reģiona apdzīvotajām teritorijām. http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/sociala_ieklausana/eg/reg_vidz/guna_kalnina_priede2.pdf , skatīts 12.07.2011.
- 218 Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāns 2007. – 2013. gadam. <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3076> , 38.lpp.
- 219 ESPON (2010). *EDORA: European development opportunities for rural areas. Draft final report.* p.16.
- 220 Valsts reģionālās attīstības aģentūra (2010). Reģionu attīstība Latvijā 2009.g. 114. - 115.lpp http://www.vraa.gov.lv/uploads/Regionu_attistiba_Latvija_2009.pdf.
- 221 ESPON (2010). *EDORA: European development opportunities for rural areas. Draft final report.* p.14.
- 222 Valsts reģionālās attīstības aģentūra (2010). *Reģionu attīstība Latvijā 2009.* 54.lpp.
- 223 ESPON (2010). *EDORA: European development opportunities for rural areas. Draft final report.* p.10.
- 224 Valsts reģionālās attīstības aģentūra (2010). *Reģionu attīstība Latvijā 2009.* 57.lpp. (Madonas, Alūksnes novados ienākuma nodokļu ieņēmumi 150 – 200 Ls, Jaunpiebalgas, Vecpiebalgas, Apes novados 150 – 100 Ls).
- 225 Valsts reģionālās attīstības aģentūra (2010). *Reģionu attīstība Latvijā 2009.* 84.lpp.
- 226 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils.* 6. lpp.
- 227 Lauku atbalsta dienests. (2010). Lauksaimniecībā izmantojamās zemes apsekošanas rezultāti. <http://www.lad.gov.lv/par-mums/aktualitates-un-pazinojumi/nov/lauksaimnieciba-izmantojamas-zemes-apsekosanas-rezultati/>.
- 228 Turpat .
- 229 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils.* 9. lpp.
- 230 Turpat. 65 lpp.
- 231 Turpat. 71. lpp.
- 232 Zemkopības ministrijas mājas lapa: Lauksaimniecības gada ziņojumi. 2010. gada ziņojums par 2009. gadu. 3.lpp http://www.zm.gov.lv/doc_upl/LLS_GADA_ZIN_2009.pdf
- 233 Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāns 2007. – 2013. gadam. <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3076>, 15.lpp
- 234 Turpat. 19. lpp.
- 235 Turpat. 22. lpp.
- 236 Turpat. 16. lpp.
- 237 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils.* 71 lpp.
- 238 ESPON (2011). *PURR: Potentials of Rural regions. Targeted analysis 2013/2/5 Interim report.* pp.49. – 50.
- 239 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils.* 71 lpp.
- 240 Lauku atbalsta dienests. ES atbalsts. <http://www.lad.gov.lv/es-atbalsts/>, skatīts 07.07.2011.
- 241 Valsts reģionālās attīstības aģentūra (2010). *Reģionu attīstība Latvijā 2009.* 74-75.lpp.
- 242 Turpat. 75. lpp.
- 243 Turpat. 76.- 77. lpp.
- 244 I.Suija – Markova (intervija,10.04.2011.); A.Urtāns (intervija, 02.05.2011.); D.Palejs (intervija, 29.03.2011.); G.Kokorēvičs (intervija, 12.04.2011.); I.Boķis (intervija, 28.03.2011.); I. Neimane,V.Neimanis (intervija, 11.04.2011.); A.Rasmusens (intervija,04.04.2011.); M.Malčenieks (intervija, 05.04.2011.); A.Briede

-
- (intervija, 18.04.2011.); J.Žagars (intervija, 07.04.2011.); N.Stepanovs (intervija, 11.04.2011.); V.Kuļikovskis (intervija, 07.04.2011.); V.Daukste (intervija, 04.04.2011.)
- 245 A.Urtāns (intervija, 02.05.2011.)
- 246 Grīne, I. (2008). *Promocijas darbs: Lauku iedzīvotāju izmaiņas un to ietekme uz apdzīvojumu pēc Otrā pasaules kara (Cēsu rajona teritorijas)*. 50.lpp
- 247 A.Urtāns (intervija, 02.05.2011.); M.Malcenieks (intervija, 05.04.2011.); A.Briede (intervija, 18.04.2011.); J.Žagars (intervija, 07.04.2011.)
- 248 A.Urtāns (intervija, 02.05.2011.), N.Stepanovs (intervija, 11.04.2011.), D.Palejs (intervija, 29.03.2011.) G.Kokorēvičs (intervija, 12.04.2011.)
- 249 A.Briede (intervija, 18.04.2011.)
- 250 A.Rasmusens (intervija, 04.04.2011.)
- 251 I.Suija – Markova (intervija, 10.04.2011.); I.Boķis (intervija, 28.03.2011.);
- 252 I. Neimane, V. Neimanis (intervija, 11.04.2011.)
- 253 A.Rasmusens (intervija, 04.04.2011.)
- 254 ESPON (2006). *ESPN Project 3.2 Spatial Scenarios and Orientations in relation to the ESDP and Cohesion Policy. Final Report*. October 2006. p.200.
- 255 EUROSTAT
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/main_tables,
skatīts 12.07.2011
- 256 I. Neimane, V. Neimanis (intervija, 11.04.2011.)
- 257 I. Liepa (intervija, 07.04.2011.); I. Neimane, V. Neimanis (11.04.2011.); A. Dombrovskis (intervija, 18.05.2011.)
- 258 LU Sociālo un politisko pētījumu institūts (2008/2009). *Latvija. Pārskats par tautas attīstību. Atbildīgums*. 197.lpp
- 259 Veselības ekonomikas centra mājas lapa. Veselību ietekmējošo paradumu pētījumi. <http://www.vec.gov.lv>,
skatīts 12.07.2011.
- 260 A. Dombrovskis (intervija, 18.05.2011.); I. Liepa (intervija, 07.04.2011.)
- 261 Nodarbinātības Valsts aģentūra (2011.g. maijs) Ikmēneša ziņojums par nodarbinātības situāciju valstī .
- 262 Nodarbinātības Valsts aģentūra (2011.g. maijs) Ikmēneša ziņojums par nodarbinātības situāciju valstī.
- 263 Standard Eurobarometer (2010) 74, „Sabiedriskā doma Eiropas Savienībā”
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb74/eb74_lv_lv_nat.pdf .
- 264 I. Liepa (intervija, 07.04.2011.)
- 265 Vidzemes Plānošanas reģions (2007). *Vidzemes Plānošanas reģiona attīstības programma I daļa*. 78.lpp.
- 266 I. Neimane, V. Neimanis (intervija, 11.04.2011.); A. Dombrovskis (intervija, 18.05.2011.)
- 267 Vidzemes Plānošanas reģions (2007). *Vidzemes Plānošanas reģiona attīstības programma I daļa*. 31.lpp.
- 268 V. Daukste (intervija, 04.04.2011.)
- 269 Latvijas Republikas Saeima (2010). *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*. 83.lpp
- 270 Turpat. 84.lpp
- 271 Turpat. 83.lpp.
- 272 Turpat. 84.lpp.
- 273 Dati iegūti SKDS Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju aptaujā, veicot tiešās intervijas respondentu dzīves vietās. Aptaujas veikšanas laiks: 04.03.2010. līdz 15.03.2010. Ar stratificētās nejaušās izlases metodi kopumā tika aptaujāti 1014 respondenti vecumā no 18 līdz 74 gadiem visā Latvijā. Izlase ir reprezentatīva attiecībā pret ģenerālo kopumu. Pētījuma statistiskā kļūda kopējiem atbilžu sadalījumiem nepārsniedz + / – 3% robežas.
- 274 Eiropas Komisija (2010) *Eiropa 2020: stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei*.

-
- 275 Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija (2011) *Latvijas nacionālā reformu programma „ES 2020” stratēģijas īstenošanai*.
- 276 V. Daukšte (intervija, 04.04.2011.)
- 277 A. Zariņa (intervija, 06.04.2011.)
- 278 Jauniešu aptauja tika veikta Vidzemes ilgtermiņa attīstības scenāriju izstrādes gaitā projekta “Lauku reģionu pievilcīgā tēla veidošana” (Trans In Form) ietvaros. Aptaujas veikšanas laiks: 7.03.2011.-31.03.2011. Aptaujāti 346 jaunieši Valmierā, Madonā un Vecpiebalgā.
- 279 ESPON (2006). *Project 3.2. Spatial scenarios and orientations in relation to ESDP and cohesion policy. Final report. Volume 3. Final Thematic bases and scenarios*. p.116.
- 280 Ibid., p. 117.
- 281 Ibid.
- 282 Ibid.
- 283 Ibid., p.118.
- 284 Ibid., pp. 117-118.
- 285 ESPON (2006). *Spatial scenarios and Orientations in relation to ESDP and cohesion policy. Final report*. p.80.
- 286 Eiropas Komisijas mājas lapa. Reģionālā politika: Pieejamie līdzekļi. http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/fonds/index_lv.htm
- 287 ESPON (2006). *Spatial scenarios and Orientations in relation to ESDP and cohesion policy. Final report*. p.78.
- 288 Eiropas Komisijas mājas lapa. Reģionālā politika. http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/why/index_lv.htm .
- 289 Eiropas Komisijas mājas lapa. Reģionālā politika: Galvenie mērķi. http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/object/index_lv.htm .
- 290 ESPON (2011). *PURR: Potentials of Rural regions. Targeted analysis 2013/2/5 Interim report*. p.49.
- 291 Valsts reģionālās attīstības aģentūra (2010). *Reģionu attīstība Latvijā 2009*. 66-67.lpp.
- 292 Turpat. 58. lpp.
- 293 Turpat. 74. lpp.
- 294 Eiropas Savienības mājaslapa.Latvia key documents: *National reform programme of Latvia for the implemetation of the „Europe 2020”strategy*. April 2011. p.9. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nat_ref_prog_2011_lv_en.pdf. skatīts 08.07.2011.
- 295 ESPON (2011). *PURR: Potentials of Rural regions. Targeted analysis 2013/2/5 Interim report*. p.52.
- 296 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils*. 10. lpp.
- 297 Turpat. 11. lpp.
- 298 Turpat. 13. lpp.
- 299 Turpat. 11. lpp.
- 300 Turpat.
- 301 Turpat.
- 302 I.Boķis (intervija,28.03.2011.); N.Stepanovs (intervija, 11.04.2011.)
- 303 I.Boķis (intervija,28.03.2011.)
- 304 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils*. 10. lpp.
- 305 N.Stepanovs (intervija, 11.04.2011.)
- 306 I.Boķis (intervija,28.03.2011.);
- 307 Turpat.
- 308 Vidzemes plānošanas reģions (2010). *Vidzemes plānošanas reģiona ekonomiskais profils*. 11. lpp.

-
- 309 Turpat.
- 310 Turpat.
- 311 Turpat.
- 312 I.Boķis (intervija,28.03.2011.)
- 313 N.Stepanovs (intervija, 11.04.2011.)
- 314 Turpat.
- 315 Piemēram, Cēsīs no pilsētas platības apbūve aizņem 26%. Pilsētas teritorijā ir 15% lauksaimniecības zemju un mežu. Individuālo māju apbūve platības ziņā 3 reizes pārsniedz daudzdzīvokļu apbūvi (Iltner, A., & Placēns, U. (1999). *Latvijas pilsētas. Enciklopēdija*. Rīga: Preses nams.)
- 316 Jauniešu aptauja tika veikta Vidzemes ilgtermiņa attīstības scenāriju izstrādes gaitā projekta “Lauku reģionu pievilcīgā tēla veidošana” (*Trans In Form*) ietvaros. Aptaujas veikšanas laiks: 7.03.2011.-31.03.2011. Aptaujāti 346 jaunieši Valmierā, Madonā un Vecpiebalgā.
- 317 Special Eurobarometer 336. Europeans, Agriculture and the Common Agricultural Policy. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_336_en.pdf
- 318 Dati iegūti SKDS Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju aptaujā, veicot tiešās intervijas respondentu dzīves vietās. Aptaujas veikšanas laiks: 04.03.2010. līdz 15.03.2010. Ar stratificētās nejaušās izlases metodi kopumā tika aptaujāti 1014 respondenti vecumā no 18 līdz 74 gadiem visā Latvijā. Izlase ir reprezentatīva attiecībā pret ģenerālo kopumu. Pētījuma statistiskā kļūda kopējiem atbilžu sadalījumiem nepārsniedz + / - 3% robežas.
- 319 Vidzemes tūrisma asociācija (2007). *Vidzemes tūrisma attīstības stratēģija 2007. – 2013. gadam*.
- 320 Vides ministrijas Investīciju departaments. (2003). *Ziņojums par vides investīcijām*. Pieejams: http://www.vidm.gov.lv/files/text/inv_zin03.pdf.
- 321 ES Igaunijas–Latvijas Programmas 2007–2013 projekta „IAVV–Increasing the Attractiveness of Valga–Valka.”
- 322 Klepers, A. (2011). Tūrisma telpiskās struktūras Latvijā, to veidošanās un virzība tirgū. Promocijas darbs. Npublicēts. Rīga: Latvijas Universitāte.
- 323 Turpat.
- 324 Pēc Valsts nacionālās programmas “Nacionālā identitāte” Politiskās rīcības spējas aptaujas (2010. g. novembris) datiem.
- 325 Adaptēts Vidzemes situācijai pēc Zaucha, J. (2011) New Challenges in the Reviewed Territorial Agenda. Presentation at ESPON Open Seminar „Evidence and Knowledge Needs for the Territorial Agenda 2020 and the EU Cohesion Policy,” Gödöllő, Hungary 21 and 22 June.
- 326 Pielāgojot Vidzemes situācijai pēc Moilanen, T., & Rainisto, S. (2009). How to Brand Nations, Cities and Destinations. *A Planning Book for Place Branding*. Hampshire, New York: Palgrave, Macmillan un autora veiktajiem pētījumiem (2008-2011) vietu mārketinga un tūrisma jomā Latvijā un Vidzemē.
- 327 Balstīts uz vairāku projekta darbsemināru rezultātiem, pētījumu par vietu pievilcību: Vareide, K. (2011). Telemark Reserach Institute un Baumgartner, D. (2007) Regionalpolitik – Wachstum und Umverteilung aus räumlicher Sicht.